

PRIRUČNIK ODABRANI PREDMETI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA (2023.)

Pripremljeno u saradnji sa
Vrhovnim sudom Crne Gore

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope

PRIRUČNIK

ODABRANI PREDMETI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA (2023.)

*Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku
Evropske unije i Savjeta Evrope. Sadržaj je isključiva
odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne
predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni
Savjeta Evrope.*

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 riječi), osim
za komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan
integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta,
da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi
način dovodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj
prirodi, obimu ili sadržaju teksta. Izvor teksta je uvijek
obavezno navesti na sljedeći način
"© Savjet Evrope, 2024". Sve druge zahtjeve za
reprodukciju/prevod dijela i cijelog teksta, treba uputiti
na Directorate of Communications, Council of Europe
(F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na
ovu publikaciju treba uputiti na adresu: Directorate
General of Human Rights and the Rule of Law (DGI),
Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France

Tel. +33 (0)3 88 41 20 00

E-mail: Horizontal.Facility@coe.int

© Savjet Evrope, Novembar 2024.
Sva prava zadržana.

Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima.

Grafički dizajn:
Jovica Tadić

Naslovna fotografija:
Freepik

*Ova publikacija je nastala u saradnji sa
Vrhovnim sudom Crne Gore*

Sadržaj

UVOD	7
SKRAĆENICE	9
I. ZABRANA SVIH OBLIKA ZLOSTAVLJANJA	10
A. U institucijama pod kontrolom državnih organa (zatvori, policijske stanice)	10
B. Na privatnim lokacijama (kuća)	15
II. SUDSKO PREISPITIVANJE I PROCESNI ZAŠTITNI MEHANIZMI	22
A. Krivični postupak	22
B. Građanski postupak	38
C. Poseban fokus:Postupci koji se odnose na prava sudija	44
D. Poseban fokus:Individualno protjerivanje stranaca	49
III. NULLUM CRIMEN SINE LEGE, NULLA POENA SINE LEGE	52
IV. SLOBODA IZRAŽAVANJA I SAOPŠTAVANJA INFORMACIJA	55
V. SLOBODA UDRUŽIVANJA	70
VI. NEDISKRIMINACIJA	72
VII. ZAŠTITA IMOVINE	74
VIII. NOVE TEHNOLOGIJE	80
Spisak presuda po djelovima	88
Spisak presuda po članovima EKLJP	90
Tekst EKLJP (izvodi)	92

UVOD

Ovaj Priručnik pruža pregled odabranog broja predmeta u kojima je ESLJP donio presudu 2023. godine i namijenjen je pravnim praktičarima (uključujući sudije, advokate i tužioce) kao praktičan vodič prilikom primjene standarda razvijenih u praksi ESLJP. Krajnji cilj Priručnika je da olakša primjenu prava iz Konvencije, kako ih je formulisao Sud, na državnom nivou i da osnaži pravne praktičare da efikasno doprinesu usklađivanju domaćih sudskih praksi sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Kako bi se postigao navedeni cilj, odabir i sistematizacija predmeta u Priručniku potpomognuta je saradnjom sa crnogorskim sudijama i pravnim stručnjacima.

Priručnik je podijeljen na osam tematskih djelova: dio I se fokusira na slučajeve upotrebe nasilja u institucijama pod kontrolom državnih organa, kao što su zatvori i policijske stanice (dio I.A), i na privatnim lokacijama, kao što su kuće (dio I.B); dio II se fokusira na predmete koji se tiču sudskog preispitivanja i procesnih zaštitnih mehanizama i u krivičnim (dio II.A) i u građanskim postupcima (dio II.B), zajedno uz dva posebna osvrta na postupke koji se tiču prava sudija (dio II.C) i individualnog protjerivanja stranaca (dio II.D); dio III se tiče slučajeva *nullum crimen sine lege*, *nullum poena sine lege*; u dijelu IV izloženi su predmeti u vezi sa slobodom izražavanja i saopštavanja informacija; dio V obuhvata presude u vezi sa slobodom udruživanja; dio VI sadrži predmete u vezi sa nediskriminacijom; u dijelu VII su predmeti u vezi sa zaštitom imovine; u dijelu VIII su predmeti koji se tiču ljudskih prava i novih tehnologija. Pored navedenih glavnih djelova, Priručnik sadrži spisak skraćenica i dva spiska opisanih presuda: na jednom su presude navedene po djelovima, a na drugom po članovima EKLJP. Na kraju su uključeni i izvodi iz EKLJP i relevantnih Protokola.

Svaki predmet prati kratak sažetak „poruke“ koju je Sud uputio državnim učesnicima, kratka prezentacija činjenica (*Činjenice*) koje su ključne za razumijeva-

nje pravnog rezona i glavnih zaključaka Suda (*Zaključci*); takođe su uključena i određena pozivanja Suda na sopstvenu prethodnu sudsku praksu¹, kao i na druge međunarodne relevantne instrumente, kako bi čitaoci imali priliku da usavrše svoje znanje o ovoj temi. Pojedini predmeti se pojavljuju u više djelova, u skladu sa različitim temama koje Sud razmatra.

Priručnik je pripremljen uz podršku projekta „*Oснаživanje odgovornosti u pravosudnom sistemu i unaprijeđenje zaštite prava žrtava u Crnoj Gori*“, čiji je cilj da pomogne crnogorskim državnim organima da unaprijede odgovornost, profesionalizam i nezavisnost u pravosuđu, kao i da u potpunosti uskladi domaći pravni i institucionalni okvir i praksu u pogledu prava žrtava sa standardima EU i ESLJP. Izrađen je u saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore čiji je jedan od prioriteta kontinuirani rad na informisanosti crnogorskih sudija o praksi ESLJP čime se doprinosi unaprijeđenju povjerenja javnosti da crnogorski sudovi mogu obezbijediti kvalitetnu zaštitu prava građana, koja su garantovana Konvencijom.

Vrhovni sud je od 2017. godine član Mreže najviših sudova, uspostavljene pri Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu, čiji je glavni zadatak razmjena informacija sa ESLJP o sudskoj praksi, konvencijskom i nacionalnom pravu. Mreža, koja okuplja najviše sudove država članica Savjeta Evrope, pokazala se kao uspješna platforma za svakodnevnu komunikaciju ESLJP sa nacionalnim sudovima, pružajući tako pristup najnovijim odlukama i novim informacijama iz prakse i rada Evropskog suda. Vrhovni sud Crne Gore, preko posebnog Odjeljenja, podstiče primjenu kod redovnih sudova konvencijskih standarda i utiče na smanjenje broja predavki u odnosu na Crnu Goru.

Značajna uloga najvišeg suda u državi, koja je prepoznata na nacionalnom nivou, bila je takođe razlog za pripremu ovog Priručnika, čiji je cilj dalje usaglašavanje nacionalne prakse sa evropskim standardima. Na ovom Priručniku radili su konsultanti Savjeta Evrope, gđin Francesco De Santis, gđa Giulia Ciliberto i gđa Bojana Franović Kovačević. Preporučujemo korišćenje ovog priručnika kao praktičnog alata u svakodnevnoj praksi kako biste unaprijedili svoje razumijevanje sudske prakse ESLJP, efikasno afirmisali osnovna prava i slobode iz EKLJP i promovisali zaštitu istih u Crnoj Gori.

1 Besplatan onlajn pristup ESLJP sudskoj praksi omogućava Hudoc, na linku: [https://hudoc.EKLJP.coe.int/eng#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.EKLJP.coe.int/eng#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

SKRAĆENICE

Pred.	predstavka (predstavke)
Čl.	član (članovi)
CCEJ	Konsultativno vijeće evropskih sudija
CEDAW	Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CommEDAW	Komitet UN za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena
Konvencija+108	Konvencija o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka
CPT	Evropski komitet za sprječavanje mučenja
EKLJP/ Konvencija	Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, poznata i kao Evropska konvencija o ljudskim pravima
ESLJP/Sud	Evropski sud za ljudska prava
GC	Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava
Opšta uredba o zaštiti podataka, ili GDPR	Uredba (EU) 2016/679 Evropskog parlamenta i Savjeta od 27. aprila 2016. o zaštiti fizičkih lica u pogledu obrade ličnih podataka i slobodnom kretanju ličnih podataka i stavljanju van snage Uredbe 95/46/EC
GREVIO	Grupa eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
Istambulska konvencija	Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
Br.	broj (brojevi)
Prot.	Protokol Evropske konvencije o ljudskim pravima
TFEU	Ugovor o funkcionisanju Evropske unije

I ZABRANA SVIH OBLIKA ZLOSTAVLJANJA

A. U INSTITUCIJAMA POD KONTROLOM DRŽAVNIH ORGANA (ZATVORI, POLICIJSKE STANICE)

S.P. i drugi protiv Rusije,² predstavke br. 36463/11 i deset drugih, presuda od 2. maja 2023.

Državni organi imaju obavezu da preduzmu mjere za sprječavanje i zaštitu pojedinaca od međuzatvoreničkog nasilja koje predstavlja mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 3 EKLJP (*Zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja*) i povredu čl. 13 EKLJP (*Pravo na djelotvoran pravni lijek*), u vezi sa čl. 3 EKLJP.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su 11 ruskih državljana koji su služili ili odslužili zatvorsku kaznu u objektima koji se nalaze u različitim djelovima Rusije. Odnosi među licima koja izdržavaju kaznu zatvora u ruskom zatvorskom sistemu su regulisani neformalnim kodeksom ponašanja (poznatim kao „pravila“), prema kom se zatvorenici dijele na četiri kategorije: i) „kriminalna elita“ ili „gangsteri“, koji su najviša kategorija; ii) „saradnici“ ili „crveni“, koji održavaju red zajedno sa zaposlenima u zatvorskom sistemu; iii) „momci“, koji čine ogromnu većinu lica koja izdržavaju kaznu zatvora; iv) „izopšteni“, koji se nazivaju i „pijetlovi“, „nedodirljivi“ ili „niža klasa“. Lica koja izdržavaju zatvorsku kaznu su kategorizovana kao „izopšteni“ na osnovu počinjenih krivičnih djela, uključujući npr. krađu, „cinkarenje“ i seksualne prestupe.

Podnosioci predstavke su pripadali kategoriji „izopštenih“ i dodijeljeni su im poslovi koje su druga lica na izdržavanju zatvorske kazne smatrala previše po-

² Uprkos tome što je Rusija prestala da bude članica Savjeta Evrope, ESLJP i dalje ispituje povredu ljudskih prava u Rusiji. Činjenice koje su dovele do navodnog kršenja Konvencije su nastupile prije 16. septembra 2022., kada je Ruska Federacija prestala da bude potpisnica Konvencije. Dakle, Sud je bio nadležan za ispitivanje predstavke (vidi Odluku Evropskog suda za ljudska prava o posljedicama prestanka članstva Ruske Federacije u Savjetu Evrope u smislu čl. 58 Evropske konvencije o ljudskim pravima, 22. mart 2022.).

nižavajućim – npr. održavanje otpada i čišćenje toaleta. Ukoliko bi odbili da obavljaju te poslove, rizikovali su da budu podvrgnuti različitim oblicima odmazde – uključujući nasilje i seksualno nasilje. Pored obavljanja ponižavajućih poslova, bili su i fizički izolovani: „izopštenima“ je bilo zabranjeno da dodiruju druga lica i njihove stvari i morali su da borave u odvojenim prostorijama i jedu na određenim mjestima i sa posebnim priborom.

Tu praksu su podržavali zaposleni, koji su učestvovali u neformalnom hijerarhijskom sistemu. Podnosioci su uložili nekoliko žalbi različitim domaćim organima na opisano postupanje, a sve žalbe su po kratkom postupku odbijene ili odbačene.

ZAKLJUČCI: Sud je utvrdio da su (a) podnosioci predstavke bili podvrgnuti postupanju na koje su se žalili od strane drugih lica na izdržavanju kazne i to na osnovu inferiornog statusa u neformalnoj zatvorskoj hijerarhiji, i (b) da su domaći organi bili ili je trebalo da budu svjesni situacije i ranjivosti podnosilaca predstavke.

Sud je ponovio da čl. 3. Konvencije uspostavlja jednu od najosnovnijih vrijednosti demokratskog društva - apsolutnu zabranu mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve.

Sud je utvrdio da je situacija koju su podnosioci predstavke trpjeli godinama zbog statusa „izopštenih“ dovela do anksioznosti i fizičke boli koja je sigurno premašila neizbježni stepen patnje svojstven kazni zatvora (vidi i *Alexandru-Marius Radu protiv Rumunije*, pred. br. 34022/05, 21. jul 2009, §48). Zato je njihova situacija predstavljala nečovječno i ponižavajuće postupanje u smislu čl. 3 Konvencije.

Sud je ponovio da državni organi imaju obavezu da preduzmu mjere za sprječavanje i zaštitu pojedinaca od međuzatvoreničkog nasilja koje predstavlja mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje (vidi i *Premi-niny protiv Rusije*, pred. br. 44973/04, 10. februar 2011; *D.F. protiv Letonije*, pred. br. 11160/07, 29. oktobar 2013.). U predmetnom slučaju, domaći organi su znali ili je trebalo da znaju u kakvom su se riziku nalazili podnosioci predstavke zbog statusa „izopštenih“, tako da je Vlada trebala da objasni koje su mjere preduzete kako bi se zaštitila posebno ranjiva lica.

Međutim, nije bilo nikakvih konkretnih i brzih koraka zatvorskih službenika u cilju sprječavanja ili zaštite podnosioca predstavke od zlostavljanja od strane drugih lica koja su se nalazila na izdržavanju kazne. S tim u vezi, službenici zatvora nijesu imali odgovarajuću procjenu rizika od viktimizacije i zlostavljanja, niti adekvatne mjere za kažnjavanje lica na izdržavanju kazne koja izvrše me-

đuzatvoreničko nasilje. Štaviše, navodi podnosioca predstavke o zlostavljanju nijesu adekvatno istraženi.

Zbog strukturalne prirode problema koji proizilaze iz neformalnog kodeksa ponašanja, pojedinačne mjere ne bi bile adekvatne za rješavanje ovog pitanja na sveobuhvatan i efikasan način. Pored toga, svaki pojedinačni prigovor u vezi s ovim pitanjem bio bi, po svoj prilici, odbijen.

Dakle, domaći organi nijesu učinili ništa da prepoznaju i priznaju problem niti su preduzeli korake da zaštite podnosioca predstavke od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja kojem su bili izloženi zbog statusa „izopštenih“. Štaviše, ne postoje nikakvi efikasni mehanizmi za poboljšanje ili korigovanje situacije u kojoj su se nalazili podnosioci predstavke, niti akcioni plan za sveobuhvatno i sistematično rješavanje ovog problema.

U svijetlu gore navedenog, Sud je utvrdio da je Rusija prekršila čl. 3 EKLJP i čl. 13 (zajedno sa članom 3) EKLJP.

M.B. i drugi protiv Slovačke (br. 2), predstavka br. 63962/19, presuda od 7. februara 2023

Kada je lice (posebno maloljetnik) pod kontrolom policijskih službenika u policijskoj stanici, svako pribjegavanje fizičkom i verbalnom nasilju predstavlja zlostavljanje i kršenje čl. 3 EKLJP (*Zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja*).

Državni organi imaju obavezu da istraže navodne rasističke motive koji stoje iza zlostavljanja od strane policije i da ustanove da li su etnička mržnja ili predrasude imale ulogu u predmetnim događajima. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 14 EKLJP (*Zabrana diskriminacije*), u vezi sa čl. 3 EKLJP.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su 2009. godine uhapšeni zbog sumnje da su napali i opljačkali 66-godišnju ženu u Košicama. U vrijeme događaja bili su maloljetni: najmlađi podnositelj predstavke imao je deset godina, a najstariji šesnaest.

Po dolasku u policijsku stanicu, provjeren je identitet svih šest podnosilaca predstavke, pretreseni su i uzete su im izjave. Zatim su predati inspektorima da bi kasnije u toku dana bili pušteni. Dok su bili u policijskoj stanici, policajci su im prijetili

psima, psi su ih ujedali, policajci su ih šutirali, udarali i fizički i verbalno zlostavljali uz komentare koji su se, između ostalog, odnosili na njihovu romsku nacionalnost (npr. nazivali su ih „ciganskom bandom“). Mediji su naknadno dobili i objavili audio-video materijal na kom se vidi kako se postupalo prema podnosiocima predstavke dok su bili u policijskoj stanici, uključujući prisiljavanje da se međusobno šamaraju, a zatim ljube. Krivični postupak je obustavljen pošto je okružni sud odbio da prihvati audio-video materijal kao dokaz. Jedna ustavna žalba je odbačena, a druga je bila u postupku u vrijeme podnošenja predstavke Sudu.

ZAKLJUČCI: Sud je razmatrao da li je Slovačka prekršila i procesni i materijalni aspekt čl. 3 EKLJP i čl. 14 EKLJP zajedno sa čl. 3 EKLJP.

Što se tiče procesnog aspekta, Sud je utvrdio da je Slovačka prekršila čl. 3 EKLJP zbog ozbiljnog odugovlačenja postupaka (koji su još uvijek bili u toku u vrijeme ispitivanja predmeta pred ESLJP), procesnih grešaka od strane domaćeg suda i nepostojanja pravnih mehanizama za ispravljanje očigledno neažurnog postupanja i mogućnosti ostvarivanja pravične naknade.

Pored ostalog, Sud je istakao da su u postupku donijete dvije presude (2015. i 2017.), koje su morale biti poništene zbog proceduralnih nepravilnosti koje su se prvenstveno odnosile na višestruko odbijanje suda da prihvati audio-vizuelni materijal kao dokaz, čime su direktno prekršena važeća pravila i uputstva apelacionog suda.

Štaviše, ključni razlozi za oslobađanje policijskih službenika odnosili su se na neslaganja i nedosljednost u izjavama podnosilaca predstavke tokom različitih faza postupka. Sud je primijetio da su takva neslaganja bila pojačana vremenskim razmakom između navodnog zlostavljanja i preduzimanja istražnih mjera, što je neizbježno uticalo na njihovo pamćenje (vidi i *R.R. i R.D. protiv Slovačke*, pred. br. 20649/18, 1. septembar 2020.), a posebno imajući u vidu da su podnosioci predstavke u vrijeme događaja bili maloljetni.

Sud je spojio prigovor Vlade o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava i meritum predmeta. Sud je utvrdio da je ishod prve ustavne žalbe podnosilaca predstavke (tj. neprihvatljivost) u skladu s obrascem neefikasnosti glavnog postupka. Štaviše, druga žalba je bila u postupku u trenutku podnošenja predstavke pred ESLJP, više od trinaest godina poslije događaja u policijskoj stanici 2009. godine. Kroz prizmu navedenog, ESLJP je zaključio da žalbe pred Ustavnim sudom nijesu predstavljale “efikasan” pravni lijek u smislu člana 35(1) Konvencije, te da podnosioci stoga nijesu bili u obavezi čekati odluku Ustavnog suda po drugoj žalbi. ESLJP je, konačno, odbio prigovor Vlade o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava.

Što se tiče materijalnog aspekta, Sud je utvrdio da je Slovačka prekršila čl. 3 EKLJP jer su podnosioci predstavke bili podvrgnuti nečovječnom i ponižavajućem postupanju dok su bili u nadležnosti policije. Do takvog postupanja je došlo u zajedničkim prostorijama policijske stanice, gdje su podnosioci – u tom trenutku stari između deset i šesnaest godina – bili pod kontrolom državnih organa, u prisustvu uniformisanih policajaca; nije bilo nagovještaja da je takvo postupanje bilo neophodno usled ponašanja podnosioca predstavke. S tim u vezi, Sud je ponovio da kada je pojedinac lišen slobode ili, uopšteno govoreći, kada se nalazi pod kontrolom državnih organa, svako pribjegavanje fizičkoj sili koje nije neophodno zbog ponašanja tog pojedinca unižava ljudsko dostojanstvo i u načelu predstavlja povredu prava zaštićenog članom 3. Konvencije (vidi *Bouyid protiv Belgije* [GC], pred. br. 23380/09, 28. septembar 2015).

S obzirom na sve okolnosti, uključujući ranjivost podnosioca predstavke svojstvenu njihovoj mladosti, predmetno postupanje se smatralo nečovječnim i ponižavajućim u skladu sa članom 3 EKLJP, ali njegov stepen ozbiljnosti i drugi relevantni aspekti nijesu bili takvi da predstavljaju „mučenje“ u smislu istog člana.

Po trećoj tački, Sud je smatrao da nije utvrđeno da su rasistički stavovi igrali ulogu u zlostavljanju od strane policije. Međutim, slovački organi su raspolagali vjerodostojnim informacijama koje su bile dovoljne da ukažu na potrebu sprovođenja istrage o mogućim rasističkim motivima u zlostavljanju podnosioca predstavke. Bez obzira na te informacije, državni organi nijesu istražili rasističke motive niti utvrdili da li su etnička mržnja ili predrasude igrale ulogu u ispitivanim događajima.

Prema tome, Sud nije utvrdio povredu čl. 14 EKLJP, u vezi sa čl. 3 u materijalnom aspektu, ali jeste utvrdio da je Slovačka prekršila čl. 14 EKLJP, zajedno sa čl. 3 u procesnom aspektu.

B. NA PRIVATNIM LOKACIJAMA (KUĆA)

A.E. protiv Bugarske, predstavka br. 53891/20, presuda od 23. maja 2023.

Nasilje nad ženama, uključujući nasilje u porodici, može da predstavlja ponižavajuće postupanje. Države su dužne da uspostave pravni okvir koji omogućava kažnjavanje svih oblika nasilja u porodici i pruža dovoljne mehanizme zaštite za žrtve. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 3 EKLJP (*Zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja*).

Nasilje nad ženama, uključujući nasilje u porodici, je oblik diskriminacije žena, a propust države da zaštiti žene od nasilja predstavlja kršenje njihovog prava na jednaku zakonsku zaštitu, što je povreda čl. 14 EKLJP (*Zabrana diskriminacije*), u vezi sa čl. 3 EKLJP.

ČINJENICE: Podnositeljka predstavke se 2018. godine (kada je imala 14 godina) preselila kod svog momka starog 23 godine. Navela je da ju je često tukao. U septembru 2019., nakon jednog od tih napada pregledana je u urgentnom centru. Prema ljekarskom izveštaju, zadobila je traumatske povrede koje su mogle nastati na način i u vrijeme koje je navela, usljed čega je trpjela bol i patnju. Socijalna služba je obavijestila tužilaštvo da je izvršeno krivično djelo nad maloljetnicom, navodeći da je u konkretnom događaju pretučena, šutirana i davljena. Takođe, socijalna služba je navela da je bilo nekoliko ranijih napada i zatražila pokretanje prethodnog krivičnog postupaka.

U novembru 2019., okružni tužilac je – poslije prethodnih policijskih provjera (uključujući razgovore sa podnositeljkom predstavke, njenom majkom i navodnim izvršiocom djela) – odlučio da ne pokrene krivični postupak. Tužilac je utvrdio da je učinjeno samo djelo nanošenja lakih tjelesnih povreda: prema bugarskom zakonu, za to djelo može da se goni po privatnoj tužbi, ali tužioci mogu da iskoriste diskreciono ovlašćenje da pokrenu krivični postupak kada žrtva nije u stanju da se sama brani (zbog stanja bespomoćnosti ili zavisnosti od izvršioca krivičnog djela). Naknadne žalbe podnositeljke su odbijene, između ostalog, i na osnovu toga što nije bilo dokaza da je njen život bio u opasnosti, niti da je podnositeljka imala intimnu vezu sa navodnim izvršiocom, budući da je prethodno odbila ginekološki pregled tokom pomenute hospitalizacije.

ZAKLJUČCI: Sud je ponovio da su posebna ranjivost žrtava nasilja u porodici i potreba za aktivnim uključivanjem države u njihovu zaštitu naglašene u brojnim međunarodnim instrumentima, kao i u njegovoj sudskoj praksi (npr. Opuz

protiv Turske, pred. br. 33401/02, 9. jun 2009; *Bevacqua i S. protiv Bugarske*, pred. br. 71127/01, 12. jun 2008; *Hajduová protiv Slovačke*, pred. br. 2660/03, 30. novembar 2010.

U relevantnim međunarodnim dokumentima naglašena je potreba uspostavljanja sveobuhvatnih pravnih i drugih mjera kako bi se žrtvama nasilja u porodici pružila efikasna zaštita i sigurnost. (*Kurt protiv Austrije* [GC], pred. br. 62903/15, 15. jun 2021).

Među dokumentima iz međunarodnog i evropskog prava o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, Sud je podsjetio na: CEDAW; Preporuka Rec(2002)5 o zaštiti žena od nasilja, koju je usvojio Komitet ministara Savjeta Evrope, i Istanbulska konvencija (koju Bugarska nije ratifikovala).

Sud je utvrdio da je postupanje prema podnositeljki predstavke bilo dovoljno ozbiljno da se kvalifikuje kao ponižavajuće u smislu čl. 3 Konvencije: tada je imala 15 godina, bila je fizički i emocionalno ranjiva, zavisila je od navodnog nasilnika i u datim okolnostima, vjerovatno je da je doživjela ozbiljno zastrašivanje i uznemirenost, pored bola i patnje koji su zabilježeni u ljekarskom izvještaju.

Sud je utvrdio da je Bugarska prekršila čl. 3 EKLJP jer domaći pravni okvir (a) kao i njegova konkretna primjena (b) nijesu ispunili pozitivnu obavezu države da uspostavi efikasan sistem kažnjavanja svih oblika nasilja u porodici i pruže adekvatne mjere zaštite za žrtve.

Što se tiče pravnog okvira (a), Sud je utvrdio da važeći propisi ne mogu u potpunosti da odgovore na nasilje u porodici, niti na nasilje nad žrtvama (maloljetnim ili drugim) koje nijesu u mogućnosti same da pokrenu sudski postupak po privatnoj tužbi. Ovaj zaključak se zasniva na četiri razloga.

Prvo, bugarski zakon predviđa „ponovljene“ ili „sistematične“ slučajeve nasilja u porodici prije nego što država može da interveniše (najmanje tri čina nasilja). U slučaju podnositeljke predstavke, konstatovano je da je nad njom izvršen samo jedan čin nasilja. Pravilo prema kojem država može da interveniše samo kada dođe do ponovljenih slučajeva nasilnog ponašanja, nije u skladu s obavezom državnih organa da odmah reaguju na prijave porodičnog nasilja i da u tom kontekstu postupaju s posebnom pažnjom.

Drugo, bugarski zakon zahtijeva postojanje faktičkog bračnog odnosa da bi se zlostavljanje kvalifikovalo kao „porodično nasilje“. Prema bugarskom zakonu, de facto bračni odnos postoji kad su i žrtva i izvršilac punoljetne osobe koje su

živjele zajedno više od dvije godine. To isključuje od krivičnog gonjenja slučajeve nasilja nad maloljetnicima koji borave u kući navodnog izvršioca nekoliko uzastopnih dana (ili sedmica), kao što je slučaj kod podnositeljke predstavke.

Treće, ako zlostavljanje nije učinjeno „u kontekstu nasilja u porodici” (kako je definisano u bugarskom zakonu), onda je krivično gonjenje moguće samo ako su povrede koje je pretrpjela maloljetna osoba određenog stepena ozbiljnosti. Ova situacija – primijetio je Sud – nije u skladu sa obavezom države da preventivno djeluje i bori se protiv nasilja nad djecom.

Četvrto i posljednje, u određenim slučajevima, prema zakonu, isključivo je na tužiocu da odluči hoće li pokrenuti krivičnu istragu i postupak. To može dovesti do neprocesuiranja nasilja nad maloljetnim licima, ukoliko tužilac odluči da ne pokrene krivični postupak.

Što se tiče praktične primjene pravnog okvira u konkretnom predmetu (b), Sud je primijetio da su tužioci morali da sprovedu istragu kako bi se utvrdilo da li je bilo „ponovljenih” ili „sistematičnih” slučajeva nasilja. Socijalna služba je obavijestila tužilaštvo o napadima u septembru 2019. godine (uz ljekarski izvještaj) ali i o ranijim slučajevima nasilja. Sud je smatrao da su ti navodi zahtijevali odgovarajući institucionalni odgovor, uključujući određene istražne korake (npr. provjera navoda, ispitivanje podnositeljke predstavke u posebnom zaštićenim prostorijama koje obavljaju posebno obučeni stručnjaci bez prisustva osumnjičenog učinioca, ispitivanje njenih prijatelja i provjera kriminalne prošlosti navodnog izvršioca). U preliminarnoj fazi istrage nijesu preduzeti ti koraci, a tužilac je odbio da pokrene krivični postupak, između ostalog i zbog toga što je podnositeljka predstavke odbila ginekološki pregled. Sud je smatrao da je takav zahtjev neprimjeren i da vrijeđa dostojanstvo žrtve, obzirom na to da se žalila na fizičko, a ne seksualno nasilje.

U smislu gore navedenog, Bugarska je prekršila čl. 3 Konvencije.

Sud je utvrdio i da je Bugarska prekršila zabranu diskriminacije (član 14 EKLJP), zajedno sa zabranom ponižavajućeg postupanja (član 3 EKLJP): državni organi nijesu uspjeli da opovrgnu podnositeljkinu prima facie tvrdnju o opštoj institucionalnoj pasivnosti u slučaju nasilja u porodici.

Sud je podsjetio da je nasilje nad ženama, uključujući porodično nasilje, oblik diskriminacije prema ženama, te da propust države da zaštiti žene od takvog nasilja predstavlja kršenje njihovog prava na jednaku zaštitu pred zakonom. Kada podnosilac predstavke ukaže na različito postupanje u sličnim situacijama, na tuženoj državi je da pokaže da je takvo različito postupanje bilo opravdano (vidi

i *Y i drugi protiv Bugarske*, pred. br. 9077/18, 22. mart 2022, gdje je Sud rezimirao relevantna načela u vezi sa značenjem diskriminacije u kontekstu nasilja u porodici i utvrdio da je Bugarska prekršila čl. 2 Konvencije, sam i u vezi sa čl. 14, zbog propusta državnih organa da zaštite život žene koju je ubio muž, uprkos njenim višestrukim prijavama nasilja u porodici u periodu od devet mjeseci).

Sud je primijetio da je ovo treći predmet protiv Bugarske u kom je utvrđeno kršenje Konvencije zbog odgovara državnih organa na nasilje nad ženama u kontekstu porodičnog nasilja. Podnositeljka predstavke je iznijela *prima facie* tvrdnju da je – zbog toga što je žena žrtva nasilja u porodici u Bugarskoj – bila u neravnopravnom položaju u odnosu na muškarce. Vlada je propustila da pokaže koje je konkretne mjere usmjerene na zaštitu žrtava nasilja u porodici i kažnjavanje učinilaca sprovodila i s kojim rezultatima.

Luca protiv Republike Moldavije, predstavka br. 55351/17, presuda od 17. oktobra 2023.

U slučaju nasilja u porodici (kao što je fizičko, verbalno i emocionalno zlostavljanje i uznemiravanje), državni organi moraju da procijene rizik od njegovog ponavljanja, da zaštitite žrtve nasilja u porodici (npr. izricanjem mjere bezbjednosti) i da krivično gone i kazne izvršioca bez neopravdanog odlaganja. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 3 EKLJP (*Zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja*).

Odbijanje da se izrekne zaštitna mjera ili istraže navodi o zlostavljanju ne smije se zasnivati na stereotipima o ženama. Korišćenje jezika koji odražava predrasude prema ženama žrtvama nasilja u porodici predstavlja diskriminatorno postupanje, čime se *krši čl. 14 EKLJP (Zabrana diskriminacije)*, uzeto zajedno sa čl. 3 EKLJP.

Državni organi moraju da izvrše adekvatnu procjenu porodične situacije (uključujući to da li je već bilo slučajeva zlostavljanja) kako bi identifikovali mjere koje obezbjeđuju da žrtve nasilja u porodici održavaju kontakt sa djecom. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 8 EKLJP (Pravo na poštovanje porodičnog života)*.

ČINJENICE: Podnositeljka predstavke i njen partner su imali dvoje djece i vjenčali se u Italiji 2006. Od 2015. godine, suprug ju je u više navrata fizički, verbalno i emocionalno zlostavljao, kao i uznemiravao. Domaći organi su u avgustu 2016. izrekli zaštitnu mjeru za podnositeljku predstavke i njenu djecu, pri čemu

su tražili od supruga da se suzdrži od kontakta s njima. Uprkos tome što se žalila da je suprug prekršio uslove, nije pokrenuta nikakva istraga.

Domaći sudovi su odbili njen zahtjev za produženje zaštitne mjere, uprkos tome što se podnositeljka predstavke pozvala na – između ostalog – njegovo kršenje zaštitne mjere i ometanje vodosnabdijevanja u njenom domu. Odluku je potvrdio i apelacioni sud na osnovu nedostatka dokaza.

U novembru 2016, suprug je fizički napao podnositeljku predstavke. U ljezarskom izvještaju se spominju modrice po cijelom tijelu i osmodnevna hospitalizacija. Podnositeljka predstavke je u više navrata tražila još jednu zaštitnu mjeru protiv supruga, ali sve njene žalbe su odbijene.

Kasnije su pokrenute istrage zbog nasilja u porodici i kršenja zaštitne mjere. Ova dva krivična postupka su spojena. Suprug podnositeljke predstavke je na kraju osuđen na dvije godine i tri mjeseca zatvora, uslovno na dvije godine i naloženo mu je da plati naknadu štete.

U međuvremenu, dok je pomenuta zaštitna mjera još bila na snazi, djeca podnositeljke predstavke su se preselila kod oca, a njihov kontakt s njom je prekinut u avgustu 2016. godine. Organ nadležan za zaštitu prava i interesa djece, odbio je da izda nalog za redovan kontakt pozivajući se na mišljenje koje su dala djeca. Podnositeljka predstavke se žalila na tu odluku i domaći sud je usvojio njenu žalbu. Suprug je odbio da se pridržava naloga za redovan kontakt. Podnositeljka se žalila nadležnim državnim organima, ali bez uspjeha.

Podnositeljka predstavke i njen suprug su se razveli u martu 2022. godine sudskom odlukom kojom je odbijen njen zahtjev za starateljstvo.

ZAKLJUČCI: Sud je utvrdio da je postupanje na kojem se temelji predstavka podnositeljke dostiglo prag ozbiljnosti potreban za primjenu člana 3 Konvencije.

Domaći organi su bili svjesni ili su morali biti svjesni nasilja kom je bila izložena i imali su obavezu da procijene rizik od ponavljanja i preduzmu adekvatne i dovoljne mjere da je zaštite (npr. produženje zaštitne mjere). Sud je utvrdio da domaći organi nijesu sproveli efikasnu istragu o psihičkom i fizičkom nasilju (npr. nijesu obezbijedili dokaze o napadu iz 2016. godine; odbacili su podnositeljke tvrdnje o kršenju zaštitne mjere), niti su sproveli krivični postupak bez neopravdanog odlaganja (suprug podnositeljke predstavke je osuđen tek pet godina poslije događaja, kada mu je izrečena uslovna osuda).

Sud je primijetio da su domaći sudovi odbacili podnositeljkin zahtjev za zaštitu djelimično i zbog toga što njen suprug u toj fazi još nije bio pravosnažno osuđen. Međutim, izricanje zaštitne mjere treba da se temelji na tvrdnjama žrtve, kojima se utvrđuju činjenice prema standardu dokazivanja nižem od standarda dokazivanja koji se koriste u sudskom postupku. Štaviše, čekanje na krivičnu presudu prije preduzimanja relevantnih koraka u cilju zaštite žrtve, u suprotnosti je s obavezom da se brzo djeluje kako bi se žrtve nasilja u porodici zaštitile. U ovom slučaju, ponašanje domaćih organa dovelo je do nekažnjivosti koja podstiče ponavljanje nasilja (vidi CEDAW, Opšta preporuka br. 19, 2017; *Kurt protiv Austrije* [GC], pred. br. 62903/15, 15. jun 2021).

Dalje, Sud je primijetio da nadležni državni organi ne smatraju da psihičko nasilje spada u djelokrug postupka za nasilje u porodici. Taj zaključak je u suprotnosti sa kvalifikacijom mentalnog ili psihičkog nasilja kao oblika rodno zasnovanog nasilja (uključujući nasilje u porodici) koje često prethodi ili prati fizičko i seksualno nasilje u intimnim vezama (vidi npr. CEDAW, Opšta preporuka br. 19, 1992; GREVIO, Treći opšti izvještaj o aktivnostima, 2022);

Pored toga, domaći sud je izrazio sumnju u istinitost podnositeljkinih navoda o nasilju u porodici i insinuirao je da je imala skrivene motive za zahtjeve za zaštitu (npr. osveta). To je uobičajen stereotip u slučajevima rodno zasnovanog nasilja (CEDAW, Opšta preporuka br. 19).

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Moldavija prekršila čl. 3 Konvencije usljed propusta domaćih organa da spriječe ostvarivanje poznatog rizika od zlostavljanja, da zaštite podnositeljku predstavke i da sprovedu brzu i efikasnu istragu. Nadalje, Sud je utvrdio da je Moldavija prekršila zabranu diskriminacije (čl. 14 EKLJP), zajedno sa zabranom nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (čl. 3 EKLJP), jer domaći organi nijesu postupili po podnositeljkinim navodima zbog predrasuda prema ženama u njenoj situaciji.

S tim u vezi, Sud je primijetio da se u rješenjima o odbijanju izricanja zaštitne mjere i istraživanja navoda podnositeljke predstavke, koristio jezik koji odražava stereotipe o ženama (npr. konstatovanje da se u predmetu radi o „porodičnim nesporazumima” i da je podnositeljka ispoljila „pretjerano dramatične” elemente u svojim navodima o nasilju; da je tražila zaštitne mjere kao „vid osvete” jer je „ispoljila nezadovoljstvo” zbog izostanka kontakta sa djecom). Kombinacija ovih faktora je jasno pokazala da su državni organi zapravo odobravali nasilje, što odražava diskriminatorni stav prema podnositeljki predstavke kao ženi. Budući da je njen suprug krivično osuđen na osnovu istih činjenica, pokazalo se da su – u vrijeme događaja – zaštitne mjere odbijane uz davanje diskriminatornih obrazloženja i razloga.

Konačno, Sud je utvrdio da je Moldavija povrijedila pravo na porodični život jer domaći organi nijesu uzeli u obzir slučajeve nasilja u porodici prilikom utvrđivanja prava na kontakt sa djecom i, shodno tome, nijesu preduzeli hitne mjere da podrže podnositeljku predstavke u održavanju kontakta sa djecom.

Podnositeljka predstavke nije mogla da kontaktira sa djecom poslije 22. avgusta 2016. godine, kada su djeca počela da žive s ocem i da odbijaju da se vide sa podnositeljkom predstavke.

Mišljenju djece treba dati odgovarajuću težinu, no treba uzeti u obzir i druge faktore kako bi se utvrdilo što je u njihovom interesu (vidi *Pisică protiv Republike Moldavije*, pred. br. 23641/17, 29. oktobar 2019). U ovom slučaju, domaći organi nijesu izvršili odgovarajuću procjenu porodične situacije (uključujući nasilje u porodici koje je pretrpjela podnositeljka predstavke), niti su identifikovali i sproveli mjere kako bi omogućili da ona može održavati kontakt sa djecom. Može da bude uzaludno i štetno pokušavati da se dijete natjera da se prilagodi situaciji kojoj se opire iz kojih god razloga. Ipak, državni organi su imali dužnost da preduzmu korake da obnove i omoguće kontakt između podnositeljke predstavke i njene djece. To se u ovom slučaju nije dogodilo.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Moldavija prekršila čl. 8 Konvencije usljed propusta domaćih organa da procijene porodičnu situaciju i da preduzmu mjere da omoguće podnositeljki predstavke da održi kontakt sa djecom.

II SUDSKO PREISPITIVANJE I PROCESNI ZAŠTITNI MEHANIZMI

A. KRIVIČNI POSTUPAK

Durdaj i drugi protiv Albanije, predstavka br. 63543/09 i tri druge, presuda od 7. novembra 2023.

U slučaju eksplozije u objektu (za rashodovanje naoružanja) koja dovede do smrtnih slučajeva i teških tjelesnih povreda, državni organi su dužni da sprovedu adekvatnu istragu o incidentu i da odmah identifikuju lica odgovorna za isti (uključujući poslanike čiji postupci nijesu obuhvaćeni imunitetom).

Žrtve i najbliži srodnici moraju imati priliku da učestvuju u krivičnom postupku (i u fazi istrage i u fazi suđenja). *Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 2 EKLJP (Pravo na život).*

ČINJENICE: U martu 2007. godine, vlada Albanije je usvojila odluku kojom se utvrđuje postupak za demontažu rashodovanog i zastarjelog naoružanja, mašina i opreme oružanih snaga. Ministarstvo odbrane je izdalo dozvole za izvoz rashodovanih predmeta u svrhu prodaje za civilnu upotrebu (npr. za sakupljanje). Postupak prodaje i zaključivanje ugovora povjereno je preduzeću za vojni izvoz i uvoz (MEICO, preduzeće osnovano pod okriljem Ministarstva odbrane).

U aprilu, državni organi su podigli objekat Gërdec za proces demontaže. Objekat Gërdec se nalazio na lokaciji kojom je upravljao MEICO, koji ga je kasnije stavio na raspolaganje preduzeću Albademil Ltd, društvu sa ograničenom odgovornošću registrovanom u Albaniji, bez ugovora o zakupu. Preduzeću MEICO je naređeno da zaključi ugovor sa Southern Ammunition Company (SAC), kompanijom registrovanom u SAD, i, između ostalog, da poštuje izvođačeve standardne bezbjednosne procedure i mjere zaštite od požara.

Dana 15. marta 2008. godine, u objektu Gërdec se dogodila velika eksplozija („Gërdec incident“). Poginulo je 26 osoba, a oko 300 je bilo teško ili lakše povri-

jeđeno. Sedmogodišnji sin podnosilaca predstavke (predstavke br. 3543/09 i 12720/14) je preminuo, a ostali podnosioci predstavke zadobili su teške povrede opasne po život. Uslijedili su krivični, upravni i građanski postupci.

U toku krivične istrage urađena su tri vještačenja. Ta tri nalaza i mišljenja su utvrdila najvjerovatniji uzrok nesreće i ukazala na nekoliko propusta u vezi sa postavljanjem i radom objekta Gërdec, kao i na nepostojanje adekvatnih bezbjednosnih mjera (na primjer, nebezbedne procedure; neobučeni radnici koji koriste vozila koja nisu ispunjavala bezbjednosne standarde). Tražen je i ljekarski izvještaj o povredama koje su žrtve incidenta zadobile. Istraga u cjelini je dovela do podizanja optužnica protiv trideset osoba, uključujući bivšeg ministra odbrane g. F.M. Ljekarski izvještaji su poslužili kao osnova za optužnice i upotrijebljeni su kao dokaz na suđenju protiv optuženih.

Vrhovni sud je razdvojio krivični postupak protiv g. F.M. od postupka protiv drugih optuženih, uzevši u obzir različitu prirodu optužbi protiv njih i prirodu njihove međusobne povezanosti. Jedna podnositeljka predstavke se žalila Ustavnom sudu da ju je to razdvajanje spriječilo da učestvuje u krivičnom postupku. Ustavni sud je odbacio žalbu i zaključio da je Vrhovni sud postupio u skladu sa domaćim zakonom.

Na kraju, 2009. godine, poslanički imunitet koji je uživao F.M. spriječio je da se protiv njega vodi krivični postupak. Od 26. oktobra 2012, poslije izmjene Ustava, poslanički imunitet ne spriječava pokretanje i vođenje krivične istrage protiv poslanika, ali tužilac nije ponovo pokrenuo krivični postupak protiv F.M. sve do maja 2021. godine.

ZAKLJUČCI: Sud je procjenjivao da li su domaći sudovi sproveli djelotvornu istragu u smislu čl. 2 EKLJP (procesni dio), u fazi istrage (a) i fazi suđenja (b), i da li su podnosioci predstavke efektivno učestvovali tokom obje faze postupka. Pored toga, Sud je preispitivao da li (i u kojoj mjeri) se može smatrati da su domaći sudovi prilikom odlučivanja predmet podvrgli pažljivom ispitivanju, imajući u vidu odvrćajući efekat koji pravosudni sistem ima (ili treba da ima) u pogledu prevencije kršenja prava na život.

Sud je podsjetio da je efikasna krivična istraga neophodna da bi se ispunila procesna obaveza iz čl. 2 EKLJP gdje je – između ostalih okolnosti – život izgubljen ili doveden u opasnost usljed nemara koji se može pripisati državnim službenicima ili organima i koji prevazilazi granicu greške u procjeni i nepažnji. U ovim situacijama, činjenica da lica odgovorna za dovođenje života u opasnost nijesu optužena za krivično djelo niti procesuirana može da predstavlja povredu čl. 2 EKLJP. U specifičnom kontekstu opasnih aktivnosti, službena kri-

vična istraga je neophodna kada su životi izgubljeni usljed događaja koji su nastupili pod odgovornošću državnih organa (vidi *Öneryıldız protiv Turske*, pred. br. 48939/99, 30. novembar 2004, smrt uzrokovana slučajnom eksplozijom na deponiji u blizini sirotinjskog naselja s rudimentarnim objektima izgrađenim bez dozvole).

Što se tiče faze istrage (a), Sud je primijetio da je tužilac pokrenuo istragu po službenoj dužnosti na dan nesreće i da su data tri nalaza i mišljenja vještaka i jedan ljekarski izvještaj. Istraga u cjelini je dovela do podizanja optužnica protiv 29 osoba, uključujući bivšeg ministra odbrane. Dakle, istraga je bila adekvatna po tome što je generalno uspjela da utvrdi okolnosti događaja i identifikuje odgovorna lica (vidi *Öneryıldız protiv Turske*). Što se tiče učešća podnosilaca predstavke, Sud je primijetio da su oni dobili kopiju spisa predmeta na kraju istrage, koja je zaključena godinu dana od incidenta i da nijesu ukazali ni na kakve konkretne previde ili propuste istražnih organa. Dakle, istraga je bila ažurna, a podnosiocima predstavke je omogućeno da imaju uvid u radnje preduzimane tokom istrage u mjeri potrebnoj za zaštitu njihovih legitimnih interesa.

Što se tiče faze suđenja (b), Sud je primijetio da su prioritete bile optužnice protiv 29 optuženih u vezi sa Gërdec incidentom i da im je suđeno pred Okružnim sudom u Tirani. Dvadesetčetiri optužene osobe su proglašene krivima. Sve presude su se izričito odnosile na uzrokovanje smrti i nanošenje povreda određenom broju lica, tj. odnosile su se na radnje koje ugrožavaju pravo na život u smislu čl. 2 EKLJP (vidi *Öneryıldız protiv Turske*, pred. br. 48939/99, 30. novembar 2004, gdje je Sud utvrdio povredu čl. 2 EKLJP i zato što osuđujuće presude nijesu obuhvatile odgovornost državnih službenika zbog propusta da zaštite pravo na život). Zatvorske kazne izrečene glavnim optuženima i vrijeme koje su stvarno proveli u zatvoru nijesu bili očigledno i nesrazmjerno blagi u odnosu na težinu djela. Dakle, krivično-pravni mehanizmi koji su primijenjeni u ovom predmetu, imli su dovoljno odvraćajući efekat koji je mogao da obezbijedi djelotvornu prevenciju nezakonitih radnji poput onih na koje su se žalili podnosioci predstavki.

Što se tiče aktivnog učešća podnosilaca predstavke, Sud je primijetio da je Vrhovni sud 2009. godine razdvojio građansku tužbu podnosilaca predstavke od krivičnog postupka prije nego što je postupak pred Okružnim sudom u Tirani i počeo. Od tog trenutka, podnosioci nijesu više obavještavani o koracima u krivičnom postupku. Prema tadašnjem albanskom zakonu, oštećeni koji nije podnio građansku tužbu tokom krivičnog postupka nije imao pravo da aktivno učestvuje u suđenju protiv optuženog (npr. iznošenjem dokaza, unakrsnim ispitivanjem svjedoka ili optuženih, davanje komentara na prikupljene doka-

ze). Dakle, podnosioci predstavke su mogli da prate suđenje samo kao pripadnici šire javnosti (rasprave su bile otvorene za javnost), no nijesu imali stvarnu mogućnost da aktivno učestvuju u suđenju. Pored toga, odluke i presude donijete u toku krivičnog postupka nijesu dostavljene podnosiocima predstavke i oni nijesu imali pravo žalbe na njih. Samim time, podnosioci predstavke nijesu imali procesna prava u toku krivičnog postupka.

Mogućnost podnošenja građanske tužbe za naknadu štete ne može nadoknaditi nepostojanje mogućnosti da se učestvuje u krivičnom postupku (uključujući i u fazi suđenja). Takav postupak ne ispituje krivičnu odgovornost optuženih. Zato je Sud utvrdio da podnosiocima predstavke nije pružena adekvatna prilika da učestvuju u suđenju protiv optuženih.

Sud se osvrnuo i na okolnosti koje su pratile krivični postupak protiv bivšeg ministra odbrane g. F.M. u kojem je došlo do devetogodišnjeg kašnjenja u procesu. Državno tužilaštvo nije dalo nikakva uvjerljiva objašnjenja. Zbog toga je njegovo krivično gonjenje opterećeno značajnim kašnjenjima, inercijom organa gonjenja i brojnim uzaludnim pokušajima podnosilaca predstavke da ga privedu pravdi. Krivični postupak protiv njega zbog zloupotrebe službenog položaja (istraga po drugim optužbama je zaključena) još uvijek je bio u toku, zbog čega podnosioci predstavke nijesu dobili konačan zaključak o njegovoj odgovornosti više od četrnaest godina poslije Gërdec incidenta. Podnosioci predstavke i šira javnost su imali pravo da znaju istinu o okolnostima u kojima je došlo do tragedije u Gërdec, kao i o tačnoj ulozi bivšeg ministra odbrane.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Albanija prekršila čl. 2 EKLJP (procesni dio) zbog neuključenosti podnosilaca predstavke u faze istrage i suđenja u krivičnom postupku protiv dvadeset devet optuženih, kao i zbog načina na koji su državni organi pristupili krivičnom gonjenju g. F.M.

Radonjić i Romić protiv Srbije, predstavka br. 43674/16, presuda od 4. aprila 2023.

Odluke kojima se određuje pritvor u fazi istrage moraju da sadrže relevantne i dovoljne razloge; s vremenom, obrazloženje domaćih sudova mora da evolvirati i odražava nove okolnosti, kao i da pokaže zašto su prvobitni razlozi za istražni pritvor nastavili da važe i u kasnijim fazama postupka. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 5(3) EKLJP (*Opravdanost i trajanje pritvora*).

Izričito priznanje povrede čl. 5 (3) od strane Ustavnog suda ne predstavlja dovoljnu satisfakciju ukoliko nije dosuđena pravična nakanda, posebno imajući u vidu da u konkretnom slučaju Vlada nije dokazala postojanje drugog pravnog puta za ostvarivanje tog prava prema domaćem zakonu. U smislu čl. 34 EKLJP, podnosioci predstavke *i dalje se mogu smatrati žrtvama kršenja čl. 5 (3) EKLJP*.

Preispitivanje zakonitosti odluke o određivanju ili produženju pritvora ne smije predugo da traje. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 5(4) EKLJP (Brzina preispitivanja)*.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su bila dva službenika srpske tajne policije. Godine 1999, ubijen je jedan uticajan srpski novinar i izdavač. Njegovo ubistvo izazvalo je oštru osudu javnosti, jer se smatralo da je jedan od motiva njegovog ubistva bilo javno kritikovanje Miloševićeve politike. Vlada Srbije je 2013. godine formirala komisiju za istraživanje ubistava novinara. U januaru 2014, dva podnosioca predstavke su uhapšena zbog sumnje da su – zajedno sa još dvojicom osumnjičenih – izvršili predmetno ubistvo. Domaći sudovi su im odredili i produžili pritvor do suđenja. Prvobitni razlozi za pritvor bili su rizik od bjekstva; rizik od uticaja na svjedoke; očuvanje javnog reda i mira s obzirom na potencijalno snažnu reakciju u Srbiji i inostranstvu koju bi izazvalo njihovo puštanje na slobodu. Od juna 2014. godine, sudovi su pritvor zasnivali samo na prirodi i težini optužbi, u kombinaciji sa eventualnim uznemirenjem javnosti ako podnosioci predstavke budu pušteni na slobodu. U julu 2017. godine, domaći sud je zaključio da pritvor podnosilaca predstavke više nije neophodan i odredio im je kućni pritvor.

Podnosioci predstavke su uložili žalbe Ustavnom sudu na odluke kojima je određen i produžen pritvor. Postupajući po ustavnim žalbama Ustavni sud je donio više odluka. Konkretno, u odluci iz decembra 2017. godine, Ustavni sud je zaključio da je pritvor podnosilaca predstavke bio opravdan u periodu od njihovog lišenja slobode u januaru 2014. godine do aprila 2015. godine. Što se tiče narednog perioda (do jula 2017, kada je podnosiocima određen kućni pritvor), Ustavni sud je zaključio da nadležni organi nijesu dali relevantne i dovoljne razloge koji opravdavaju pritvor, što je predstavljalo povredu člana 5(3) EKLJP.

Podnosioci predstavke su 2019. godine proglašeni krivima za teško ubistvo i osuđeni na 30, odnosno 20 godina zatvora. Žalbe su uložene i još uvijek su bile u postupku u avgustu 2022. godine.

ZAKLJUČCI: Što se tiče predugog trajanja pritvora u fazi istrage, (pošto se podnosioci predstavke nijesu žalili ni u jednoj fazi kućnog pritvora - iako to

jednako predstavlja lišavanje slobode u skladu sa čl. 5 EKLJP), Sud je zaključio da je period koji treba uzeti u obzir počeo u januaru 2014. godine (kada su podnosioci predstavke lišeni slobode) i završio se u julu 2017. godine (kada im je određen kućni pritvor). Dakle, pritvor je trajao skoro tri i po godine. Sud je primijetio da su domaći sudovi redovno vršili detaljnu procjenu svih relevantnih okolnosti, da se obrazloženje sudova protekom vremena mijenjalo održavajući nove okolnosti i potvrđujući da su razlozi za pritvor i dalje važeći. Ipak, Sud se složio sa Ustavnim sudom da – poslije aprila 2015. godine – nadležni sud nije pružio relevantne i dovoljne razloge za produženje pritvora po osnovu održavanja javnog reda.

Uprkos tome što je Ustavni sud izričito priznao povredu Konvencije, nije dobio naknadu za nematerijalnu štetu. Obzirom da ne postoji drugi pravni postupak u kojem bi podnosioci predstavke mogli ostvariti pravo na pravično zadovoljenje pred domaćim organima, Sud je zaključio da oni nijesu dobili adekvatno zadovoljenje na nacionalnom nivou te se mogu i dalje smatrati žrtvama navodnog kršenja prema članu 34 Konvencije.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Srbija prekršila čl. 5(3) zbog pritvora podnosioca predstavke od aprila 2015. godine do jula 2017. godine.

Što se tiče predugog trajanja postupka pred Ustavnim sudom, Sud je primijetio da je postupak trajao više od dvije godine (od maja 2015. do januara 2018.), pri čemu nisu postojale neke izuzetne okolnosti (npr. vanredno stanje) koje bi mogle da opravdaju prolongiranje odlučivanja o relativno jednostavnim pitanjima. Izuzetno velik obim posla ne može biti opravdanje za predugo trajanje postupaka, jer je na državi da organizuje pravosudni sistem tako da omogući sudovima da poštuju Konvenciju.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je ustanovio da je Srbija prekršila čl. 5(4) Konvencije zbog povrede prava na sudsku odluku u razumnom roku o zakonitosti pritvora podnosioca predstavke.

Demirtaş i YüksekdağŞenoğlu protiv Turske, predstavke br. 10207/21 i 10209/21, presuda od 6. juna 2023.

Ukoliko hitni ukaz dozvoljava ograničenja u vezi sa povjerljivošću sastanaka između advokata i klijenta (npr. nadgledanje sastanaka ili oduzimanje dokumenata koje međusobno razmijene), domaći sud koji naloži takvoograničenje mora se pridržavati relevantnog ukaz i pružiti

odgovarajuće obrazloženje za ograničavanje povjerljivosti takve komunikacije u određenim slučajevima. Štaviše, hitni ukaz mora obezbijediti adekvatne mehanizme zaštite od moguće zloupotrebe. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 5(4) Konvencije (Efektivna pomoć advokata)*.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su bili bivši predsjednici HDP, ljevičarske prokurdske političke stranke. Ponovo su izabrani na Velikoj narodnoj skupštini Turske 2015. godine. U novembru 2016. godine određen im je pritvor u fazi istrage zbog krivičnih djela u vezi s terorizmom. Pošto su iscrpili domaće pravne lijekove podnijeli su predstavku Sudu, koji je zaključio – između ostalog – da je pritvaranje podnosilaca predstavke u suprotnosti s pravom na slobodu i bezbjednost (čl. 5 Konvencije), slobodu izražavanja (čl. 10 Konvencije), kao i sa odredbom o granicama korišćenja ograničenja prava (čl. 18 Konvencije) i sa pravom na slobodne izbore (čl. 3, Prot. br. 1 Konvencije) (vidi *Selahattin Demirtaş protiv Turske* (br. 2) [GV], pred. br. 14305/17, 22. decembar 2020; *Yüksekdağ Şenoğlu i drugi protiv Turske*, pred. br. 14332/17 i 12 drugih, 8. novembar 2022).

Nekoliko dana nakon određivanja pritvora, domaći sud je odredio sljedeće mjere: i) audio i video snimanje sastanaka podnosilaca predstavke sa advokatima; ii) prisustvo službenika tokom sastanaka; iii) oduzimanje svih dokumenata razmijenjenih između podnosilaca predstavke i advokata. Podnosioci predstavke su se bezuspješno žalili na ove mjere pred turskim sudovima, uključujući Ustavni sud. Osporene mjere su određene na period od tri mjeseca (do februara 2017. godine) prema Hitnom ukazu sa zakonskom snagom br. 676, koji je donijet poslije pokušaja državnog udara u julu 2016. godine.

ZAKLJUČCI: Sud je razmatrao: (a) da li su, u konkretnom slučaju, podnosioci predstavke imali efektivnu pomoć advokata. Ova procjena se prvenstveno zasnivala na razlozima navedenim u odlukama domaćih pravosudnih organa kojima se opravdava ograničenje prava podnosilaca predstavke na povjerljivu komunikaciju sa advokatima; (b) da li je usvajanje hitnog ukaza u ovom slučaju bilo praćeno dovoljnim mehanizmima zaštite od zloupotrebe.

Što se tiče pitanja da li su podnosioci predstavke imali efektivnu pomoć advokata (a), Sud je primijetio da odluke domaćih sudova nijesu bile u skladu sa Hitnim ukazom sa zakonskom snagom br. 676 i da su formulisane stereotipnim rječnikom. Štaviše, Ustavni sud nije izvršio adekvatnu procjenu ovog pitanja niti individualno ispitivanje situacije podnosilaca predstavke. Takođe, pogrešno je konstatovao da su u to vrijeme podnosioci predstavke bili osuđeni za krivično djelo u vezi sa terorizmom. Njihova navodna osuda nije mogla biti osnov za istražni pritvor (vidi i *Selahattin Demirtaş protiv Turske* (br. 2) [GC], pred. br. 14305/17, 22. decembar 2020; *Yüksekdağ Şenoğlu i drugi protiv Turske*, pred. br.

14332/17 i 12 drugih, 8. novembar 2022). Predmetne mjere su imale negativan efekat na žalbe podnosilaca predstavke na pritvaranje: ako pritvoreno lice ne može da ima povjerljive sastanke sa advokatom, vrlo je vjerovatno da neće osjećati slobodu da razgovara s njim. U tom slučaju, postoji rizik da pravna pomoć koju pruža advokat bude neefikasna.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je zaključio da je Turska prekršila čl. 5(4) Konvencije jer podnosioci predstavki nisu mogli dobiti efikasnu pomoć advokata.

Što se tiče pitanja da li je donošenje hitnog ukaza praćeno dovoljnim mehanizmima zaštite od zloupotrebe (b), Sud je ponovio da povjerljivost razgovora između pritvorenog lica i advokata predstavlja osnovno pravo koje direktno utiče na pravo na odbranu. Shodno tome, svako odstupanje od tog načela može da bude dozvoljeno samo u izuzetnim slučajevima i da bude praćeno adekvatnim i dovoljnim mehanizmima zaštite od zloupotrebe. U ovom slučaju nisu bili ispunjeni ti uslovi: prvo, nije bio definisan obim i način ostvarivanja diskrecionog prava državnih organa (do te mjere da bi osobe u istoj situaciji mogle biti podvrgnute različitom tretmanu); drugo, nacionalno zakonodavstvo nije bilo praćeno konkretnim garancijama (npr. nije precizirano koji organi su nadležni za obradu i korišćenje informacija dobijenih mjerama nadzora; nije precizirana procedura u kojoj bi lica na koja se mjere odnose mogla zatražiti i dobiti preispitivanje tih mjera).

Uzevši u obzir navedeno, ne može se smatrati da je nadzor razgovora između pritvorenog lica i advokata u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom praćen adekvatnim mehanizmima zaštite od moguće zloupotrebe, pa je tako Turska prekršila čl. 5(4) Konvencije.

Konačno, u ovom slučaju nije bilo izuzetnih okolnosti da bi se utvrdila veza između derogacije od strane Turske prema čl. 15. Konvencije (podnijeta generalnom sekretaru Savjeta Evrope poslije pokušaja državnog udara 2016. godine), s jedne strane, i lišavanje slobode podnosilaca predstavke, s druge strane. U svakom slučaju, čak i pod pretpostavkom da su postojale izuzetne okolnosti, državni organi nijesu pružili dovoljne dokaze koji bi opravdali određivanje spornih mjera podnosiocima predstavke u skladu sa Hitnim ukazom sa zakonskom snagom br. 676.

***Yılmaz Aydemir protiv Turske, Predstavka br. 61808/19,
presuda od 23. maja 2023.***

Postupci u kojima se preispituje zakonitost pritvora nakon osude, moraju biti u skladu sa načelima ravnopravnosti stranaka i kontradiktornosti postupka: konkretno, lice mora biti upoznato sa zapažanjima koja je tužilac iznio u pisanoj formi i mora imati mogućnost dati svoje komentare na njih. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 5(4) EKLJP*.

ČINJENICE: U februaru 2016, podnosilac predstavke je optužen za trgovinu drogom. Iste godine, domaći sud ga je osudio na kaznu zatvora od dvanaest godina i odredio mu hitni pritvor. Podnosilac predstavke je uložio prigovor na rješenje o pritvoru i tvrdio – između ostalog – da se pritvor ne temelji na zakonskim osnovama, da je nesrazmjeran i da ne postoji opasnost od bjekstva, skrivanja ili uticaja na dokaze. Sud je odbacio prigovor pošto je dobio mišljenje tužioca u pisanoj formi da je pritvor u skladu sa važećom procedurom i zakonom. Ovo mišljenje nije dostavljeno ni podnosiocu predstavke ni njegovom advokatu.

Podnosilac predstavke je podnio ustavnu žalbu Ustavnom sudu kojom je osporavao i određeni pritvor i nedostavljanje mišljenja tužioca. Predstavka je proglašena neprihvatljivom.

ZAKLJUČCI: Čl. 5(4) EKLJP ne garantuje pravo, kao takvo, na žalbu na odluke kojima se određuje ili produžava pritvor. Ipak, država koja uspostavi drugi stepen jurisdikcije za ispitivanje zahtjeva za puštanje iz pritvora mora u načelu omogućiti pritvorenom licu iste garancije u žalbenom postupku kao u prvostepenom postupku. S tim u vezi, postupak mora biti kontradiktoran i mora osigurati „jednakost oružja“ između stranka (tužioca i pritvorenog lica), uključujući i pružanje mogućnosti da pritvoreno lice zna i da komentar na zapažanja druge strane.

U ovom slučaju, Sud je primijetio da turski zakon, što potvrđuje i praksa Ustavnog suda, ne pravi razliku između perioda prije i poslije osude u smislu primjenjivosti procesnih garancija u kontekstu osporavanja pritvora. Samim tim, procesne garancije moraju se primjenjivati i kada pritvoreno lice osporava i neke druge aspekte lišenja slobode, kao npr. nesrazmjernost pritvora, što je bio slučaj u ovom konkretnom predmetu. Shodno tome, relevantni procesni zaštitni mehanizmi prema članu 5(4) EKLJP bili su primjenjivi na činjenice predmetnog slučaja.

Sud je dalje primijetio da sama sadržina podnesaka koji je iznijela bilo koja od strana nije od uticaja na predmet u pitanju, jer je na pritvorenom licu ili

njegovom advokatu da procijene da li tužiočev podnesak zasluži reakciju ili ne (vidi *Stollenwerk protiv Njemačke*, pred. br. 8844/12, 7. septembar 2017, gdje je sud većinom utvrdio povredu čl. 5(4) u kontekstu žalbe na pritvor podnosioca predstavke zbog propusta da bude obaviješten o pismenim zapažanjima organa gonjenja i time da mu se pruži prilika da da komentar na njih). U ovom slučaju, mišljenje tužioca je bilo dosta sažeto. Ipak, mogućnost da je to mišljenje imalo uticaj na odluku nadležnog domaćeg suda, ne može se prosto isključiti, jer se sud eksplicitno pozvao na isto i na kraju presudio u skladu sa njim. Štaviše, u ovom slučaju, prvi put je pritvor podnosioca predstavke bio predmet sudskog preispitivanja, budući da je podnosilac predstavke bio na slobodi u prekrivičnom periodu (vidi, a fortiori, *Stollenwerk protiv Njemačke*, gore citirano, gdje je Sud utvrdio povredu člana 5(4) i pored jedanaest prethodnih preispitivanja pritvora u razumno kratkom vremenskom periodu). Shodno tome, podnosilac predstavke nije mogao da zna stav javnog tužioca u vezi sa pritvorom.

Sud je zaključio da je Turska prekršila čl. 5(4) EKLJP jer postupak pred nadležnim domaćim sudom nije bio istinski kontradiktoran i izostanak mogućnosti da se podnosilac predstavke izjasni o mišljenju tužioca narušio je načelo ravnopravnosti stranaka.

Repeşco i Repeşcu protiv Republike Moldavije, predstavka br. 39272/15, presuda od 3. oktobra 2023.

Ukoliko lice iznese dovoljno uvjerljive navode da se njegova/njena osuda zasniva na izjavi koja je data pod prinudom i na osnovu toga zatraži njeno preispitivanje, nadležni organ dužan je detaljno i sveobuhvatno ispitati te navode, a lice mora imati mogućnost da efektivno ospori prihvatljivost takve izjave, kao i da uloži prigovor na njeno korišćenje u postupku. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 6(1) EKLJP (Pravo na pravično suđenje)*. Ovo je još relevantnije u situaciji kada Vlada tužene države prizna da je u ranijem predmetu pred ESLJP isto lice pretrpjelo povredu prava zagarantovanih članom 3 EKLJP zbog, između ostalog, zlostavljanja u policijskom pritvoru.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su 2013. godine osuđeni na četrnaest i sedam godina zatvora za teško ubistvo i razbojništvo na osnovu samooptužujućih izjava koje je policija uzela nezakonitim metodama. Nadležni sud je u presudi odbacio argument podnosioca predstavke da su izjave date pod prinudom. Sud je dalje dodao da ukoliko bi zlostavljanje bilo naknadno utvrđeno

pravosnažnom sudskom odlukom, podnosioci predstavke bi imali pravo da zahtijevaju preispitivanje krivične osude kako bi dobili smanjenje kazne.

Podnosioci predstavke su se žalili Sudu na zlostavljanje prema čl. 3 EKLJP. Vlada je podnijela jednostranu izjavu u kojoj je priznala da su podnosioci predstavke pretrpjeli povredu prava zagarantovanih čl. 3 i 13 EKLJP. Budući da su podnosioci predstavke prihvatili uslove jednostrane izjave, Sud je brisao predmet sa liste predmeta u skladu sa članom 39. EKLJP, pri čemu je konstatovao da su strane postigle de facto prijateljsko poravnanje (*Adrian Repesco i Constantin Repescu protiv Republike Moldavija*, pred. br. 64785/11, odluka od 25. novembra 2014. godine).

Na osnovu odluke Suda, podnosioci predstavke su u februaru 2015. godine podnijeli zahtjev za ponovno pokretanje krivičnog postupka. U maju 2015, Vrhovni sud pravde je odbio zahtjev kao neosnovan – između ostalog – zbog sljedećeg: i) u prethodnom postupku pred Sudom podnosioci predstavke se nijesu žalili na povredu čl. 6 EKLJP, pa takvu povredu nije prepoznala Vlada niti ju je utvrdio Sud; ii) Sud u svojoj odluci nije upotrijebio izraz „mučenje“, niti je utvrdio da je zbog zlostavljanja podnosilaca predstavke njihovo suđenje bilo nepravično; iii) izjave podnosilaca nijesu bile jedini odlučujući dokaz u predmetu.

ZAKLJUČCI: Sud je podsjetio da čl. 6(1) EKLJP može da se primijeni na predmete koji se odnose na ponovno pokretanje krivičnog postupka (vidi *Moreira Ferreira protiv Portugala* (br. 2) [GC], pred. br. 19867/12, 11. jul 2017). Moldavski zakon dozvoljava preispitivanje pravosnažne krivične presude na osnovu odluke Suda kojom je utvrđeno kršenje prava ili na osnovu prijateljskog poravnania pred Sudom, pod uslovom da je takvo preispitivanje jedini mogući pravni lijek za otklanjanje ozbiljnih povreda prava zagarantovanih Konvencijom. Sud je naveo da je ovaj pravni lijek mogao biti odlučujući za krivičnu optužbu i da se ispitivanje od strane Vrhovnog suda pravde odnosilo na meritum krivičnog postupka koji je pokrenut protiv podnosilaca predstavke, što je dovelo do njihove osude. Zato je Sud zaključio da se čl. 6(1) EKLJP primjenjuje na postupak preispitivanja u predmetu.

Što se tiče osnovanosti žalbi podnosilaca predstavke, Sud je ponovio da izjave prikupljene u krivičnom postupku suprotno čl. 3 EKLJP automatski dovode u pitanje pravičnost postupka u cjelini, čak i ako prihvatanje tih izjava kao dokaza nije bilo od presudnog značaja za donošenje osuđujuće presude.

Razmatrajući ovaj predmet, treba imati u vidu da je u prethodnom predmetu koji je okončan prijateljskim poravnanjem pred Sudom, Vlada jednostranom

izjavom priznala da su podnosioci pretrpjeli zlostavljanje dok su bili pod policijskim nadzorom, tokom krivične istrage, u cilju dobijanja priznanja. Njihove izjave su domaći sudovi upotrijebili kao dokaz protiv njih. U toku postupka preispitivanja, Vrhovni sud pravde je propustio da detaljno i sveobuhvatno ispita tvrdnje podnosilaca predstavke da su njihove izjave date pod prinudom suprotno čl. 3 EKLJP, iako su iznijeti uvjerljivi argumenti zasnovani na Vladinoj izjavi i odluci Suda. Štaviše, podnosioci predstavke nijesu imali mogućnost da efikasno ospore prihvatljivost izjava i da ulože prigovor na njihovu upotrebu.

Nadalje, Sud je istakao da podnosioci predstavke imaju pravo da očekuju od državnih organa, uključujući domaće sudove, da u dobroj vjeri preispitaju navode Vladine jednostrane izjave kojom priznaje povredu čl. 3 EKLJP i koja je dovela do odluke Suda koji ju je uzeo u obzir. U ovom slučaju, Vrhovni sud pravde pokazao je pretjerani formalizam i nije izveo odgovarajuće zaključke iz Vladine jednostrane izjave o povredi čl. 3 Konvencije.

Uzevši u obzir gore navedeno, Sud je zaključio da je Moldavija prekršila čl. 6(1) EKLJP zbog propusta domaćeg suda da ponovo pokrene krivični postupak protiv podnosilaca predstavke uprkos njihovim vjerodostojnim tvrdnjama da su izjave, koje su upotrijebljene protiv njih kao dokaz, dobijene putem zlostavljanja suprotno čl. 3 EKLJP, kako je potvrđeno Vladinom jednostranom izjavom i odlukom Suda u njihovom prethodnom predmetu.

Yüksel Yalçınkaya protiv Turske, predstavka br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023

Ukoliko je osuđujuća presuda primarno zasnovana na elektronskim dokazima (i to sirovim podacima o korišćenju aplikacije za poruke), odluka suda da ne podijeli dokaze sa odbranom mora da bude potkrijepljena adekvatnim razlozima. Štaviše, u slučaju da domaći zakon ne predviđa konkretne procesne zaštitne mehanizme usmjerene na obezbjeđivanje integriteta elektronskih dokaza do predaje pravosudnim organima, domaći sudovi moraju detaljno da razmotre argumente u vezi sa pouzdanošću tih elektronskih dokaza. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 6(1) EKLJP (*Pravo na pravično suđenje*).

ČINJENICE: Od 2014. godine, turski državni organi smatraju da je „Fetulahističku terorističku organizaciju/paralelnu državnu strukturu“ (FETÖ/PDY) struktura koja „ugrožava javni mir i bezbjednost“ i, shodno tome, naoružana teroristička organizacija. Početkom 2016, državna obavještajna služba je počela da priku-

plja obavještajne podatke u vezi sa FETÖ/PDY tako što je pristupila glavnom serveru šifrovane aplikacije za razmjenu poruka „ByLock“, koji se nalazi u Litvaniji, pod pretpostavkom da su aplikaciju koristili samo članovi te organizacije za internu komunikaciju.

U noći između 15. i 16. jula 2016, u Turskoj je pokušao državni udar. Državni organi su smatrali da iza toga stoji FETÖ/PDY. Vlada je proglasila vanredno stanje od 20. do 21. jula, o čemu je obaviješten generalni sekretar Savjeta Evrope u skladu sa čl. 15 EKLJP. Tokom vanrednog stanja, Vlada je donijela nekoliko uredbi. U međuvremenu, u decembru 2016, na osnovu prikupljenih podataka pokrenuto je više hiljada istraga, a osumnjičeni korisnici aplikacije „ByLock“ optuženi su da pripadaju FETÖ/PDY. Vanredno stanje je ukinuto 18. jula 2018. godine.

Podnosilac predstavke je u to vrijeme bio nastavnik u državnoj školi. Pošto su ga turski organi označili kao korisnika aplikacije „ByLock“, suspendovan je iz državne službe, uhapšen i stavljen u istražni zatvor zbog sumnje da je povezan sa FETÖ/PDY, u skladu sa turskim vanrednim uredbama. U januaru 2017, optužen je da je pripadnik oružane terorističke organizacije na osnovu sljedećih dokaza: identifikovan je kao korisnik aplikacije „ByLock“; sumnjive transakcije na njegovom bankovnom računu; njegovo ranije članstvo u sindikatu koji je označen da pripada ili je povezan sa FETÖ/PDY; njegovo otpuštanje iz javne službe; anonimni poziv u kom je prijavljen kao pripadnik FETÖ/PDY. Tokom krivičnog postupka, podnosilac predstavke se žalio – između ostalog – na to da je prikupljanje podataka iz aplikacije „ByLock“ bilo suprotno domaćem zakonu.

Podnosilac predstavke je osuđen za krivično djelo pripadanja oružanoj terorističkoj organizaciji. Njegova osuda bila je primarno zasnovana na njegovom korišćenju aplikacije „ByLock“, dok su ostali dokazi uključeni u optužnicu služili samo kao potkrepljenje.

ZAKLJUČCI: Sud je razmatrao pitanja koja su se odnosila na to da li je postupak u cjelini bio pravičan, uključujući prikupljanje i omogućavanje uvida u dokaze i da li je podnosiocu predstavke pružena prilika da ospori dokaze i da se usprotivi njihovoj upotrebi, budući da pravično suđenje prema čl. 6(1) EKLJP podrazumijeva kontradiktornost postupka i ravnopravnost stranaka. Omogućavanje uvida u dokaze nije apsolutno pravo, pošto postoje brojni razlozi za uskraćivanje uvida u dokaza odbrani, uključujući razloge nacionalne bezbjednosti.

Elektronski dokazi su postali sveprisutni u krivičnim postupcima (zbog povećane digitalizacije svih segmenata života) i u mnogo aspekata se razlikuju od tradicionalnih dokaza (uključujući njihovo prikupljanje i pouzdanost). Sud je naglasio da domaći organi ne mogu da koriste te dokaze na način koji naruša-

va osnovna načela pravičnog suđenja, uključujući i postupke koji se odnose na teška krivična djela (kao što su djela terorizma ili drugih vidova organizovanog kriminala).

U ovom slučaju, osuda podnosioca predstavke je primarno počivala na nalazu da je koristio „ByLock“, dok su ostali dokazi služili samo kao potkrijepljenje.

Što se tiče kvaliteta dokaza, Sud nije imao dovoljno elemenata da ospori tačnost podataka iz aplikacije „ByLock“ (bar u mjeri u kojoj je utvrđeno da je podnosilac predstavke koristio aplikaciju), iako su okolnosti u kojima su podaci preuzeti prima facie izazvali sumnju u njihov „kvalitet“ u nedostatku posebnih procesnih mehanizama zaštite koji bi obezbijedili njihov integritet do predaje pravosudnim organima.

Što se tiče mogućnosti podnosioca predstavke da ospori relevantne dokaze, domaći sudovi nijesu dali dovoljno obrazloženje zašto im je uskraćen uvid u sirove podatke, niti su odgovorili na brojne argumente podnosioca predstavke u vezi sa pouzdanošću dokaza iz aplikacije „ByLock“.

Sud je smatrao da, u načelu, nemogućnost odbrane da ima direktan pristup dokazima i da sama ispita njihov integritet i pouzdanost stavlja veći teret na domaće sudove da ta pitanja podvrgnu najstrožoj provjeri. Nadalje, preduslov „pravične ravnoteže“ između strana bi zahtijevao da se podnosiocu predstavke omogući da se izjasni o cjelokupnom dešifrovanom materijalu koji ga se tiče (uključujući prirodu i sadržaj njegove aktivnosti na aplikaciji „ByLock“). To bi predstavljalo važan korak u zaštitu njegovog prava na odbranu, posebno imajući u vidu da se osuda protiv njega u najvećoj mjeri temelji upravo na dokazima iz aplikacije „ByLock“. Pored toga, šteta nanijeta odbrani na osnovu navedenih nedostataka bila je pojačana nedostacima u obrazloženju domaćih sudova u odnosu na dokaze iz aplikacije „ByLock“: konkretno, sudovi nijesu dovoljno objasnili kako je utvrđeno da „ByLock“ nije, niti je mogao biti, korišćen od strane bilo koga ko nije „pripadnik“ FETÖ/PDY (budući, na primjer, da je aplikacija mogla da se preuzme sa javno dostupnih prodavnica aplikacija i sajtova do početka 2016. godine). Zato je Sud utvrdio da šteta nanijeta odbrani podnosioca predstavke nije bila uravnotežena adekvatnim procesnim zaštitnim mehanizmima. Štaviše, propust domaćih sudova da se osvrnu na argumente i tvrdnje podnosioca predstavke pojačao je sumnju u adekvatnost obrazloženja na kojima sudovi temelje svoju odluku.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Turska prekršila čl. 6(1) EKLJP zbog propusta domaćih sudova da uspostave odgovarajuće zaštitne mehanizme kako bi omogućili podnosiocu predstavke da efikasno ospori relevantne

dokaze, da razmotre ključna pitanja koja su u osnovi predmeta i da pruže adekvatna obrazloženja.

U odnosu na čl. 15 EKLJP, Sud je dalje primijetio da se ograničenja prava podnosioca predstavke na pravično suđenje ne mogu smatrati nužnim a u okolnostima koje iziskuje hitnost situaciji.

Podnosilac predstavke se takođe žalio da je Turska prekršila čl. 7 EKLJP i čl. 11 EKLJP – u vezi sa ovim, *vidi dijelove III, V i VIII.*

Plechlo protiv Slovačke, predstavka br. 18593/19, presuda od 26. oktobra 2023.

Mora postojati pravni okvir koji pruža odgovarajuću i efikasnu zaštitu od zloupotrebe u slučajevima prisluškivanja telefonskih poziva u kontekstu krivičnih istraga koje utiču na (slučajna) nepovezana lica (tj. osobe koje nijesu direktno uključene u krivičnu istragu i nijesu obuhvaćene nalogom za prisluškivanje telefona) – *povreda čl. 8 EKLJP (Pravo na privatni život).*

ČINJENICE: Slovački sudovi su 2006. godine izdali nalog za prisluškivanje telefonskih poziva u kontekstu istrage o sumnji na korupciju u Fondu za nacionalnu imovinu (NPF). Podnosilac predstavke (viši službenik NPF) nije bio obuhvaćen ovom operacijom, ali je ona uticala na njega samo zato što je bio u kontaktu sa osobom čiji se telefon prisluškivao. Policija je zadržala presretnuti materijal i uključila ga u spise predmeta odvojene istrage koja je pokrenuta 2012. godine, nakon što su anonimni zapisi objavljeni na internetu, tvrdeći da potiču iz operacije tajnog nadzora koju je sprovedla slovačka tajna služba od 2005. do 2006. (operacija „Gorila”). Istraga iz 2012. odnosila se na NPF. Podnosilac predstavke nije bio direktno pogođen tim slučajem.

Na osnovu informacija dobijenih iz operacije „Gorila“, 2016. godine pokrenuta je još jedna istraga o lošem upravljanju imovinom i mogućoj korupciji na visokom nivou u NPF. Podnosilac predstavke je bio jedan od glavnih osumnjičenih. Dio presretnutih materijala je uključen u spise predmeta i podnosilac predstavke je optužen. Podnosilac predstavke je preminuo 2022. godine, a njegov najbliži srodnik je nastavio postupak u njegovo ime.

ZAKLJUČCI: Telefonski razgovori podnosioca predstavke spadali su u opseg njegovog prava na poštovanje privatnog života i korespondencije prema čl. 8

EKLJP, a snimanje, čuvanje i zadržavanje presretnutog materijala je predstavljalo miješanje u to pravo.

Sud je podsjetio, da bi miješanje u pravo bilo u skladu sa čl. 8 EKLJP, mora biti predviđeno zakonom, i u kontekstu tajnog nadzora, mora biti praćeno adekvatnim i efektivnim garancijama (vidi *Dragojević protiv Hrvatske*, pred. br.68955/11, 15. januar 2015). Činjenica da podnosilac predstavke nije imao uvid u nalog za prisluškivanje telefona, ograničila je njegovu mogućnost da ospori sprovođenje takvog naloga. Izvršenje naloga je dovelo do presretnutog materijala. Štaviše, ne postoji nikakav mehanizam zaštite prava lica koja su slučajno pogođena nalogima za prisluškivanje telefona. Zapravo, nacionalnim zakonom predviđena je samo zaštita prava lica na koja se direktno odnose nalozi za prisluškivanje telefonskih razgovora.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Slovačka prekršila čl. 8 EKLJP, jer miješanje u pravo podnosioca predstavke na poštovanje privatnog života i korespondencije nije bilo u skladu sa zakonom u smislu čl. 8(2) EKLJP jer ga nijesu pratile adekvatne i efektivne garancije protiv zloupotrebe.

B. GRAĐANSKI POSTUPAK

Ben Amamou protiv Italije, predstavka br. 49058/20, presuda od 29. juna 2023.

Kada domaći sud uvede novi pravni osnov kao odlučujući za odbijanje žalbe (npr. u odluci kojom se odbija zahtjev), domaći sud je dužan da obavijesti lice o tom pravnom osnovu kako bi to lice imalo priliku da iznese svoje argumente i ospori ga, u skladu sa načelom kontradiktornosti postupka. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 6(1) EKLJP (Ravnopravnost stranaka i princip kontradiktornosti)*.

ČINJENICE: Podnosilac predstavke je državljanin Tunisa koji je živio u Italiji. Godine 2010, vozač vozila u kojem se nalazio podnosilac predstavke iznenada je skrenuo kako bi izbjegao sudar s vozilom koje je ostalo neidentifikovano. Kao rezultat, podnosilac predstavke je zadobio tjelesne povrede koje su procijenjene na 85% ozbiljnosti, uz trajno smanjenje njegove radne sposobnosti.

Podnosilac predstavke je pokrenuo postupak za naknadu štete protiv osiguravača vozila kojim je putovao. Naknadu štete je tražio navodeći da je u saobraćajnoj nezgodi učestvovao „samo kao putnik“. U aprilu 2015, nadležni sud je odbacio njegov zahtjev jer je utvrdio da nije ispunjen jedan od „dva uslova“ koje domaći zakon predviđa – da učestvuju najmanje dva vozila i da oba vozila treba da budu osigurana. Ovaj uslov nije ispunjen zato što je nesreću izazvalo vozilo koje nije identifikovano.

Podnosilac predstavke je podnio pritužbu Kasacionom sudu gdje se pozvao na primjenjivost domaćeg zakona na slučajeve automobilske nesreće u kojima jedno od vozila koje je učestvovalo – bez obzira na sudar – nije osigurano ili nije identifikovano. Godine 2019, Kasacioni sud je odbio žalbu podnosioca predstavke pri čemu je naveo da – u slučajevima kao što je slučaj podnosioca predstavke – oštećeno lice mora da kontaktira isključivo sa kompanijom koju je odredio Garantni fond za žrtve saobraćajnih nesreća.³ Nadalje, Kasacioni sud je primijetio da bi osobe koje su u nezgodi učestvovali „samo kao putnici“ mogle da direktno djeluje protiv osiguravača svog prijevoznika samo ako je moguće ustanoviti (ili pretpostaviti) zajedničku odgovornost vozača vozila u kom je „samo putnik“ putovao – što je uslov koji nije bio ispunjen u ovom slučaju.

3 Fond je osnovan prema zakonu radi isplaćivanja štete nastale usljed saobraćajnih nesreća koje uzrokuju – između ostalog – neidentifikovana vozila i neosigurana vozila. Istragu i rješavanje tužbi sprovode osiguravajuće kuće.

ZAKLJUČCI: Sud je podsjetio da koncept pravičnog postupka iz čl. 6 EKLJP uključuje i pravo na kontradiktoran postupak. Zato je od odlučujuće važnosti pitanje da li je tokom postupka jedna od strana „bila iznenađena“. Načelo kontradiktornosti postupka podrazumijeva da sudovi ne smiju zasnivati odluke na činjeničnim ili zakonskim elementima koji nijesu razmatrani tokom postupka i koji bi doveli do ishoda spora koji čak ni revnosna strana ne bi mogla da predvidi (vidi *Vegotex International S.A. protiv Belgije* [GC], pred. br. 49812/09, 3. novembar 2022).

Sud je razmatrao da li je mogući propust Kasacionog suda da obavijesti podnosioca predstavke o namjeri da se ex officio pozove na predmetni osnov bio u suprotnosti sa načelom raspravnosti. Sud je cijenio: (a) da li je sporno pravno pitanje već razmatrano tokom postupka; (b) da li je pravno pitanje pokrenuto ex officio moglo biti sporno; (c) da li je njegov uticaj na ishod predmeta i na ključna pitanja bio od značaja.

Što se tiče prvog elementa (a), ESLJP je konstatovao da predmetno pravno pitanje nije već jasno razmatrano u postupku. Pored toga, čak i pod pretpostavkom da je zajednička odgovornost isticana tokom postupka, Kasacioni sud je bio dužan da obavijesti strane o novom tumačenju domaćeg zakona, budući da se ono promijenilo tokom postupka i da tako podnosilac predstavke nije morao da zna za novo tumačenje.

Što se tiče drugog elementa (b), Sud je smatrao da je osnov na koji se Kasacioni sud pozvao po službenoj dužnosti bio nov i izazivao je oprečna mišljenja, jer je i dalje bio predmet doktrinarnog različitog tumačenja i sukoba jurisprudencije, koji je trajao i poslije presude Kasacionog suda u predmetu podnosioca predstavke.

Što se tiče trećeg elementa (c), nepostojanje zajedničke odgovornosti odredilo je ishod predmeta i bilo je odlučujuće za odbijanje žalbe podnosioca predstavke. Nadalje, pokrenuta pitanja nijesu bila zanemarljiva, pošto podnosilac predstavke nije dobio odštetu bez obzira na ozbiljnu štetu koju je pretrpio i njene posljedice. S tim u vezi, poslije presude Kasacionog suda, podnosilac predstavke više nije mogao da se osloni na garantni fond za žrtve saobraćajnih nesreća jer je predmet zastario.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je zaključio da je Italija prekršila čl. 6(1) EKLJP zbog propusta Kasacionog suda da obavijesti podnosioca predstavke (i druge strane) o tome da se ex officio pozvao na drugi pravni osnov. Time je podnosilac predstavke bio „iznenađen“ i nije imao priliku da iznese svoje argumente o pitanju koje je bilo odlučujuće za ishod postupka. Dakle, podnosiocu predstavke je povrijeđeno pravo na pravično suđenje zbog kršenja načela raspravnosti.

Alif Ahmedov i drugi protiv Azerbejdžana, predstavka br. 22619/14, presuda od 4. maja 2023.

U slučaju kada je kuća izgrađena bez dozvole i u suprotnosti sa građevinskim standardima na zemljištu koje je u državnom vlasništvu, nadležni organi treba da procijene srazmjernost naloga za prinudno iseljenje i rušenje uzimajući u obzir konkretne okolnosti lica na koje se takav nalog odnosi (npr. rizik od beskućništva). Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 8 EKLP (Poštovanje doma).

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su azerbejdžanska porodica (supružnici i djeca). Godine 1977, prvi podnosilac predstavke je navodno kupio kuću od drugog lica; međutim, ne postoji nikakav ugovor o kupoprodaji kuće. U julu 1963, domaći nadležni organi izdali su tehnički opis sa podacima o kući (npr. adresa, useljiva površina) bivšem vlasniku. U relevantnom dijelu tehničkog opisa stajala je napomena „nema dokumentacije“ za vlasnika kuće.

U junu 1981. i julu 1982, tehničkom opisu su dodati planovi kuće. Prvi podnosilac predstavke je tvrdio da je 1982. i 1992, poslodavcu podnio zahtjev za rješavanje stambenog pitanja u okviru stambenog programa za radnike u naftnoj industriji. Njegova prijava je odbijena pošto su lokalni nadležni organi posjetili njegov dom. Prvi podnosilac predstavke nije dostavio primjerke relevantne dokumentacije. U 2011. i 2017, podnosioci predstavke su potpisali ugovore o priključenju na vodovod i gasovod.

Godine 2012, Azneft (podružnica državne naftne kompanije) je tražio zemljište na kom je bila kuća podnosioca predstavke, pri čemu je naveo da je kuća nezakonito izgrađena na zemljištu u državnom vlasništvu koje je dodijeljeno Azneftu u zaštićenoj zoni naftne bušotine. Iste godine, domaći sud je utvrdio da je predmetno zemljište u posjedu Aznefta i da ne postoje dokazi koji potvrđuju da podnosioci predstavke imaju prava na zemljište i kuću. Sud je zato naložio prinudno iseljenje podnosilaca predstavke iz kuće i rušenje kuće o njihovom trošku. Godine 2012, nadležni organ je opet izdao potvrdu prvom podnosiocu predstavke, u kojoj je između ostalog stajalo da je kuća objekat izgrađen bez dozvole i da je prvi podnosilac predstavke prijavljen na toj lokaciji od 1979, a da su ostali podnosioci prijavljeni od 1984. godine.

Do 2018. godine, kuća još nije bila srušena i podnosioci predstavke su nastavili da žive u njoj.

ZAKLJUČCI: Sud je ponovio da koncept „doma“ u smislu čl. 8 Konvencije nije ograničen na prostor na kom se zakonito boravi ili koji je zakonito utvrđen. Da

li određeni prostor predstavlja „dom“ zavisi od činjeničnih okolnosti, i to da li postoji dovoljna i kontinuirana veza sa određenim mjestom. Budući da gubitak doma predstavlja najekstremniji oblik miješanja u pravo na poštovanje doma, svako lice koje je suočeno sa takvim rizikom, treba da ima mogućnost da nezavisni sud preispita da li je mjera o rušenju objekta srazmjerna, čak i kada je riječ o nedozvoljenoj gradnji (vidi *Ahmadova protiv Azerbejdžana*, pred. br. 9437/12, 18. novembar 2021).

U ovom slučaju, podnosioci predstavke su bili prijavljeni na predmetnoj kući 1979. godine (prvi podnosilac predstavke) i 1984. godine (ostali podnosioci predstavke) i od tada žive u njoj. Dakle, kuća je bila njihov dom u smislu čl. 8 EKLJP. Sud je konstatovao da nalog za prinudno iseljenje još nije bio izvršen, ali je bio potvrđen pravosnažnom sudskom odlukom i postao je izvršan. Dakle, došlo je do miješanja u pravo podnosilaca predstavke na poštovanje doma.

Sud je procjenjivao da li je miješanje u skladu sa čl. 8(2) EKLJP, i to da li je bilo zakonito i sa legitimnim ciljem i da li je bilo srazmjerno. Podnosiocima predstavke nije bilo omogućeno da u zakonitom postupku adekvatno preispitaju srazmjernost miješanja, kroz prizmu njihovih ličnih okolnosti – rizika od beskućništva. Prije svega, Sud je konstatovao da su se domaći sudovi, kada su naložili rušenje i prinudno iseljenje podnosilaca predstavke, fokusirali isključivo na činjenicu da se radi o objektu bez dozvole na zemljištu u državnom vlasništvu – tj. da domaći sudovi nijesu odmjerili suprotstavljene interese podnosilaca predstavke koje su naveli u žalbama, kao ni druge pravne lijekove ili procedure na koje su podnosioci predstavke mogli da se pozovu, kako bi srazmjernost miješanja bila adekvatno ispitana.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da bi Azerbejdžan prekršio čl. 8 Konvencije kada bi se nalog za prinudno iseljenje izvršio bez preispitivanja srazmjernosti miješanja s obzirom na lične okolnosti podnosilaca predstavke.

Podnosioci predstavke su tvrdili i da je došlo do povrede čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP – u vezi sa ovim, vidi dio VII.

***Savjetodavno mišljenje o procesnom statusu i pravima biološkog roditelja u proceduri usvajanja punoljetnog lica,
Zahtjev br. P16-2022-001, 13. april 2023.***

Odluka o usvajanju punoljetnog djeteta može uticati na privatni život biološkog roditelja. Države potpisnice su obavezne da pruže biološkim roditeljima priliku da se izjasne, a njihovi argumenti moraju da se uzmu u obzir. Imajući u vidu široko polje slobodne procjene, države potpisnice nijesu obavezne da biološkim roditeljima daju status strane u postupku (niti pravo na žalbu).

Čl. 6 EKLJP (Pravo na pravično suđenje – građanski dio) i čl. 8 EKLJP (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

KONTEKST ZAHTJEVA: Zahtjev je proizašao iz postupka u skladu sa finskim Zakonom o usvajanju, u dijelu koji se odnosi na usvajanje punoljetne osobe. Godine 2018, žena B. je podnijela Okružnom sudu zahtjev za usvajanje svog nećaka C. koji je rođen 1993. godine.

Tetka i nećak su živjeli zajedno od njegove treće godine do 2016. godine, kada se C. odselio i počeo da živi sam. Godine 1997, B. je određena za dodatnog staratelja na zahtjev njegove biološke majke A, koja je i dalje učestvovala u odgajanju C. i još su bili u kontaktu; njegov odnos sa četvoro braće i sestara – drugom djecom A. – bio je relativno blizak. A. je osporila usvajanje uz obrazloženje da je obavljala ulogu majke sve dok njen sin nije postao punoljetani da zato nijesu ispunjeni zakonski preduslovi za usvajanje. Okružni sud je samoinicijativno saslušao A. kao svjedoka. Sud je odobrio usvajanje, pri čemu je ocijenio da su ispunjeni zakonski uslovi za usvajanje punoljetne osobe.

Žalba majke A. je odbačena kao neprihvatljiva bez razmatranja merituma. Sud je presudio da prema finskom Zakonu o usvajanju, roditelj punoljetnog lica nije strana u postupku koji se tiče usvajanja i da nema pravo žalbe na odluku u vezi sa usvajanjem. Nadalje, Apelacioni sud se takođe pozvao na to da se čl. 8 EKLJP i tumačenje „porodičnog života“ ne primjenjuju na odnos između roditelja i odraslog djeteta osim ako ne postoje dodatni faktori zavisnosti pored uobičajenih emocionalnih veza. To nije bio slučaj između A. i C.

A. je zatim podnijela zahtjev Vrhovnom sudu kako bi joj se omogućilo pravo žalbe na tu odluku. Vrhovni sud je zatražio savjetodavno mišljenje o sljedećem: (i) da li EKLJP treba da se tumači na način da postupak usvajanja punoljetnog djeteta generalno – a posebno u okolnostima konkretnog predmeta – obuhvata zaštitu prava biološkog roditelja iz čl. 8 EKLJP?; (ii) ukoliko je odgovor na

prethodno pitanje potvrđan, da li čl. 6 i 8 EKLJP treba da se tumači na način da biološki roditelj punoljetnog djeteta u svakom slučaju – a posebno u okolnostima ovog predmeta – treba da se izjasni u zakonskom postupku u vezi sa usvajanjem?; (iii) ukoliko je odgovor na prethodna pitanja potvrđan, da li čl. 6 i 8 EKLJP treba da se tumače tako da biološkom roditelju treba odobriti status strane u postupku, kao i da li biološkom roditelju treba dati pravo žalbe na odluku o usvajanju?

ZAKLJUČCI: Što se tiče prvog pitanja, Sud je konstatovao da aspekt „porodičnog života“ iz čl. 8 EKLJP nije primjenjiv na konkretan slučaj, ali je utvrdio da je aspekt „privatnog života“ iz čl. 8 EKLJP primjenjiv na pravne postupke koji se tiču usvajanja punoljetnog djeteta. U ovom slučaju, prema finskom zakonu, punoljetni usvojenik se smatrao djetetom usvojitelja. Dakle, u pitanju je identitet biološkog roditelja, imajući u vidu da je došlo do prekida zakonskog roditeljskog odnosa sa punoljetnim djetetom u odnosu na biološkog roditelja. Međutim, postupak se ticao i privatnog života usvojiteljke i punoljetnog usvojenika. Iako je biološki roditelj imao pravo na dužno poštovanje lične autonomije, kao centralnog elementa privatnog života, moralo se razumjeti da je ono ograničeno ličnom autonomijom i privatnim životom usvojiteljke i punoljetnog usvojenika, koje takođe štiti čl. 8 EKLJP.

Što se tiče drugog i trećeg pitanja u vezi sa čl. 8 EKLJP, Sud je zaključio da biološkom roditelju mora da se pruži prilika da se izjasni, a donosilac odluke mora da uzme u obzir iznijete argumente u relevantnoj mjeri. Međutim, imajući u vidu široko polje slobodne procjene na koje je država imala pravo pri regulisanju postupka usvojenja punoljetnih lica, poštovanje čl. 8 EKLJP nije podrazumijevalo da biološki roditelj ima status strane u postupku ili pravo žalbe na odluku o usvojenju.

Taj zaključak je potkrijepljen analizom prakse među državama članicama Savjeta Evrope, prema kojoj je uobičajeno da biološki roditelji imaju pravo da se izjasne pred sudom u postupku usvajanja punoljetnih lica. U ovom slučaju – iako nije predviđeno finskim Zakonom o usvajanju, Okružni sud je saslušao biološku majku i izričito uzeo u obzir njene argumente prilikom odlučivanja.

Što se tiče drugog i trećeg pitanja u vezi sa čl. 6 EKLJP u građanskom dijelu, Sud je primijetio da biološka majka suštinski tvrdi da biološki roditelj ima „pravo“ da učestvuje u postupku usvajanja punoljetnog lica. Međutim, materijalni razlozi za usvojenje punoljetnog lica utvrđeni finskim Zakonom o usvajanju su u suštini činjenični i tiču se procjene odnosa između usvojitelja i usvojenika. Dakle, ne postoji prostor za razmatranje interesa bilo koje druge strane (uključujući biološku majku), a pravo na koje se biološka majka poziva ne postoji u

domaćem pravu, čak ni na osporivim osnovama. Međutim, na sudu je da utvrdi da li je to slučaj u konkretnom predmetu imajući u vidu domaće pravo i činjenične okolnosti datog spora.

Na kraju, uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio sljedeće: (i) može da se smatra da postupak u vezi sa odobrenjem usvojenja punoljetnog djeteta utiče na privatni život biološkog roditelja prema članu 8. Konvencije; (ii) prema čl. 8 EKLJP, roditelju se mora pružiti prilika da se izjasni, a donosilac odluke mora uzeti u obzir iznijete argumente u relevantnoj mjeri; (iii) imajući u vidu široko polje slobodne procjene na koje država ima pravo, čl. 8 EKLJP ne zahtijeva da biološkom roditelju bude odobren status strane u postupku ili dato pravo žalbe na odluku o usvojenju. Nadalje, Sud je ustanovio da, ako sud utvrdi da pravo na koje se poziva biološka majka ne postoji, čak i na osporivim osnovama, u domaćem zakonu, to bi značilo da čl. 6 EKLJP u građanskom dijelu nije primjenjiv na postupak za usvojenje punoljetnog lica.

C. POSEBAN FOKUS: POSTUPCI KOJI SE ODOSE NA PRAVA SUDIJA

Paják i drugi protiv Poljske, predstavke br. 25226/18 i još tri, presuda od 24. oktobra 2023

Ukoliko izvršna vlast ima ovlaštenja da donosi jednostrane odluke o prijevremenom prestanku mandata sudija, lica na koja se takva odluka odnosi moraju imati pristup nezavisnom i nepristrasnom sudu koji će preispitati jednostranu odluku. Nepostojanje pravnih mehanizama da se u sudskom postupku preispitaju slične jednostrane odluke predstavlja proizvoljno i nepravilno miješanje u domen nezavisnosti sudija, što povlači povredu čl. 6(1) EKLJP (*Pravo na pristup sudu*).

ČINJENICE: Tokom 2017. i 2018. godine, nizom zakonskih amandmana smanjena je starosna granica za odlazak u penziju za sudije sa 67 na 60 godina za žene i na 65 za muškarce, a nastavljane sudijskih dužnosti poslije starosne granice za penziju uslovljeno je odobrenjem ministra pravde i Nacionalnog sudskog savjeta („NSS”).

U relevantno vrijeme, podnosioci predstavke, koji su bili sudije, su svi navršili 60 godina. U želji da ostanu na funkcijama do 70. godine života, zatražili su odobrenje za to. Tri podnosioca predstavke su takođe priložili ljekarska uvjerenja koja potvrđuju da im zdravstveno stanje dozvoljava obavljanje funkcije; četvrti podnosilac predstavke je odbio da dostavi ljekarsko uvjerenje uz

obrazloženje da muške sudije nemaju tu obavezu u sličnim okolnostima i da je zato ta obaveza diskriminatorna. Ministar pravde je odbio sve zahtjeve. Jedna podnositeljka je podnijela zahtjev NSS, no bez uspjeha. Ista podnositeljka je osporila odluku ministra pred Vrhovnim sudom, tvrdeći – između ostalog – da je predmetni zakon diskriminatoran na osnovu pola i starosti. Vrhovni sud je odbacio njen zahtjev kao neprihvatljiv.

ZAKLJUČCI: Sud je procijenjivao: (a) da li je čl. 6(1) EKLJP primjenjiv na konkretni slučaj; (b) da li je Poljska prekršila tu odredbu.

Što se tiče prvog pitanja (a), postoji pretpostavka da se čl. 6 odnosi na obične radne sporove (npr. u vezi sa platama, naknadama i sličnim pravima) koji se tiču državne službe (*Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske* [GC], pred. br. 63235/00, 19. april 2007). Ova pretpostavka se odnosi na sporove u vezi sa sudijama: sudstvo nije dio obične državne službe, ali smatra se dijelom državne službe u širem smislu (*Baka protiv Mađarske* [GC], pred. br.20261/12, 23. jun 2016).

U ovom slučaju, Sud je zaključio da su podnosioci predstavke imali „građansko pravo“ u smislu čl. 6(1) EKLJP jer – između ostalog – sporovi u osnovi ovog predmeta predstavljaju primjere običnih radnih sporova. Sud je smatrao da sudije moraju da budu zaštićene od proizvoljnosti zakonodavne i izvršne vlasti, kao i da samo kontrola zakonitosti osporene mjere od strane nezavisnog sudskog organa može da obezbijedi djelotvornost te zaštite. Pristup sudu mora biti zagarantovan, kao opšte načelo, kada je prestanak sudijskih funkcija posljedica usvajanja novih pravila (vidi i npr. Komitet ministara, Preporuka CM/Rec(2010)12 o nezavisnosti, efikasnosti i odgovornostima sudija, 2012; CCEJ, *Magna Carta of European Judges*, 2010).

Uzevši u obzir navedeno, čl. 6(1) EKLJP je primjenjiv na ovaj predmet, a podnosioci predstavke su imali pravo da njihov predmet ispita „sud“, u smislu ove odredbe.

Što se tiče druge tačke (b), Sud je utvrdio da je pravo podnosilaca predstavke na pristup sudu nelegitimno ograničeno. Sud je analizirao režim koji uređuje odluke koje su donijeli ministar pravde i NSS. Što se tiče prvog, Sud je primijetio da relevantni zakoni koji su tada bili na snazi nijesu precizirali da li postoji mogućnost žalbe na ministarsku odluku, kao i da u to vrijeme nije postojala nikakva interna praksa koja bi omogućila podnosiocima predstavke da imaju pristup sudu – što pokazuju neuspješni pokušaji podnosilaca predstavke (vidi i Sud pravde Evropske unije, Komisija protiv Poljske, predmet C-619/18, 24. jun 2019).

Što se tiče odluka NSS, Sud je primijetio da nije jasno da li su podnosioci predstavke mogli da ulože žalbu na ovu odluku pred Vrhovnim sudom, da, u svakom slučaju, nije ispunjen uslov „nezavisnog i nepristrasnog suda uspostavljenog na osnovu zakona“ iz čl. 6(1) EKLJP i da zato ne može da se smatra „sudom“ u smislu te odredbe.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je zaključio da se Poljska umiješala u pravo podnosioca predstavke na pristup sudu prema čl. 6(1) EKLJP.

Sud se fokusirao na pitanje da li je to miješanje bilo legitimno, prije svega, da li je bilo u legitimnom cilju i da li je bilo srazmjerno. Iako Sud nije osporio cilj kom je navodno težila Vlada (da se unaprijedi efikasnost pravosudnog sistema), smatrao je da prinudno penzionisanje podnosioca predstavke nije ispunilo nijedan od osnovnih zahtjeva pravičnosti postupka – kao što je npr. kratko i formulističko obrazloženje i izostanak nezavisnosti (vidi i Venecijanska komisija, Poljska – Mišljenje o Nacrtu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Nacionalnom sudskom savjetu; o Nacrtu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Vrhovnom sudu, koji je predložio predsjednik Poljske; i o Zakonu o organizaciji redovnih sudova, decembar 2017. godine).

Odluke ministarstva i NSS predstavljale su proizvoljno i nepravilno miješanje predstavnika izvršne vlasti i njoj podređenog tijela u domen nezavisnosti i stalnosti sudijske funkcije. Štaviše, nacionalni pravni okvir nije zaštitio podnosioca predstavke od takvog nelegitimnog miješanja. Na kraju, Vlada nije pružila ozbiljne razloge da opravda izuzetni izostanak sudskog preispitivanja jednostrane odluke predstavnika izvršne vlasti i njoj podržanog tijela o prijevremenom prestanku mandata sudija.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je ustanovio da je Poljska prekršila čl. 6(1) Konvencije jer je narušila pravo podnosioca predstavke na pristup sudu u samoj suštini.

Podnosioci predstavke su takođe tvrdili da je došlo do povrede čl. 14 EKLJP zajedno sa čl. 8 EKLJP – u vezi sa ovim, vidi dio VI.

Ovcharenko i Kolos protiv Ukrajine, predstavke br. 27276/15 i 33692/15, presuda od 12. januara 2023.

Odluka Skupštine da razriješi sudije Ustavnog suda zbog „kršenja zakletve“ uticala je na njihov privatni život (npr. materijalni gubici i negativ-

ne posljedice po ugled). Da bi bila legitimna, ovakva odluka mora da se zasniva na predvidljivim zakonskim osnovama, uključujući jasno tumačenje pojma „kršenje zakletve“ prema nacionalnom zakonu, uz jasnu definiciju opsega primjene funkcionalnog imuniteta sudija. Nepoštovanje tih uslova predstavlja *povredu čl. 8 EKLJP (Pravo na poštovanje privatnog života)*.

Domaći sudovi moraju da pruže adekvatne razloge koji potkrepljuju kompatibilnost odluke Skupštine o razrješenju sudija Ustavnog suda zbog „kršenja zakletve“ sa ustavnom garancijom nezavisnosti sudstva. Izostanak adekvatnih razloga predstavlja *povredu čl. 6(1) EKLJP (Pravo na pristup sudu, Pravo na obrazloženu presudu)*.

ČINJENICE: Godine 2006, podnosioci predstavke su imenovani za sudije Ustavnog suda. Godine 2010, g. Janukovič je postao predsjednik Ukrajine. Iste godine, podnosioci predstavke bili su sudije u postupku u kojem je donijeta odluka da se vrati na snagu ranije važeće odredbe Ustava, usljed čega su se ovlaštenja predsjednika Ukrajine značajno proširila. Poslije masovnih protesta 2014. (poznatih kao Ukrajinska revolucija dostojanstva) i svrgavanja Janukoviča, ukrajinski politički sistem je prošao niz promjena.

U februaru 2014, Skupština je usvojila odluku o razrješenju sudija Ustavnog suda zbog „kršenja zakletve“, uključujući podnosioc predstavke. Prema mišljenju Skupštine, sudije Ustavnog suda koje su donijele odluku iz 2010. godine nijesu ispunile obavezu da osiguraju supremaciju Ustava i zaštite ustavni sistem i ustavna prava građana i ti propusti nijesu bili u skladu sa sudijskom zakletvom i poštenim i pravilnim obavljanjem dužnosti sudija Ustavnog suda.

U martu iste godine, podnosioci predstavke su podnijeli ostavke u želji da njihova sudijska funkcija prestane na osnovu njihove volje a ne na osnovu odluke Skupštine. Takođe su bezuspješno osporavali relevantnu skupštinsku odluku pred domaćim sudovima. Vrhovni sud je zaključio, prije svega, da je Ustavni sud osporenim odlukom iz 2010. izmijenio Ustav, pri čemu je ovlaštenje za to imala Skupština; time je prekršio osnovna načela demokratije, podjele vlasti i legitimiteta postojećih institucija državne vlasti.

ZAKLJUČCI: Po pitanju iz čl. 8 EKLJP, Sud je smatrao da je razrješenje podnosioca predstavke imalo ozbiljan uticaj na njih, uzevši u obzir posljedične materijalne gubitke, kao i na njihovu reputaciju, uzevši u obzir da se razlozi za razrješenje zbog „kršenje zakletve“ direktno tiču njihovog ličnog integriteta i profesionalne kompetentnosti. Dakle, osporena mjera je značajno uticala na

privatni život podnosioca, zbog čega spada u opseg čl. 8 EKLJP, pa je njihovo razrješenje predstavljalo miješanje u pravo zaštićeno ovom odredbom.

Sud je utvrdio da je to miješanje bilo neopravdano, jer je bilo nezakonito usljed nedostatka predvidljivosti (vidi i *Oleksandr Volkov protiv Ukrajine*, pred. br. 21722/11, 9. januar 2013, o razrješenju sudija zbog „kršenja zakletve“). Odluka o razrješenju podnosioca predstavke zbog „kršenja zakletve“ zasnivala se na vrlo opštim zakonskim osnovama koje su, ako nijesu ograničeni drugim primjenjivim odredbama i sudskom praksom, omogućavale visok stepen diskrecije domaćim organima. Nadalje, ukrajinski zakon predviđa funkcionalni imunitet za sudije Ustavnog suda tako što konkretno navodi da se oni ne mogu smatrati odgovornima za odluke koje su rezultat njihovog glasanja u tom sudu. Međutim, u ovom slučaju, podnosioci predstavke su razriješeni upravo zbog glasanja u predmetu iz 2010. godine. Pored toga, međunarodni standardi i uporedno-pravno istraživanje su pokazali jasan trend ka opštem razumijevanju da razlozi za sankcionisanje sudija Ustavnog suda moraju da budu posebno strogi i konkretni kako bi se izbjeglo narušavanje nezavisnosti pravosuđa (vidi npr. Venecijanska komisija, *Amicus curiae* smjernice o krivičnoj odgovornosti sudija Ustavnog suda, Mišljenje 967/2019, 22. novembar 2019).

Pored toga, odluka Ustavnog suda iz 2010. godine ticala se složenog pravnog pitanja koje je bilo predmet ozbiljne rasprave u Ukrajini i van nje: u ovom kontekstu, Skupština je morala biti posebno oprezna i pružiti čvrste argumente u prilog tvrdnji da su podnosioci predstavke prilikom glasanja za donošenje odluke iz 2010. „prekršili zakletvu“. Na kraju, nije pokazano da je Skupština morala da djeluje izuzetno hitno u pogledu razrješenja sudija Ustavnog suda (uključujući podnosioce) na osnovu „kršenja zakletve“.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Ukrajina prekršila čl. 8 EKLJP zbog nedostatka jasnog određenja šta predstavlja „kršenje zakletve“ i izostanka detaljnih razloga u vezi sa razrješenjem podnosioca predstavke. Navedeni elementi su doveli do pravne nesigurnosti, što je u suprotnosti sa uslovom predvidljivosti i time i zakonitosti u svrhu legitimnog ograničavanja prava na privatni život.

Što se tiče pitanja iz čl. 6(1) EKLJP, Sud je primijetio da se taj slučaj odnosio na odgovornost dvoje sudija pred političkim tijelom koje je imalo ovlaštenje da donosi konačne odluke. U tom kontekstu, naknadno preispitivanje od strane pravosudnog organa koje je obezbijedilo garancije iz člana 6(1) EKLJP bilo je od ključnog značaja za procjenu kompatibilnosti domaćeg postupka sa tom odredbom. U ovom predmetu, domaći sudovi nijesu izvršili tu procjenu. Naime, domaći sudovi nijesu dali sveobuhvatan odgovor na pitanje da li je razrje-

šenje podnosioca predstavke u skladu sa ustavnim garancijama nezavisnosti pravosuđa, uključujući pitanje funkcionalnog imuniteta.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Ukrajina prekršila čl. 6(1) EKLJP jer presude koje su donijeli domaći sudovi nijesu bile dovoljno obrazložene.

Sarisu Pehlivan protiv Turske, predstavka br. 63029/19, presuda od 6. juna 2023.

Disciplinske sankcije protiv sudija koji izraze svoje mišljenje o ustavnim reformama (npr. u novinskim intervjuima) koje utiču na pravosuđe, predstavljaju miješanje u njihovu slobodu izražavanja. Državni organi ne mogu izreći takve disciplinske sankcije kada sudije djeluju u svojstvu generalnog sekretara sudijskog sindikata, ako njihove izjave ističu važnost očuvanja nezavisnosti pravosuđa i ako ne postoje procesne garancije za osporavanje disciplinskih sankcija. Drugačije postupanje predstavlja *povredu čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja)*.

Vidi dolje, dio IV.

D. POSEBAN FOKUS: INDIVIDUALNO PROTJERIVANJE STRANACA

Poklikayew protiv Poljske, predstavka br. 1103/16, presuda od 22. juna 2023.

Kada stranac koji zakonito boravi u zemlji ospori odluku o protjerivanju zasnovanu na razlozima nacionalne bezbjednosti, a koji mu/joj nijesu saopšteni, odluka o protjerivanju ne može da se zasniva na opštim razlozima (npr. saradnja sa tajnom službom strane zemlje). Nadalje, domaći organi moraju da obezbijede da stranac uživa efikasnu pomoć advokata (npr. tako što se strancu dostavi spisak advokata koji imaju dozvolu za pristup dokumentima vezanim za pitanja bezbjednosti u njegovom/njenom predmetu). Nepostupanje u skladu sa navedenim predstavlja *povredu čl. 1, Prot. br. 7 EKLJP (Procesni zaštitni mehanizmi u vezi sa protjerivanjem stranaca)*.

ČINJENICE: Podnosilac predstavke je bio bjeloruski državljani koji se 2006. godine preselio u Poljsku, gdje je dobio trajnu boravišnu dozvolu na osnovu poljskog porijekla. Tamo se nastanio, našao posao i kupio stan. U januaru 2012, poljska obavještajna služba zatražila je protjerivanje podnosioca predstavke iz razloga nacionalne bezbjednosti. Poljski organi su tvrdili da je podnosilac saradivao sa bjeloruskim tajnim službama od 2000. godine i da je u tom svojstvu obavljao zadatke na poljskoj teritoriji. Podnosilac predstavke je obaviješten o početku postupka za oduzimanje trajne boravišne dozvole i protjerivanje. U februaru, poljski organi su klasifikovali određene dokumente u dosijeu kao tajne. U martu mu je oduzeta boravišna dozvola i donijeto je rješenje o protjerivanju. Podnosilac predstavke je protjeran nakon nekoliko dana i dobio je petogodišnju zabranu ulaska u šengen zonu.

U aprilu je uložio žalbu i njegov advokat je bezuspješno tražio pristup spisima predmeta koji si imali oznaku tajnosti. Sve kasnije odluke potvrđuju rješenje o protjerivanju iz razloga nacionalne bezbjednosti. U jednoj od ovih odluka je utvrđeno i da je podnosilac predstavke mogao da učestvuje u postupku, budući da je bio obaviješten o njemu i dobio je priliku da iznese argumente i dokaze. Nadalje, imao je mogućnost uvida u spise predmeta u februaru 2012. godine (činjenica sa kojom se podnosilac nije složio) i dobio informacije o prirodi optužbi protiv sebe.

ZAKLJUČCI: Sud je podsjetio na opšta načela o protjerivanju stranaca iz čl. 1, Prot. br. 7 (*Muhammad i Muhammad protiv Rumunije* [GC], pred. br. 80982/12, 15. oktobar 2020). Naime, stranac mora biti obaviješten o relevantnim činjeničnim elementima i mora imati pristup dokumentima i informacijama iz spisa predmeta. Čak i u slučaju ograničenja prava iz čl. 1, Prot. br. 7, Sud mora procijeniti da li je nadležni nezavisni organ utvrdio da su takva ograničenja bila u potpunosti opravdana, kao i da li su poteškoće koje su ta ograničenja prouzrokovala za stranca bile dovoljno balansirane drugim mehanizmima, kako bi se izbjeglo narušavanje suštine procesnih garancija iz člana 1, Protokola br. 7.

U ovom slučaju, odluka da se određeni dokumenti klasifikuju kao tajni i nemogućnost podnosioca i njegovog advokata da im pristupe predstavljaju značajno ograničenje prava iz čl. 1, Prot. br. 7. Štaviše, strane se nijesu složile oko toga da li je podnosilac predstavke imao uvid u spise predmeta u februaru 2012. godine.

Sud je cijenio da li su uspostavljeni adekvatni mehanizmi kako bi se ta ograničenja efikasno ublažila. Prvo, podnosilac predstavke je obaviješten o početku relevantnog postupka, ali je njegovo ponašanje opisano vrlo uopšteno (sarad-

nja sa bjeloruskim tajnim službama) bez ikakvog navođenja konkretnih navodnih aktivnosti koje bi mogle da ugroze nacionalnu bezbjednost.

Drugo, momentalno protjerivanje podnosioca predstavke uticalo je na njegovu sposobnost da efektivno učestvuje u postupku, uzimajući u obzir i odbijanje da se njegovom advokatu omogući pristup dokumentima u spisima predmeta na osnovu toga što advokat nije imao potrebnu dozvolu za pristup dokumentima koja mogu sadržati informacije od bezbjednosnog značaja. Pored toga, podnosiocu predstavke nijesu dostavljene nikakve dodatne informacije o tome kako da pristupi dokumentima u spisima niti spisak advokata koji su imali relevantnu dozvolu za pristup podacima od bezbjednosnog značaja. Dakle, pravno zastupanje podnosioca predstavke nije bilo dovoljno efikasno da bi moglo značajno da ublaži ograničenja koja utiču na njegovo ostvarivanje procesnih prava.

Treće, čak i ako je rješenje o protjerivanju bilo predmet sudskog preispitivanja, to nije bilo dovoljno da ublaži ograničenja koja je podnosilac pretrpio pri ostvarivanju procesnih prava. Razlog su bile oskudne i nekonkretne informacije dostupne podnosiocima predstavke u sudskim postupcima, uz vrlo uopštene razloge za zaključke domaćih sudova.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Poljska prekršila čl. 1, Prot. br. 7, pošto ograničenja ostvarivanja njegovih prava podnosioca nijesu bila ublažena u domaćem postupku na način da se očuva njihova suština.

III NULLUM CRIMEN SINE LEGE, NULLA POENA SINE LEGE

Yüksel Yalçınkayaprotiv Turske, predstavka br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023

Domaći sudovi ne mogu da osude lice za krivično djelo pripadanja nezakonitoj organizaciji (npr. terorističkoj grupi) isključivo na osnovu elektronskih dokaza (prije svega, sirovih podataka o korišćenju aplikacije za razmjenu poruka). Domaći sudovi uvijek moraju da ustanove neophodnu namjeru (subjektivnu vezu, subjektivni element djela) na individualizovan način. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 7 EKLJP*. (*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*).

ČINJENICE: Od 2014. godine, turski državni organi smatraju da je „Fetulahistička teroristička organizacija/paralelna državna struktura“ (FETÖ/PDY) struktura koja „ugrožava javni mir i bezbjednost“ i, shodno tome, naoružana teroristička organizacija. Početkom 2016, državna obavještajna služba je počela da prikuplja obavještajne podatke u vezi sa FETÖ/PDY tako što je pristupila glavnom serveru šifrovane aplikacije za razmjenu poruka „ByLock“, koji se nalazi u Litvaniji, pod pretpostavkom da su aplikaciju koristili samo članovi te organizacije za internu komunikaciju.

U noći između 15. i 16. jula 2016, u Turskoj je pokušao državni udar. Državni organi su smatrali da iza toga stoji FETÖ/PDY. Vlada je proglasila vanredno stanje od 20. do 21. jula, o čemu je obaviješten generalni sekretar Savjeta Evrope u skladu sa čl. 15 EKLJP.

U ovom kontekstu, podnosilac predstavke je optužen i nedavno osuđen za krivično djelo pripadanja naoružanoj terorističkoj organizaciji (tj. FETÖ/PDY). Njegova osuda bila je primarno zasnovana na njegovom korišćenju šifrovane aplikacije za poruke „ByLock“, dok su ostali dokazi uključeni u optužnicu služili samo kao potkrepljenje.

Za više informacija, vidi dio II.A.

ZAKLJUČCI: Sud je podsjetio da nije dozvoljeno odstupanje od čl. 7 EKLJP prema čl. 15 EHCR. Ta odredba zabranjuje retroaktivnu primjenu krivičnog zakona na štetu optuženog i otjelotvoruje načelo *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Posljedično, u skladu sa uslovima pristupačnosti i predvidljivosti, krivično djelo mora da bude jasno definisano zakonom, kako ga tumače domaći sudovi.

Sud je smatrao da je djelo za koje je podnosilac predstavke osuđen propisano turskim zakonom, u skladu sa načelom zakonitosti iz čl. 7 EKLJP. Međutim, Sud je podsjetio na to da u svrhu čl. 7 EKLJP, nije dovoljno da krivično djelo bude jasno navedeno u domaćem zakonu. Nepoštovanje relevantnog zakona od strane domaćih sudova, odnosno nerazumno tumačenje i primjena istog u određenom slučaju, moglo bi samo po sebi da predstavlja kršenje te odredbe.

U ovom slučaju, osuda podnosioca predstavke proizašla je iz njegovog navodnog korišćenja aplikacije „ByLock“. Smatralo se da su svi sastavni elementi relevantnog krivičnog djela (uključujući subjektivnu vezu) pokazani navodnim korišćenjem aplikacije, bez obzira na sadržaj razmijenjenih poruka i identitet osoba sa kojima su poruke razmijenjene. Sud je priznao da „ByLock“ nije bila samo obična aplikacija za poruke i da bi korišćenje iste prima facie moglo da ukazuje na neku vrstu veze sa FETÖ/PDY. Međutim, djelo kažnjivo prema domaćem zakonu nije puka povezanost, već pripadanje naoružanoj terorističkoj organizaciji, u mjeri u kojoj se ta pripadnost utvrđuje na osnovu sastavnih (objektivnih i subjektivnih) elemenata propisanih zakonom. Osuda podnosioca predstavke zasnivala se na njegovom navodnom korišćenju aplikacije „ByLock“, što je samo po sebi uzeto kao dovoljno za uspostavljanje neophodne subjektivne veze, bez propisnog utvrđivanja postojanja svih preduslova za pripadnost naoružanoj terorističkoj organizaciji (uključujući neophodnu namjeru) na individualizovan način. Zaključak domaćih sudova da puko korišćenje aplikacije „ByLock“ označava pripadnost naoružanoj terorističkoj organizaciji pripisuje objektivnu odgovornost kod njenog korišćenja, bez obzira na konkretnu namjeru koju predviđa domaći zakon. Dakle, takav pristup je bio u suprotnosti sa načelom zakonitosti i predvidljivosti, kao i sa pravom pojedinaca da ne budu kažnjeni bez individualizacije odgovornosti.

Pored toga, Sud je naglasio da se osnovni zaštitni mehanizmi iz čl. 7 EKLJP ne mogu biti primijenjeni na manje striktan način kada je u pitanju gonjenje i kažnjavanje za krivična djela terorizma, čak i kada su djela navodno učinjena u okolnostima koje mogu ugroziti život i bezbjednost nacije čl. 15. Konvencije. Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Turska prekršila čl. 7 EKLJP zbog širokog i nepredvidljivog tumačenja zakona od strane domaćeg suda, što je

dovelo do zanemarivanja subjektivnog elementa krivičnog djela, čime se odstupilo od uslova koje domaći zakon jasno predviđa.

Podnosilac predstavke se takođe žalio da je Turska prekršila čl. 6(1) EKLJP (Pravo na pravično suđenje) i čl. 11 EKLJP (Pravo na slobodu okupljanja) – u vezi sa ovim, vidi dijelove II.A, V i VIII.

IV SLOBODA IZRAŽAVANJA I SAOPŠTAVANJA INFORMACIJA

***Macate protiv Litvanije [GC], predstavka br. 61435/19,
presuda od 23. januara 2023.***

Knjige sa bajkama za djecu koje opisuju istopolne veze su način izražavanja mišljenja i prenošenja informacija. Domaći organi (uključujući sudove) ne mogu obustaviti distribuciju takvih knjiga i/ili označiti ih kao štetne za djecu mlađu od 14 godina ako se takva odluka zasniva isključivo na razlozima seksualne orijentacije (a ne zato što, npr. knjige sadrže previše seksualno eksplicitne informacije). Drugačije postupanje predstavlja povredu čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja).

ČINJENICE: Podnositeljka predstavke je autorka knjiga za djecu koja je otvoreno gej. U decembru 2013, litvanski Univerzitet obrazovnih nauka objavio je jednu njenu knjigu koju je djelimično finansiralo Ministarstvo kulture. Knjiga, koja je bila namijenjena djeci od devet/deset godina, sadržala je adaptaciju tradicionalnih bajki. Dvije od šest bajki u knjizi su imale temu veza i brakova između osoba istog pola. U martu 2014, Ministarstvu kulture je dostavljena žalba u kojoj se navodi da knjiga „podstiče perversije“. Ministarstvo je od nadležnog organa zatražilo da procijeni da li knjiga može biti štetna za djecu. Otprilike u isto vrijeme, poslije pisma koje je poslalo osam poslanika litvanskog parlamenta, Univerzitet je obustavio distribuciju knjige. U aprilu, organ koji je zadužilo Ministarstvo kulture da napravi procjenu, zaključio je da dvije sporne bajke nijesu u skladu sa nacionalnom odredbom prema kojoj sve informacije koje „izražavaju prezir prema porodičnim vrijednostima“ ili „podstiču drugačiji koncept braka i zasnivanja porodice u odnosu na ono predviđeno Ustavom ili Građanskim zakonikom“ smatra se da negativno utiču na maloljetna lica. Nadležni organi su preporučili da knjiga bude označena upozorenjem da bi mogla biti štetna za djecu mlađu od 14 godina. Godine 2015, distribucija je nastavljena, a knjiga je imala etiketu sa upozorenjem.

Podnositeljka predstavke je pokrenula građanski postupak protiv Univerziteta, tvrdeći da se prikazivanje istopolnih veza ne može smatrati štetnim za djecu bilo kog uzrasta. Na kraju su litvanski sudovi odbili njenu tvrdnju, utvrdivši da bi knjiga mogla da naštetiti djeci, da su određeni dijelovi previše seksualno eksplicitni, a način na koji bajke prikazuju novi porodični model pokrenuo je pitanje da li je sama podnositeljka predstavke htjela da diskriminiše osobe koje imaju vrijednosti drugačije od njenih.

Ovo je bio prvi predmet u kom je Evropski sud za ljudska prava procjenjivao ograničenja literature o istopolnim vezama napisane posebno za djecu. Vijeće kom je predmet dodijeljen je ustupilo nadležnost Velikom vijeću.

ZAKLJUČCI: Sud je ustanovio da su osporene mjere predstavljale miješanje u ostvarivanje prava na slobodu izražavanja od strane podnositeljke predstavke, koje je zaštićeno čl. 10 EKLJP. Prvo, njene knjige su povučene iz prodaje, što je smanjilo dostupnost čitaocima. Drugo, bilo je vjerovatno da će oznake upozorenja odvratiti značajan broj roditelja i staratelja da dozvole djeci mlađoj od 14 godina da čitaju knjigu. Zato je obilježavanje knjige uticalo na sposobnost podnositeljke predstavke da slobodno prenosi svoje ideje. Treće, oznake su uticale na ugled podnositeljke predstavke kao etablirane autorke knjiga za djecu i mogle su da obeshrabre i nju i druge autore da objavljuju sličnu literaturu.

Sud se fokusirao na pitanje da li je miješanje bilo legitimno, prema čl. 10(2) EKLJP. Prvo, Sud je zaključio da je ograničenje zakonito jer je imalo pravni osnov u domaćem zakonu.

Što se tiče cilja, Vlada je tvrdila da je svrha da se djeca zaštite od previše seksualno eksplicitnih informacija i sadržaja koji „promoviše” istopolne veze. Sud je odbacio stav Vlade. Prvo, nije se moglo zaključiti da određeni dijelovi knjige (konkretno, princeza i ćerka obučara koje spavaju zagrljene poslije svog vjenčanja) prikazuju intimne odnose previše otvoreno za djecu, kako su smatrali domaći sudovi. Drugo, domaći sudovi nijesu pružili adekvatne razloge kojima potkrepljuju stav da su bajke „ohrabrivale” ili „promovisale” određene vrste odnosa na račun drugih, ili da su imale za cilj da „vrijeđaju”, „degradiraju” ili „omalovažavaju” heteroseksualne veze, kako je tvrdila Vlada. Naprotiv, knjiga podnositeljke predstavke imala je za cilj da podstakne poštovanje i prihvatanje različitih marginalizovanih društvenih grupa. Nadalje, Sud je utvrdio da su i ranije zakonske odredbe podržavale osporene mjere, što zajedno sa primjerima njihove primjene, ukazuje da je osnovni zakonski cilj bio da se djeci ograniči pristup informacijama koje prikazuju istopolne veze kao suštinski jednake heteroseksualnim vezama.

Sud je smatrao da je taj cilj nelegitiman prema čl. 10(2) EKLJP. Prvo, Sud je podsjetio na to da razlike zasnovane na seksualnoj orijentaciji zahtijevaju „posebno uvjerljive i ozbiljne razloge“ kao opravdanje. Nadalje, kako je potvrdilo nekoliko međunarodnih tijela, nije bilo raspoloživih naučnih dokaza niti socioloških podataka koji ukazuju na to da bi puko spominjanje homoseksualnosti ili otvorena javna rasprava o društvenom statusu seksualnih manjina negativno uticali na djecu. Pored toga, zakoni značajnog broja država članica Savjeta Evrope ili eksplicitno uključuju učenje o istopolnim vezama u školski program, ili sadrže odredbe koje obezbjeđuju poštovanje različitosti i zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u nastavi. Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je osporenim mjerama djeci ograničen pristup informacijama o istopolnim vezama isključivo na osnovu seksualne orijentacije. Ovakve mjere pokazuju da nadležni organi daju prednost određenim vrstama odnosa (heteroseksualne veze) u odnosu na druge (istopolne veze), čime doprinose njihovoj kontinuiranoj stigmatizaciji. Zbog toga su takva ograničenja u suprotnosti sa pojmovima ravnopravnosti, pluralizma i tolerancije svojstvenim demokratskom društvu.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Litvanija prekršila čl. 10 EKLJP jer sporne mjere nijesu imale legitimne ciljeve u smislu te odredbe.

Radio-televizija B92 AD protiv Srbije, predstavka br. 67369/16, presuda od 5. septembra 2023.

Odluka kojom se kompaniji (koja je vlasnik televizijskog kanala i internet portala), nalaže da naknadi štetu i da ukloni onlajn članak, predstavlja miješanje u pravo na saopštavanje informacija i slobodu štampe. Prije izricanja takvih sankcija domaći sudovi moraju da procijene sve relevantne činjenice koje se odnose na izvor informacija, da li su informacije doprinijele raspravi od opšteg interesa, kakav jezik je korišćen u spornom članku i da li je kompanija pokušala da kontaktira sa zainteresovanim licima i pozvala ih da se izjasne o objavljenim navodima. Drugačije postupanje predstavlja povredu čl. 10 EKLJP (*Sloboda izražavanja*).

ČINJENICE: Podnosilac predstavke, Radio-televizija B92 AD, vlasnik je televizijskog kanala i internet portala. U novembru 2011, večernje vijesti su izvijestile o aktuelnoj aferi oko nabavke vakcine protiv gripa AH1N1 2009. godine. B92 je objavio informaciju da je dvanaest imena – uključujući tadašnjeg pomoćnika ministra zdravlja Z.P. – nestalo sa policijskog spiska osumnjičenih za zloupotrebu položaja u vezi sa aferom, navodno zbog političkog pritiska. U narednim danima,

emitovani su slični informativni prilozi, a članci su objavljeni na internet portalu kompanije. Izvještavanje je zasnovano na zabilješki policijskih službenika koja je dostavljena novinarima. Tokom izvještavanja, novinari su pokušali da kontaktiraju sa zainteresovanim licima (uključujući Z.P.).

Pošto je kompanija odbila da objavi demant, u aprilu 2012. godine, Z.P. je pokrenuo građanski postupak protiv kompanije. Domaći sudovi su utvrdili da su televizijski prilozi i onlajn članci kompanije narušili čast i ugled Z.P. i naložili joj da plati odštetu i troškove, kao i da ukloni sporni članak sa internet portala i da objavi presudu. Ustavni sud je 2016. godine zaključio da su predmetne presude predstavljale miješanje u slobodu izražavanja kompanije, ali da je miješanje bilo neophodno radi zaštite prava i ugleda tužioca i da su korektivne mjere bile srazmjerne.

ZAKLJUČCI: Pravosnažna građanska presuda protiv kompanije podnosioca predstavke predstavljala je „miješanje [a] državnog organa” u njeno pravo na slobodu izražavanja. Miješanje je bilo predviđeno zakonom i bilo je u legitimnom interesu zaštite ugleda ili prava drugih, u skladu sa čl. 10(2) EKLJP.

Prilikom procjene srazmjernosti ograničenja, Sud je razmatrao nekoliko aspekata. Prvo, Sud je ustanovio da su predmetne informacije doprinijele raspravi od opšteg interesa. Drugo, zaključio je da je lice o kom je riječ javna ličnost i da je kao takvo trebalo da ima veći stepen tolerancije s obzirom na to da se predmetne informacije odnose na navodne nepravilnosti u njegovom radu, a ne na njegov privatni život. Treće, sredstva kojima je podnosilac predstavke došao do primjerka predmetnog dokumenta spadala su u opseg slobode istraživanja koja je svojstvena profesionalnoj praksi novinara, budući da su zabilješku predala dva policijska službenika (a njena vjerodostojnost nije uopšte osporena) i domaći sudovi nijesu tvrdili da je objavljivanjem informacija kompanija prekršila propise o povjerljivosti podataka ili uticala na propisno sprovođenje pravde.

Četvrto, Sud je naglasio razliku između činjeničnih izjava i vrijednosnih sudova: postojanje prvih se može dokazati, ali istinitost drugih ne može. Domaći sudovi su smatrali da su osporeni navodi činjenične izjave i da su kao takve podložne dokazivanju. Međutim, Sud je smatrao da navod o političkom pritisku u cilju uklanjanja imena Z.P. predstavlja vrijednosni sud i da zato nije podložan dokazivanju. Ovaj zaključak je zasnovan na jeziku koji je kompanija koristila u izvještavanju o ovom navodu (npr. „razlog za sumnju” i „policijski spisak osumnjičenih”), koji je bio precizan i bez pretjerivanja. Nadalje, u kontekstu istraživanja, kompanija je kontaktirala sa – između ostalih – Z.P. i pozvala ga da da izjavu. Uzevši u obzir navedeno, podnosiocu predstavke nije se moglo zamjeriti da nije preduzeo dalje korake da utvrdi istinitost osporenih navoda, budući da je postupao sa dobrom

namjerom i marljivošću koje se očekuju od odgovornog novinara koji izvještava o stvarima od javnog interesa. Na kraju, Sud je utvrdio da je sankcija mogla da ima odvraćajući efekat na ostvarivanje prava podnosioca predstavke na slobodu izražavanja.

Nadalje, Sud je naglasio da domaći sudovi nijesu na adekvatan način primijenili standarde koji su u skladu sa načelima iz čl. 10 EKLJP i da se nijesu oslonili na prihvatljivu procjenu relevantnih činjenica, jer nijesu: i) ispitali elemente predmeta koji su bili neophodni za procjenu ispunjavanja dužnosti i odgovornosti podnosioca predstavke prema čl. 10 EKLJP; ii) pružili relevantne i dovoljne razloge da opravdaju miješanje.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Srbija prekršila čl. 10 EKLJP jer miješanje u pravo podnosioca predstavke nije bilo srazmjerno cilju kom se težilo.

Sarisu Pehlivan protiv Turske, predstavka br. 63029/19, presuda od 6. juna 2023.

Disciplinske mjere protiv sudija koji izraze svoje mišljenje o ustavnim reformama (npr. u novinskim intervjuima) koje utiču na pravosuđe, predstavljaju miješanje u njihovu slobodu izražavanja. Državni organi ne mogu izreći takve disciplinske mjere kada sudije djeluju u svojstvu generalnog sekretara sindikata sudija, ako njihove izjave ističu važnost očuvanja nezavisnosti pravosuđa i ako ne postoje procesne garancije za osporavanje disciplinskih mjera. Drugačije postupanje predstavlja povredu čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja).

ČINJENICE: Podnositeljka predstavke je bila turska državljanka, koja je u predmetno vrijeme bila sudija i generalna sekretarka sindikata sudija, organizacije osnovane 2016. godine čiji je cilj da promoviše vladavinu prava i podržava nezavisnost i nepristrasnost pravosuđa. U januaru 2017, turski Ustav je izmijenjen. Konkretno, uvedene su značajne promjene u organizaciju pravosuđa. U februaru 2017, domaće dnevne novine objavile su intervju sa podnositeljkom predstavke u štampanom izdanju i na internet stranici u vezi sa ustavnom reformom pravosuđa.

Nekoliko dana kasnije, Visoki sudski i tužilački savjet dostavio je nadležnom inspektoratu na ispitivanje žalbu koja se odnosila na intervju. U junu 2017, u skladu sa preporukom inspektora, Vijeće sudija i tužilaca (CJP), kako je preimenovano pošto su na snagu stupili ustavni amandmani u aprilu 2017, izdalo je ovlašće-

nje za istragu u vezi sa podnositeljkom predstavke. U septembru 2018, CJP je podnositeljki predstavke izrekao opomenu i potom odlučio da smanji kaznu i izrekao odbitak u visini dvodnevne plate. CJP je 2019. godine odbio zahtjev podnositeljke za preispitivanje, koji se konkretno pozivao na slobodu udruživanja i izražavanja koju uživaju sudije.

ZAKLJUČCI: Predstavka koja je podnijeta prema čl. 10 EKLJP postavlja pitanja od opšteg značaja, a posebno to da li pripadnik pravosuđa koji zastupa svoje kolege i kolegice može da se poziva na pravo na slobodu izražavanja kada javno kritikuje ustavne amandmane koji imaju pravosudne i političke implikacije, kao i pod kojim uslovima sankcije izrečene kao odgovor na takav postupak mogu da se smatraju neophodnim u demokratskom društvu.

U ovom slučaju, izricanje disciplinske mjere je predstavljalo miješanje u pravo na slobodu izražavanja podnositeljke predstavke. To miješanje je imalo pravni osnov u domaćem zakonu, što znači da je „propisano zakonom“, a mjera je imala legitimni cilj da garantuje autoritet i nepristrasnost pravosuđa. Prilikom procjenjivanja da li je takva mjera „neophodna u demokratskom društvu“, Sud je razmatrao dva elementa.

Prvo, Sud je primijetio da u vrijeme kada je dala predmetne izjave, podnositeljka predstavke je bila sutkinja i generalna sekretarka sindikata sudija, kao i da je intervjuisana u tom svojstvu. Shodno tome, imajući u vidu ulogu sindikata i podnositeljke predstavke u njemu, imala je pravo i dužnost da izrazi mišljenje opitanjima koja se tiču funkcionisanja pravosudnog sistema (vidi i npr. CCEJ, Mišljenje 25 o slobodi izražavanja sudija, 2. decembar 2022).

Drugo, Sud je razmotrio sadržaj komentara podnositeljke predstavke. Njene izjave su se ticale uticaja ustavne reforme na nezavisnost pravosuđa u odnosu na izvršnu vlast i na važnost očuvanja nezavisnosti (za slična pitanja, vidi i Venecijanska komisija, Turska – Mišljenje o izmjenama i dopunama Ustava koje je usvojila Velika narodna skupština 21. januara 2017. i koje će na državnom referendumu 16. aprila 2017, mart 2017, CDL-AD(2017)005-e). Tako su njene izjave bile dio rasprave o pitanjima od javnog interesa i podrazumijevale su visok stepen zaštite prema čl. 10 EKLJP. S tim u vezi, Sud je prepoznao da političke implikacije izjava podnositeljke same po sebi nijesu dovoljne da opravdaju ograničavanje njene slobode izražavanja kao generalne sekretarke sindikata sudija u domenu koji suštinski utiče na njenu profesiju. Nadalje, čak i da mjera izrečena podnositeljki može da se smatra relativno blagom, njeno izricanje je imalo odvrćajući efekat na podnositeljku i druge pripadnike pravosuđa.

Što se tiče procesnog aspekta, nijedna odluka koju je CJP usvojio nije ukazivala na to da je pravo podnositeljke predstavke na slobodu izražavanja bilo odmjereno u odnosu na njenu obavezu diskrecije i suzdržanosti kao sudije, niti su te odluke precizirale konkretne dijelove ili izraze u spornom intervjuu koji su smatrani politički pristrasnim i štetnim za ugled pravosuđa i. Dakle, Sud je smatrao da domaći organi nijesu pružili dovoljno razloga da opravdaju osporenu sankciju. Na kraju, svaki sudija protiv kojeg se vodi disciplinski postupak ima pravo na zaštitu od proizvoljnosti, a posebno na mogućnost da predmetnu mjeru ispita nezavisno i nepristrasno tijelo nadležno. Ovo nije bila takva situacija, jer je CJP djelovao i kao organ koji je pokrenuo postupak i kao organ konačnog odlučivanja u predmetu koji se odnosio na izjave o njegovom sastavu, funkcionisanju, nezavisnosti i nepristrasnosti. Nadalje, podnositeljka predstavke nije imala nikakav pravni lijek u vezi sa mjerom koju je CJP preduzeo protiv nje.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Turska prekršila čl. 10 EKLJP, jer disciplinska mjera izrečena podnositeljki predstavke nije bila neophodna u demokratskom društvu.

Hurbain protiv Belgije [GC], predstavka br. 57292/16, presuda od 4. jula 2023.

Mediji imaju važnu ulogu stvaranja i održavanja arhive, uključujući onlajn arhive, tako što prikupljaju članke koji su ranijih godina objavljeni u štampanom formatu shodno važećim zakonskim propisima. Zahtjevi za izmjenom elektronskih verzija članaka predstavljaju miješanje u slobodu štampe. Posljedično, domaći organi moraju da uspostave ravnotežu između slobode saopštavanja informacija (uključujući kontinuiranu dostupnost informacija o krivičnim postupcima), s jedne strane, i prava na zaborav na internetu (povezano sa zaštitom ličnog ugleda), sa druge strane. Domaći organi (uključujući sudove) mogu da nalože izmjenu elektronskih članaka (npr. njihovu anonimizaciju) ukoliko je to strogo neophodno radi zaštite relevantnog prava na zaborav na internetu; u takvim izuzetnim slučajevima, *ne postoji povreda čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja).*

ČINJENICE: Podnosilac predstavke, državljani Belgije, bio je izdavač dnevnih novina *Le Soir*, jedne od vodećih belgijskih dnevnih novina na francuskom jeziku. U štampanom izdanju iz 1994. godine, objavljen je članak o automobilskoj nesreći u kojoj su dvije osobe poginule a tri su pretrpjele povrede. U članku se navodi puno ime i prezime vozača, koji je odslužio kaznu i rehabilitovan je

2006. Godine 2008, novine su postavile na svojoj internet stranici elektronsku verziju arhive kojoj se moglo slobodno pristupiti, a koja je obuhvatala članke do 1989. godine (uključujući navedeni članak).

Godine 2010, vozač je zatražio od novina Le Soir da ukloni ili anonimizuje elektronsku verziju članka. U zahtjevu je navedeno da je on ljekar i da se članak pojavljuje među rezultatima kada se njegovo ime upiše u nekoliko pretraživača. Zahtjev je odbijen, ali novine su navele da su obavijestile generalnog direktora Google u Belgiji da ukloni članak iz rezultata pretrage. Navedeni koraci nijesu dali nikakav odgovor. Godine 2012, vozač je pokrenuo građanski postupak u kom je tražio da se donese rješenje o anonimizaciji članka. Domaći sudovi su odobrili zahtjev vozača, fokusirajući se na odnos između prava na zaborav, iz čl. 8 EKLJP, i slobode štampe, iz čl. 10 EKLJP.

U presudi Vijeća od 22. juna 2021. godine Sud je zaključio da Belgija nije prekršila čl. 10 EKLJP. Po zahtjevu podnosioca predstavke, Velikom vijeću je ustupljena nadležnost za odlučivanje u ovom predmetu.

ZAKLJUČCI: Građanska presuda protiv podnosioca predstavke kojom mu je naloženo da anonimizuje sporni članak, na osnovu „prava na zaborav“, predstavlja miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja. Osporene presude belgijskog suda imale su predvidiv pravni osnov i legitiman cilj, i to zaštitu ugleda ili prava drugih (u ovom slučaju, pravo vozača na poštovanje privatnog života). Dakle, Sud je razmatrao da li je miješanje bilo „neophodno u demokratskom društvu“, u smislu čl. 10(2) EKLJP.

Sud je naglasio da se predmet ticao elektronske verzije članka, pa se tako odnosio isključivo na kontinuiranu dostupnost informacija na internetu, a ne na njegovu originalnu štampanu verziju.

Sud je primijetio da prema čl. 10 EKLJP, mediji imaju – između ostalog – ulogu održavanja arhive, uključujući onlajn arhivu (vidi npr. Opšta uredba o zaštiti ličnih podataka (GDPR); Protokol Savjeta Evrope koji uključuje modernizovanu verziju Konvencije). Pošto je uloga arhive da osigura kontinuiranu dostupnost informacija koje su zakonito objavljene u određenom trenutku, po pravilu mora da bude autentična, pouzdana i potpuna. Domaći organi moraju pokazati posebnu revnost prilikom ispitivanja zahtjeva za uklanjanje ili izmjenu elektronske verzije arhiviranih članaka, koji se pozivaju na poštovanju privatnog života.

Sud je primijetio da se obrazloženje domaćih sudova u ovom predmetu fokusiralo na vozačevo „pravo na zaborav“, koje je povezano sa interesom

osobe da osigura brisanje ili izmjenu informacija iz prošlosti koje utiču na to kako je osoba trenutno percipirana u javnosti, ili ograničenje pristupa istim. Postoji i rizik od druga tri štetna efekta: prvo, nakupljanje informacija može da dovede do stvaranja profila osobe; drugo, ako informacije nijesu stavljene u kontekst, to može imati za posljedicu da osoba dobije fragmentisanu i iskrivljenu sliku stvarnosti; treće, bez obzira na stvarnu učestalost pretraga u vezi sa određenim imenom, osoba može da osjeća stalnu prijetnju i strah od toga da u svakom trenutku može neočekivano da se ponovo suoči sa svojom prošlošću. U tom kontekstu, Sud je razmatrao da li (i u kojoj mjeri) čl. 8 EKLJP pruža zaštitu od navedenih negativnih posljedica. U tom smislu, pravo na zaborav nema autonomnu prirodu, već je povezano sa pravom na poštovanje ugleda.

Konkretno, Sud se bavio pitanjem da li su presude belgijskog suda uspostavile pravičnu ravnotežu između prava na zaborav na internetu, iz čl. 8 EKLJP, i prava na slobodu izražavanja, iz čl. 10 EKLJP. Sud je podsjetio da je izgradio opsežan korpus sudske prakse po ovom pitanju u vezi sa zahtjevima koji se odnose na prvobitno objavljivanje. Međutim, ovaj predmet se odnosio na elektronsku verziju članka. Zato je Sud morao da prilagodi kriterijume za rješavanje sukoba između relevantnih prava u specifičnom kontekstu predmeta.

Što se tiče prirode arhiviranih informacija, belgijski sudovi su ispravno kvalifikovali činjenice navedene u članku kao sudske. Činjenice objavljene o automobilskoj nesreći ne spadaju u kategoriju krivičnih djela čiji se značaj, zbog ozbiljnosti, ne mijenja tokom vremena. Štaviše, ti događaji nijesu bili predmet nikakvog medijskog izvještavanja i nijesu privukli širok publicitet (ni u vrijeme događaja ni na online platformi na kojoj je članak postavljen).

Sud je takođe primijetio da protok značajnog vremena ima uticaj na pitanje da li osoba treba da ima „pravo na zaborav“. U ovom slučaju, belgijski apelacioni sud je uzeo u obzir da je prošlo šesnaest godina između prvog objavljivanja članka i prvog zahtjeva za anonimizaciju i da je, sveukupno, prošlo dvadesetak godina do trenutka izricanja presude. Dakle, podnosilac predstavke, koji je rehabilitovan 2006, imao je legitiman interes, poslije toliko vremena, da traži da mu se dozvoli reintegracija u društvo bez stalnog podsjećanja na prošlost.

Takođe, belgijski sudovi su utvrdili da dvadeset godina poslije događaja koji nije aktuelan i očigledno nije od istorijskog značaja, identitet osobe koja nije javna ličnost ne doprinosi relevantnosti članka i nema uticaj na raspravljanje teme od javnog interesa, obzirom da je članak samo dao statistički doprinos javnoj raspravi o bezbjednosti na putu.

Što se tiče imidža koji je osoba imala u javnosti i njenog ponašanja poslije događaja, Sud je podsjetio na to da je izbjegavanje medijske pažnje od značaja za zaštitu ugleda osobe. U ovom slučaju, belgijski sudovi su ispravno naglasili da je podnosilac predstavke bio osoba koja je nepoznata javnosti i koja nije nastojala da bude u centru pažnje.

Nadalje, važno je procijeniti posljedice kontinuirane dostupnosti sudskih informacija po reintegraciju osobe u društvo uzimajući u obzir i druge faktore (npr. da li je osoba rehabilitovana). U ovom slučaju, belgijski sud je ispravno naglasio da je postojanje članka u onlajn arhivama moglo da stigmatizuje podnosioca predstavke, koji je bio ljekar, i da ozbiljno naruši njegov ugled u očima njegovih pacijenata i posebno kolega i da ga spriječi da se nesmetano reintegriše u društvo.

Što se tiče stepena dostupnosti informacija, belgijski sudovi su ispravno primijetili da je članak bio dostupan besplatno bez ograničenja od kada je postavljen na internetu. Kontinuirana dostupnost članka u arhivi je nesumnjivo nanijela štetu podnosiocu predstavke.

Što se tiče uticaja mjere na slobodu štampe, zbog važnosti integriteta digitalnih medijskih arhiva, domaći sud bi trebalo da da prednost mjeri koja je i najbolje odgovarala legitimnom cilju osobe i najmanje ograničavala slobodu štampe. U ovom slučaju, belgijski sudovi su uzeli u obzir navedeni dvostruki cilj i zaključili da je najadekvatnija mjera da se anonimizuje članak na sajtu novina. Sud je primijetio da je originalna, neanonimizovana verzija članka još uvijek dostupna i da u nju ima uvid svako ko je zainteresovan, što ispunjava svrhu arhivskog zapisa. Nadalje, Sud je podsjetio na to da anonimizacija manje narušava slobodu izražavanja nego uklanjanje cijelog članka. U ovom slučaju, ticala se samo imena vozača.

Na kraju, što se tiče mogućeg odvrćajućeg efekta na slobodu štampe, Sud je smatrao da izdavačeva anonimizacija članka može u načelu da spada u „dužnosti i odgovornosti” štampe, u smislu čl. 10 EKLJP i mogućih ograničenja. U ovom slučaju, rješenje o anonimizaciji nije imalo stvaran uticaj na obavljanje novinarskih zadataka od strane novina.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da Belgija nije prekršila čl. 10 EKLJP, jer su njeni nacionalni sudovi djelovali u okviru polja slobodne procjene i uspostavili pravičnu ravnotežu: miješanje u pravo na slobodu štampe (čl. 10 EKLJP) bilo je ograničeno na ono što je bilo strogo neophodno radi zaštite relevantnog prava na zaborav na internetu (čl. 8 EKLJP). Zbog toga je miješanje bilo neophodno i srazmjerno u smislu čl. 10(2) EKLJP.

***Sanchez protiv Francuske [GC], predstavka br. 45581/15,
presuda od 15. maja 2023.***

Kada političari koriste javno dostupne društvene mreže (npr. Facebook) u političke svrhe (npr. izborna kampanja), imaju dužnost i odgovornost, između ostalog, da spriječe i suzbiju „govor mržnje” trećih strana – naročito ako je političar bio upoznat sa zlonamjernim komentarima.

Krivična osuda političara predstavlja miješanje u njegovu slobodu saopštavanja informacija. Međutim, ukoliko jezik komentara treće strane jasno podstiče na mržnju i nasilje protiv određene osobe zbog njene religijske pripadnosti, takvo miješanje može se smatrati legitimnim jednako uzimajući u obzir i kaznu (npr. mala novčana kazna) i druge posljedice s kojima se suočavaju političari. – *Ne postoji kršenje čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja).*

ČINJENICE: U vrijeme događaja, podnosilac predstavke je bio gradonačelnik i kandidovao se na izborima za Skupštinu ispred stranke Front National (FN). Takođe, bio je stručnjak u oblasti onlajn komunikacije. U oktobru 2011. godine, podnosilac predstavke je objavio poruku o svojim političkim protivnicima na svom javno dostupnom Facebook profilu, koji je lično uređivao. Dvije osobe su ostavile nekoliko komentara ispod njegove objave. Istog mjeseca, partnerka političkog protivnika podnosioca predstavke saznala je za te komentare, za koje je smatrala da su „rasistički”. Direktno se obratila S.B. (jednom od komentatora) koji je odmah obrisao sporni komentar. Partnerka političkog protivnika je takođe tražila od javnog tužioca da podnese krivičnu prijavu protiv podnosioca predstavke i dvojice komentatora. Dan kasnije, podnosilac predstavke je objavio poruku na zidu svog profila u kojoj je pozvao korisnike da budu oprezniji u pogledu sadržaja komentara; međutim, nije intervenisao u vezi sa već objavljenim komentarima.

Godine 2013, podnosilac predstavke i lica koja su ostavljala komentare su osuđeni za podsticanje na mržnju ili nasilje prema grupi ili pojedincu (konkretno, partnerki političkog protivnika) zbog porijekla ili pripadanja ili nepripadanja određenoj etničkoj grupi, naciji, rasi ili religiji. Konkretno, u presudama je utvrđeno da su se komentari jasno odnosili na pripadnike muslimanske vjeroispovijesti, kao i da bi povezivanje muslimanske zajednice sa kriminalom i nebezbednošću moglo da uzrokuje snažan osjećaj odbacivanja ili neprijateljstva prema toj grupi. Podnosilac predstavke je proglašen krivim kao glavni učinilac. On je kreirao onlajn nalog za komunikaciju (Facebook profil) i učinio ga dostupnim za javnost, što znači da je preuzeo odgovornost za sadržaj objavljenih komentara. Nadalje, njegov status političara zahtijevao je veći stepen opreznosti.

sti. U ovom slučaju, političar nije djelovao brzo kako bi zaustavio širenje uvrjedljivih komentara. Dva lica koja su ostavljala komentare proglašena su krivima kao saučesnici.

Podnosiocu predstavke i licima koja su ostavljala komentare naloženo je da plate kaznu od po 4.000 eura (koju je apelacioni sud kasnije smanjio na 3.000 eura). Podnosiocu predstavke i jednom od komentatora je takođe naloženo da zajednički isplate iznos od 1.000 eura partnerki političkog oponenta na ime naknade nematerijalne štete (koju je apelacioni sud prekvalifikovao kao trošak).

ZAKLJUČCI: Krivična osuda podnosioca predstavke predstavlja miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja, kako je zagarantovano članom 10 EKLJP. Miješanje je bilo „propisano zakonom“, pošto je domaći pravni osnov njegove osude bio dovoljno precizan po pitanju zajedničke odgovornosti. Relevantni domaći pravni osnov, kako ga tumače domaći sudovi, definiše „proizvođača“ kao osobu koja je samoinicijativno napravila elektronsku platformu za komunikaciju i razmjenu mišljenja o unaprijed definisanim temama – kao što je predmetni Facebook nalog podnosioca predstavke. Francuski sud nije primijenio relevantne domaće odredbe na pitanje odgovornosti vlasnika Facebook naloga (u konkretnom slučaju, političara tokom predizborne kampanje) za komentare objavljene na njegovom zidu (posebno u političkom i izbornom kontekstu), i to pitanje nije adresirano. Ipak, nova pravna pitanja koja su se pojavila sama po sebi nisu bila u suprotnosti sa zahtjevima pristupačnosti i predvidljivosti zakona, a tumačenje domaćih sudova nije bilo proizvoljno niti očigledno nerazumno.

Osuda podnosioca predstavke imala je legitimne ciljeve zaštite ugleda ili prava drugih i sprječavanja nereda i kriminala.

Sud je cijenio da li je miješanje bilo „neophodno u demokratskom društvu“. Podsjetio je da čl. 10(2) EKLJP ostavlja malo prostora za ograničenja slobode izražavanja u oblasti političkog govora. Ipak, sloboda političke rasprave može da bude ograničena radi kažnjavanja ili čak sprječavanja svih oblika izražavanja koji propagiraju, podstiču, promovišu ili opravdavaju mržnju zasnovanu na netoleranciji, pod uslovom da su preventivne i represivne mjere srazmjerne legitimnom cilju. U ovom slučaju, Sud je morao da ocijeni srazmjernost ograničenja prava podnosioca predstavke.

Prvo, Sud je uzeo u obzir prirodu komentara, politički kontekst i konkretnu odgovornost podnosioca predstavke u pogledu komentara koje objave treća lica. Što se tiče prirode komentara, Sud je primijetio da ne postoji univerzalna definicija „govora mržnje“, pa je zato bilo neophodno ispitati sadržaj osporenih

komentara, posebno kroz prizmu odluka domaćih sudova. Sud je primijetio da uticaj rasističkog i ksenofobičnog diskursa postaje sve veći i štetniji u kontekstu izbornih kampanja, naročito tamo gdje je politička i društvena klima na lokalnom nivou problematična – kao što je ovdje bio slučaj. Uzevši u obzir navedeno, sporni komentari predstavljaju govor mržnje.

U vezi sa političkim kontekstom i specifičnom odgovornošću podnosioca predstavke u pogledu komentara trećih lica, Sud je naglasio da su konkretne karakteristike predmeta podstakle pristup zasnovan na „dužnostima i odgovornostima“ – u smislu čl. 10(2) EKLJP – političkih ličnosti kada odluče da koriste društvene mreže u političke svrhe. Autori i korisnici profila na društvenim mrežama podliježu režimu podijeljene odgovornosti koji omogućava stepenovanu pripisivanje odgovornosti prema konkretnoj situaciji. Francuski zakon je bio u skladu s tim gledištem. Nadalje, jezik korišćen u komentarima jasno je podsticao na mržnju i nasilje prema osobi zbog njene vjeroispovijesti i to se ne može zamaskirati ili umanjiti izbornim kontekstom niti željom za razgovorom o lokalnim temama i izazovima.

Pored toga, Sud je primijetio da se još jedno pitanje odnosilo na korake koje je podnosilac predstavke trebao – ili je mogao – preduzeti u svojstvu „proizvođača“ kako je određeno domaćim zakonom. Prvo, podnosilac predstavke je odlučio da njegov Facebook zid bude javno dostupan. Podnosilac predstavke je bio svjestan potencijalno ozbiljnih posljedica svoje odluke s obzirom na lokalne i izborne tenzije u to vrijeme (takođe imajući u vidu njegovu stručnost za digitalnu sferu). Nadalje, čak i da je podnosilac predstavke tražio od drugih korisnika da paze da njihovi komentari budu takvi da ne povređuju neko pravo, on nije obrisao sporne komentare. S tim u vezi, Sud je primijetio da je podnosilac predstavke osuđen za to što nije brzo izbrisao neprimjerene komentare – a ne na osnovu komentara dva autora uzetih izolovano. Nadalje, domaći sudovi su dali obrazložene odluke i nastavili sa razumnom procjenom da li je podnosilac predstavke bio svjestan da komentari objavljeni na njegovom Facebook zidu nisu primjereni i da su u suprotnosti sa važećim pravnim normama. U ovom slučaju, samo petnaestak komentara se pojavilo kao odgovor na njegovu objavu. Shodno tome, nije se postavilo nikakvo pitanje o poteškoćama uzrokovanim potencijalno prevelikim brojem posjeta na nalogu jednog političara i resursima potrebnim da se osigura efikasno praćenje naloga.

Nadalje, Sud je primijetio da su djela za koja je podnosilac predstavke optužen bila različita od djela koje su učinili autori spornih komentara i regulisana drugačijim režimom odgovornosti, koji se odnosio na specifični, autonomni status „proizvođača“. Shodno tome, podnosilac predstavke nije procesuiran umjesto autora komentara, koji su i sami osuđeni i kažnjeni.

Na kraju, Sud je priznao da krivična presuda može da ima odvrćajući efekat za korisnike platformi društvenih mreža. Međutim, podnosilac predstavke je kažnjen samo novčanom kaznom od 4.000 eura, koja je kasnije smanjena na 3.000 eura, zajedno sa iznosom od 1.000 eura koje je morao da isplati strani u građanskom postupku. Nije bilo drugih posljedica po uživanje prava podnosioca na slobodu izražavanja na društvenim mrežama niti na političkoj sceni.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da Francuska nije prekršila čl. 10 EKLJP, budući da je krivična presuda predstavljala miješanje „neophodno u demokratskom društvu”: odluke domaćih sudova bile su zasnovane na relevantnim i dovoljnim razlozima, kako u pogledu odgovornosti pripisane podnosiocu predstavke, posebno imajući u vidu da je on bio političar, za sporne komentare objavljene uoči izbora na njegovom Facebook zidu od strane trećih lica, koja su i sama identifikovana i procesuirana kao saučesnici, kao i za njegovu krivičnu osudu.

Glukhin protiv Rusije [GC], predstavka br. 11519/20, presuda od 4. jula 2023.

Domaći sudovi ne smiju dozvoliti lišenje slobode ili izricanje administrativnih sankcija (npr. novčane kazne) mirnom demonstrantu koji sam protestuje, zbog toga što nije unaprijed prijavio svoj protest, a da pri tom ne pruže relevantne i dovoljne razloge za takvu odluku. Postupanje na ovaj način predstavlja kršenje člana 10 EKLJP (Sloboda izražavanja).

ČINJENICE: U avgustu 2019. godine, podnosilac predstavke je putovao moskovskom podzemnom željeznicom sa kartonskom figurom Kotova – demonstranta čiji je slučaj izazvao negodovanje javnosti i privukao veliku medijsku pažnju – u prirodnoj veličini i sa transparentom na kom je pisalo: „Mora da se jebeno šalite. Ja sam Konstantin Kotov. Prijeti mi do pet godina [zatvora] prema [članu] 212.1 zbog mirnih protesta.” Tokom rutinskog praćenja interneta, policija je otkrila fotografije i video-snimak protesta podnosioca predstavke postavljene na jedan javni Telegram kanal. Prema podnosiocu predstavke, policija je upotrijebila tehnologiju prepoznavanja lica da ga identifikuje na snimcima objavljenim na Telegram kanalu, prikupila je video-snimke sa kamera za nadzor u moskovskoj podzemnoj željeznici i nekoliko dana kasnije upotrijebila tehnologiju prepoznavanja lica uživo da ga pronađe i uhapsi dok je putovao podzemnom željeznicom.

Sankcionisan je u upravnom - prekršajnom postupku jer nije obavijestio nadležne organe o svom protestu tokom kojeg je koristio „predmet koji se brzo montira/demontira“, kako zahtijeva domaći zakon. Kažnjen je iznosom od 20.000 ruskih rubalja (jedna rublja je oko 283 eura). Snimci ekrana Telegram kanala i video-snimci su upotrijebljeni kao dokaz protiv njega. Pošto je na snagu stupila uredba o bezbjednosti prijevoza, između 2017. i 2022. godine, u Moskvi je postavljeno više od 220.000 kamera, uključujući i u podzemnoj željeznici. Sve kamere su opremljene tehnologijom za prepoznavanje lica uživo.

ZAKLJUČCI: Sud je smatrao da su sprovođenje podnosioca predstavke do policijske stanice, hapšenje i osuda za upravni prekršaj predstavljali miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja o pitanju od javnog interesa. Sud je razmatrao da li je to ograničenje u skladu sa uslovima iz čl. 10(2) EKLJP. Što se tiče kriterijuma „propisano zakonom“, Sud je primijetio da nacionalna odredba nije ispunila kriterijum predvidljivosti. Čak i pod pretpostavkom da je ispunilo taj uslov i da je imalo legitimne ciljeve sprječavanja nereda i zaštite prava i sloboda drugih, miješanje nije bilo „neophodno u demokratskom društvu“. Konkretno, njegovi solo protesti su nesporno bili mirni i nijesu ometali svakodnevni život (i druge aktivnosti), niti se tvrdilo da su njegovi postupci ugrozili javni red ili bezbjednost u saobraćaju. Zapravo, djelo za koje je osuđen odnosilo se samo na to da nije obavijestio nadležne organe. Međutim, domaći sudovi nijesu uzeli u obzir ove elemente. Dakle, domaći sudovi nijesu pružili relevantne ili dovoljne razloge da opravdaju miješanje u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Rusija prekršila čl. 10 EKLJP, jer je miješanje u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja bilo neopravdano.

Podnosilac predstavke se takođe žalio da je Rusija prekršila čl. 8 EKLJP (Pravo na privatni život) – u vezi sa ovim, vidi dio VIII..

V SLOBODA UDRUŽIVANJA

Yüksel Yalçınkaya protiv Turske, predstavka br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023.

Članstvo u zakonito osnovanom sindikatu i udruženju predstavlja ostvarivanje prava na slobodu udruživanja. Domaći sudovi ne mogu uzeti da je takvo članstvo dokaz koji potvrđuje pripadnost osobe naoružanoj terorističkoj organizaciji i, shodno tome, osuditi tu osobu – što bi predstavljalo kršenje čl. 11 EKLJP (*Sloboda udruživanja*).

ČINJENICE: Od 2014. godine, turski državni organi smatraju da je „Fetulahistička teroristička organizacija/paralelna državna struktura“ (FETÖ/PDY) struktura koja „ugrožava javni mir i bezbjednost“ i shodno tome, naoružana teroristička organizacija. Početkom 2016, državna obavještajna služba je počela da prikuplja obavještajne podatke u vezi sa FETÖ/PDY tako što je pristupila glavnom serveru šifrovane aplikacije za razmjenu poruka „ByLock“, koji se nalazi u Litvaniji, pod pretpostavkom da su aplikaciju koristili samo članovi te organizacije za internu komunikaciju.

U noći između 15. i 16. jula 2016, u Turskoj je pokušao državni udar. Državni organi su smatrali da iza toga stoji FETÖ/PDY. Vlada je proglasila vanredno stanje od 20. do 21. jula, o čemu je obaviješten generalni sekretar Savjeta Evrope u skladu sa čl. 15 EKLJP.

U tom kontekstu, podnosilac predstavke je optužen za članstvo u naoružanoj terorističkoj organizaciji (FETÖ/PDY, po mišljenju turskih organa) na osnovu sljedećih dokaza: identifikovan je kao korisnik šifrovane aplikacije za poruke „ByLock“; sumnjive transakcije na njegovom bankovnom računu; njegovo ranije članstvo u sindikatu koji je označen da pripada ili je povezan sa FETÖ/PDY; njegovo otpuštanje iz javne službe; anoniman poziv u kom je prijavljen kao pripadnik FETÖ/PDY.

Nedavno je osuđen za krivično djelo pripadanja naoružanoj terorističkoj organizaciji. Osuda je bila primarno zasnovana na njegovom korišćenju aplikacije

„ByLock“, dok su ostali dokazi uključeni u optužnicu služili samo kao potkrijepljenje.

Za više informacija, pogledajte dio II.A.

ZAKLJUČCI: Od samog početka, ESLJP je primijetio da je osuda podnosioca predstavke za pripadnost naoružanoj terorističkoj organizaciji u odlučujućoj mjeri zasnovana na njegovom navodnom korišćenju „ByLock“. Svakako, članstvo u sindikatu i drugim organizacijama predstavljalo je ostvarivanje prava na slobodu udruživanja od strane podnosioca predstavke prema članu 11. EKLJP. Dakle, činjenica da je to upotrijebljeno – čak i u ograničenoj mjeri – da bude osuđen opravdava ispitivanje žalbe od strane Suda.

U ovom slučaju, oslanjanje pravosudnih organa na članstvo podnosioca predstavke u sindikatu i udruženju predstavljalo je miješanje u njegova prava prema članu 11. EKLJP. To miješanje je bilo nelegitimno jer nije propisano zakonom u smislu čl. 11(2) EKLJP. Domaći sudovi su prekomjerno proširili, na nepredvidljiv način, opseg domaće zakonske odredbe kojom se utvrđuje krivično djelo pripadanja naoružanoj terorističkoj organizaciji: prema domaćim sudovima, članstvo podnosioca predstavke u sindikatu i udruženju (oba su radila zakonito u relevantno vrijeme) smatrano je dokazom koji potvrđuje njegovu pripadnost FETÖ/PDY. Posljedično, domaći sudovi nijesu pružili neophodnu minimalnu zaštitu od proizvoljnog miješanja.

Sud je isključio da je miješanje u pravo podnosioca predstavke na slobodu udruživanja bilo opravdano uzimajući u obzir derogaciju Vlade prema čl. 15 EKLJP. S tim u vezi, Vlada nije objasnila da je zbog hitnosti situacije koja je dovela do vanrednog stanja bilo strogo potrebno da domaći sudovi ocijene da se članstvo podnosioca predstavke u sindikatu i udruženju smatra dokazom koji potvrđuje njegovu pripadnost FETÖ/PDY.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je zaključio da je Turska prekršila čl. 11 EKLJP budući da Vlada nije uspjela da pokaže da se miješanje u prava podnosioca predstavke može smatrati strogo neophodnim zbog hitnosti situacije prema članu 15.

Podnosilac predstavke se takođe žalio da je Turska prekršila čl. 6(1) EKLJP (Pravo na pravično suđenje) i čl. 7 EKLJP (*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) – vidi dijelove II.A i III.

VI NEDISKRIMINACIJA

Pajak i drugi protiv Poljske, predstavke br. 25226/18 i još tri, presuda od 24. oktobra 2023⁴.

Domaći organi ne mogu da nalože penzionisanje žena sudija pet godina ranije od muškaraca u istoj situaciji, pošto je ta profesija intelektualne prirode, pa biološke razlike između muškaraca i žena, ili potencijalna razmatranja uloge žena u društvu, nijesu od značaja za sposobnost bavljenja profesijama te prirode. Nadalje, obavezno penzionisanje žena sudija ima ozbiljan uticaj na njihovu finansijsku situaciju, karijeru, izgleda za lični i profesionalni razvoj, profesionalni i društveni ugled – *povreda čl. 14 (i čl. 8) EKLJP (Zabrana diskriminacije na osnovu pola i roda u pogledu prava na poštovanje privatnog života).*

ČINJENICE: Tokom 2017. i 2018, nizom zakonskih amandmana smanjena je starosna granica za odlazak u penziju za sudije sa 67 na 60 godina za žene i na 65 za muškarce, a nastavljane sudijskih dužnosti poslije starosne granice za penziju uslovljeno je odobrenjem ministra pravde i Nacionalnog sudskog savjeta („NSS”).

U relevantno vrijeme, podnosioci predstavke, koji su bili sudije, su svi navršili 60 godina. U želji da ostanu na funkcijama do 70. godine života, zatražili su odobrenje za to. Tri podnosioca predstavke su takođe priložili ljekarska uvjerenja koja potvrđuju da im zdravstveno stanje dozvoljava obavljanje funkcije; četvrti podnosilac predstavke je odbio da dostavi ljekarsko uvjerenje uz obrazloženje da sudije muškarci nemaju tu obavezu u sličnim okolnostima i da je zato ta obaveza diskriminatorna. Ministar pravde je odbio sve zahtjeve. Jedna podnositeljka je podnijela zahtjev NSS, ali bez uspjeha. Ista podnositeljka je osporila odluku ministra pred Vrhovnim sudom, tvrdeći – između ostalog – da je predmetni zakon diskriminatoran na osnovu pola i starosti. Vrhovni sud je odbacio njen zahtjev kao neprihvatljiv.

ZAKLJUČCI: Sud je primijetio da predmeti koji se tiču radnih sporova spadaju pod čl. 8 EKLJP u aspektu „privatnog života“ kada gubitak posla ima ozbiljan

4 Vidi i dio IV.

negativan uticaj na privatni život (vidi *Denisov protiv Ukrajine* [GC], pred. br. 76639/11, 25. septembar 2018). U ovom slučaju, Sud je utvrdio da su osporene mjere imale ozbiljan negativan uticaj na privatni život podnositeljki predstavke zbog: i) gubitka zarade; ii) posljedica na njihove karijere i izgleda za lični i profesionalni razvoj; iii) posljedica na njihov profesionalni i društveni ugled (npr. zbog nepostojanja prilike da pronađu posao u penziji), uz dubok osjećaj frustracije zbog nemogućnosti da se profesionalno ostvare.

Sud je naveo da je osporeno domaće zakonodavstvo jasno nametnulo neopravdanu razliku u tretmanu, na osnovu pola, u pogledu starosne granice za penziju sudija – pripadnika iste profesije. Profesije podnositeljki predstavke bile su intelektualne prirode, a biološke razlike između muškaraca i žena i potencijalna razmatranja uloge žena u društvu bila su beznačajna za sposobnost oba pola da se bave profesijama te prirode; a Vlada nije iznijela nikakve dokaze u tom pogledu. Nadalje, posebno je zabrinjavajuće to što samo žene sudije imaju obavezu da ljekarskim uvjerenjem dokažu da su još uvijek intelektualno sposobne za rad. Sud je utvrdio da se razlika u tretmanu između muškaraca i žena sudija ne može smatrati objektivno i razumno opravdanom u smislu čl. 14 EKLJP.

Zbog kombinacije domaćeg zakonodavstva i odluka ministarstva i NSS, radni vijek podnositeljki predstavke je okončan pet godina ranije u odnosu na muškarce sudije u sličnim okolnostima; ova situacija je takođe dovela do gubitka zarade podnositeljki predstavke u poređenju sa muškarcima sudijama. Navedeni faktori su ukazali na to da su podnositeljke predstavke pretrpjele diskriminatorni tretman u odnosu na muškarce sudije, što ozbiljno uticalo na njihov privatni život u smislu čl. 8 EKLJP.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Poljska prekršila čl. 14 EKLJP, zajedno sa čl. 8 EKLJP, zbog neopravdane diskriminacije koju su podnositeljke predstavke pretrpjele u odnosu na muškarce sudije u pogledu privatnog života.

Podnositeljke predstavke su se takođe žalile da je Poljska prekršila čl. 6 EKLJP (Pravo na pristup sudu) – u vezi sa ovim, vidi dio II.C.

VII ZAŠTITA IMOVINE

S.C. Zorina International S.R.L. protiv Rumunije, predstavka br. 15553/15, presuda od 27. juna 2023.

Izricanje kazne za krivična djela utaje poreza predstavlja miješanje u pravo na imovinu. Takvo miješanje je legitimno ukoliko je predviđeno domaćim zakonom, ako ima za cilj borbu protiv utaje poreza (uključujući kada ona predstavlja hroničan problem na nacionalnom nivou), ako ga prati pravičan postupak sudskog preispitivanja pred domaćim sudovima, kao i ako je kazna srazmjerna težini djela (npr. privremeni prekid poslovnih aktivnosti). U ovim okolnostima *ne postoji povreda čl. 1, Protokol br. 1 (Zaštita imovine)*.

ČINJENICE: Podnosilac predstavke S.C. Zorina International S.R.L. je kompanija sa sjedištem u Rumuniji. U martu 2013, poslije inspekcijske provjere, poreska uprava je prijavila da kompanija nije izdavala račune za iznos od 179 RON (oko 40 EUR), kao i da predstavnik kompanije, koji je bio prisutan, nije dao nikakvo objašnjenje za taj propust tokom inspekcije. Kompanija je kažnjena sa 8.000 RON (otprilike 1.900 EUR), a iznos od 179 RON (oko 40 EUR) je zaplijenjen; pored toga, aktivnosti kompanije su obustavljene na period od tri mjeseca.

ZAKLJUČCI: Miješanje u imovinska prava podnosioca predstavke spadalo je u mjere „kontrole raspolaganja imovinom“ i konkretnije, u pogledu novčane kazne, mjere „za obezbjeđivanje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni“, u smislu čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP.

Kumulativne kazne koje su izrečene podnosiocu predstavke bile su propisane zakonom i imale su legitiman cilj borbe protiv utaje poreza i unaprjeđenja finansijske odgovornosti među trgovcima. Pri utvrđivanju da li su kazne bile srazmjerne, Sud je podsjetio na to da države imaju široko polje slobodne procjene u pitanjima koja se tiču poreza. Krivično djelo koje je izvršio podnosilac predstavke predstavljalo je dio dugotrajnog i hroničnog problema na nacionalnom nivou, koji je – kako su ustanovili domaći sudovi – sprječavao propisno, efikasno funkcionisanje privrede. Kazne izrečene podnosiocu predstavke

bile su u skladu sa rumunskom fiskalnom politikom, koja je težila da podstakne veću disciplinovanost i odgovornost u oblasti poslovanja i računovodstva. Nadalje, podnosilac predstavke je mogao u pravičnom sudskom postupku preispitati ovakvu odluku. Domaći sudovi su potvrdili izrečene kazne nalazeći da su one srazmjerne cilju koji se želi postići. Njihova procjena je spadala u polje slobodne procjene domaćih sudova. Nadalje, uticaj prekida aktivnosti podnosioca predstavke bio je privremene prirode, a kompanija nije uvela stečaj i uspjela je da nastavi sa radom, čak i u težim okolnostima.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je ustanovio da Rumunija nije prekršila čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP, jer su domaći organi uspostavili pravičnu ravnotežu između opšteg interesa, s jedne strane, i poštovanja imovinskih prava kompanije podnosioca predstavke, s druge strane – miješanje u imovinsko pravo podnosioca predstavke bilo je srazmjerno cilju.

Yordanov i drugi protiv Bugarske, predstavke br. 265/17 i 26473/18, presuda od 26. septembra 2023.

Ako nacionalni zakon nalaže oduzimanje “nezakonito stečene” imovine (tj. imovine za koju nije utvrđeno zakonito porijeklo), domaći sudovi moraju dokazati jasnu povezanost između djela (bilo krivičnog ili upravnog) kojim su stečena sredstva korišćena za kupovinu te imovine, sa jedne strane i same imovine koja je predmet oduzimanja, sa druge strane. Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 1, Protokol br. 1, EKLJP (Zaštita imovine)*.

ČINJENICE: Bugarska je 2012. usvojila Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine (Zakon iz 2012. godine), koji je predviđao oduzimanje „nezakonite“ imovine (imovine za koju nije utvrđeno zakonito porijeklo). Postupak oduzimanja imovine bio je odvojen od krivičnog postupka i njegovog ishoda: postupak oduzimanja imovine se pokreće ukoliko se okrivljeni bavi neodređenim krivičnim ili nezakonitim radnjama. Zakon iz 2012. godine je ukinuo Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelima iz 2005. (Zakon iz 2005. godine), koji je imao nekoliko nedostataka (vidi *Todo-rov i drugi protiv Bugarske*, predstavke br. 50705/11 i šest drugih, presuda od 13. jula 2021). Zakon iz 2005. predviđao je oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima nakon odluke suda, a prema praksi domaćih sudova, zahtijevalo se i postojanje uzročne veze između učinjenog djela i imovine koja se oduzima.

Podnosioci predstavke su tri bugarska državljana (od kojih dvoje žive u Bugarskoj, a jedan u Belgiji) i kompanija čije je sjedište u Bugarskoj. Svi podnosioci predstavke osuđeni su za krivična djela iz oblasti poreza, kao što je izbjegavanje poreza na dohodak i korišćenje falsifikovanih dokumenata. Bugarski sudovi su naložili oduzimanje imovine u vlasništvu podnosilaca predstavke. Rješenja su usvojena na osnovu Zakona iz 2012. i zaključeno je da je imovina koja je predmet oduzimanja bila nezakonito stečena (podnosioci predstavke nijesu dokazali zakonito porijeklo novca). Veza između učinjenog krivičnog djela i imovine koja je predmet oduzimanja nije utvrđena: prema bugarskim sudovima, ta veza nije bila neophodna prema Zakonu iz 2012, pošto se ovaj zakon odnosio na svu nezakonito stečene imovine, a ne nužno na imovinsku korist stečenu kriminalom. Kada se postupak oduzimanja okončao, dio oduzete imovine stavljen je na javnu licitaciju i prodat je trećim licima. Od podnosilaca predstavke nije naplaćen nijedan dio iznosa koji je trebalo da plate.

ZAKLJUČCI: Oduzimanje imovine podnosiocima predstavke je predstavljalo miješanje u njihova prava iz čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP. Miješanje je bilo zasnovano na domaćem zakonu (Zakon iz 2012) i imalo je legitiman cilj u javnom interesu – da spriječi nezakonito sticanje imovinske koristi krivičnim ili upravnim djelima.

Pri procjenjivanju srazmjernosti miješanja, Sud je utvrdio da je Zakon iz 2012. zadržao značajan broj nedostataka iz Zakona iz 2005, uključujući njegov vrlo širok opseg primjene (npr. opsežan spisak krivičnih djela na osnovu kojih bi mogao da se pokrene postupak oduzimanja) i njegovu retroaktivnu primjenu (Zakon iz 2012. primjenjuje se na krivična djela učinjena godinama prije njegovog stupanja na snagu, kao što je bio slučaj u vezi s jednom od predstavki). Navedeni nedostaci su otežali podnosiocima predstavke dokazivanje zakonitog izvora prihoda ili porijekla imovine.

Nadalje, kroz prizmu sličnosti između Zakona iz 2005. i Zakona iz 2012, Sud je usvojio pristup sličan pristupu uspostavljenom u prethodnoj sudskoj praksi (*Todorov i drugi protiv Bugarske*, gore citirano). Konkretno, Sud je ponovio da bi oduzimanje prema Zakonu iz 2012. bilo u skladu sa čl. 1, Prot. 1 EKLJP samo da su domaći sudovi utvrdili vezu između kriminalnih aktivnosti (ili upravnog prekršaja) iz kojih je mogao poteći novac upotrijebljen za kupovinu imovine, s jedne strane, i imovine koja podliježe oduzimanju, s druge strane. Ta veza je bila ključna protivteža nedostacima Zakona iz 2012. i prednost države u postupku oduzimanja. U ovom slučaju, bugarski sudovi nijesu utvrdili postojanje veze između (upravnih ili krivičnih) djela i predmetne imovine. Zbog toga neophodni standardi zaštite nijesu bili ispunjeni, a miješanje u prava podnosilaca predstavke bilo je nesrazmjerno.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je utvrdio da je Bugarska prekršila čl. 1, Prot. 1 EKLJP, jer domaći sudovi nijesu uspostavili vezu između (upravnih ili krivičnih) djela i imovine koja podliježe oduzimanju, čime su nesrazmjerno ograničili imovinska prava.

Alif Ahmadov i drugi protiv Azerbejdžana, predstavka br. 22619/14, presuda od 4. maja 2023.

Ukoliko je kuća izgrađena bez dozvole u suprotnosti sa građevinskim propisima, nalazi se u zoni u državnom vlasništvu, a za koju lice nema dokumentaciju kojom dokazuje vlasništvo nad objektom, onda to lice ne može da se poziva na legitimno očekivanje za sticanje vlasničkih prava. Nadalje, ukoliko lice želi da ospori obavezu snošenja troškova rušenja objekta, mora osporiti ili zakonitost ili srazmjernost rješenja o rušenju.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su azerbejdžanska porodica. Godine 1977, prvi podnosilac predstavke je navodno kupio kuću od drugog lica; međutim, ne postoji nikakav ugovor o kupoprodaji kuće. U julu 1963, domaći nadležni organi izdali su tehnički opis sa podacima o kući (npr. adresa, useljiva površina) bivšem vlasniku. U relevantnom dijelu tehničkog opisa stajala je napomena „nema dokumentacije“ za vlasnika kuće.

U junu 1981. i julu 1982, tehničkom opisu su dodati planovi kuće. Prema prvom podnosiocu predstavke, on se prijavio kod poslodavca da bude uključen na spisak za stambeno zbrinjavanje 1982. i 1992, u okviru stambenog programa za radnike u naftnoj industriji – kao što je podnosilac predstavke. Njegova prijava je odbijena pošto su lokalni nadležni organi posjetili njegov dom. Prvi podnosilac predstavke nije dostavio primjerke relevantne dokumentacije. U 2011. i 2017, podnosioci predstavke su potpisali ugovore o priključenju na vodovod i gasovod.

Godine 2012, Azneft (podružnica državne naftne kompanije) je tražio zemljište na kom je bila kuća podnosioca predstavke, pri čemu je naveo da je nezakonito izgrađena na zemljištu u državnom vlasništvu koje je dodijeljeno Azneftu u zaštićenoj zoni naftne bušotine. Iste godine, domaći sud je utvrdio da je predmetno zemljište u posjedu Aznefta i da ne postoje dokazi koji potkrepljuju prava podnosioca predstavke na zemljište i kuću. Sud je zato naložio prinudno iseljenje podnosioca predstavke iz kuće i rušenje kuće o njihovom trošku. Godine 2012, nadležni organ je opet izdao potvrdu prvom podnosiocu predstavke. Između ostalih podataka, u potvrdi je stajalo da je kuća izgrađena bez

dozvole i da je prvi podnosilac predstavke prijavljen na tu lokaciju od 1979, a da su ostali podnosioci prijavljeni tamo od 1984. godine.

Za više informacija, vidi i dio II.B.

ZAKLJUČCI: Sud je ponovio da se podnosilac predstavke može pozvati na navodnu povredu čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP samo u mjeri u kojoj se osporena odluka odnosi na njegovu „imovinu“ u smislu te odredbe. Ovaj koncept takođe obuhvata imovinu za koju podnosilac predstavke može tvrditi da ima makar opravdano „legitimno očekivanje“ da će ostvariti efektivno uživanje imovinskog prava. „Očekivanje“ je „legitimno“ ako se zasniva ili na zakonskoj odredbi ili na zakonskom aktu koji ima uticaj na imovinski interes. U svakom slučaju, pitanje koje treba razmotriti je da li su okolnosti slučaja, posmatrane u cjelini, dale podnosiocu predstavke pravo na materijalni interes zaštićen čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP.

U ovom slučaju, prema podnosiocima predstavke, kuća je kupljena od drugog lica. Međutim, nema nikakve dokumentacije o kupoprodaji kuće. Sud nije utvrdio ubjedljive elemente koji bi doveli u pitanje zaključke domaćih sudova u vezi sa izgradnjom kuće bez relevantnih dozvola ili odobrenja, kao i njenom lokacijom u zaštićenoj zoni naftne bušotine. Nadalje, ne postoje nikakve relevantne odredbe domaćeg zakona koje omogućavaju podnosiocima predstavke da steknu vlasnička prava nad kućom, budući da pravila na koja se pozivaju podnosioci nijesu primjenjiva na njihov slučaj. Dakle, nijesu mogli imati nikakva legitimna očekivanja zasnovana na domaćem zakonu za potrebe utvrđivanja „posjeda“ prema čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP.

Nadalje, ne može se smatrati da su okolnosti slučaja, posmatrane u cjelini, dale podnosiocima predstavke pravo na materijalni interes zaštićen čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP. Prvo, nije se moglo utvrditi da su podnosioci predstavke platili ikakav porez na kuću. Što se tiče pružanja komunalnih usluga, činilo se da su prvi ugovori za vodovod i gasovod potpisani 2011. godine. Izostanak reakcije države tokom određenog vremenskog perioda nije trebalo razumjeti kao da se ne može pokrenuti postupak za rušenje kuće. Na kraju, samo trajanje posjeda kuće nije dovoljno da dovede do zaključka da je vlasnički interes podnosioca predstavke predstavljao „posjed“ u smislu čl. 1, Prot. br. 1. Pored toga, adaptacija koju su uradili podnosioci predstavke na kući nije mogla da promijeni zaključke Suda zbog činjenice da su – između ostalog – podnosioci predstavke djelovali bez građevinske dozvole ili odobrenja i trebalo je da znaju da su adaptacijama na kući ulagali u nepokretnu imovinu koja nije bila njihova.

Uzevši u obzir navedeno, ovaj dio predstavke je bio u suprotnosti sa ratione materiae sa čl. 1, Prot. br. 1 EKLJP i zato je proglašen neprihvatljivim prema čl. 35 EKLJP.

Što se tiče rješenja u kom se od podnosioca predstavke traži da o sopstvenom trošku sruše kuću, Sud je utvrdio da ova obaveza predstavlja miješanje u imovinska prava podnosioca predstavke i da je zato čl. 1, Prot. 1 EKLJP bio primjenjiv u odnosu na taj dio rješenja za rušenje. Međutim, podnosioci predstavke nijesu dovoljno dokazali da postoji pitanje zakonitosti ili srazmjernosti takvog miješanja.

Uzevši u obzir navedeno, ovaj dio predstavke je bio očigledno neutemeljen i proglašen neprihvatljivim prema čl. 35 EKLJP.

Podnosioci predstavke su takođe tvrdili da je došlo do povrede čl. 8 EKLJP – u vezi sa ovim, vidi dio II.B.

VIII NOVE TEHNOLOGIJE

***Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva,
predstavke br. 64371/16 i 64407/16, presuda od 12. septembra 2023.***

Ukoliko presretanje komunikacija ljudi koji žive u inostranstvu vrše državne obavještajne službe koje djeluju na teritoriji države, ta država ostvaruje svoju nadležnost prema čl. 1 EKLJP za proces presretanja.

Presretanje komunikacija predstavlja miješanje u pravo na privatni život. Ukoliko na režim masovnog presretanja utiču osnovni nedostaci (npr. nepostojanje ovlašćenja nezavisnog organa), miješanje predstavlja *povredu čl. 8 EKLJP (Pravo na privatni život)*.

ČINJENICE: Podnosioci predstavke su američki i italijanski državljani. Prvi je bio IT stručnjak i nezavisni istraživač koji je sarađivao sa organizacijama za podatke i vijesti; drugi je bio istraživač u oblasti privatnosti i bezbjednosti i istraživao je i opširno objavljivao o privatnosti i nadzoru, uključujući publikacije Der Spiegel i The Intercept. Zbog svog rada i poslovnih ugovora, podnosioci predstavke su sumnjali da postoji mogućnost da su britanske obavještajne službe u skladu sa nacionalnim režimom presretale, izdvajale, filtrirale, čuvale, analizirale i distribuirale njihovu komunikaciju. Oba podnosioca predstavke su boravila van britanske teritorije.

ZAKLJUČCI: Sud nije imao priliku da razmatra pitanje nadležnosti iz čl. 1 EKLJP u kontekstu žalbe na miješanje u elektronsku komunikaciju podnosioca predstavke, kada se pošiljalac ili primalac komunikacije nalazi van teritorije tužene države. U predmetu *Big Brother Watch i drugi* ([GC], predstavke br. 58170/13 i dvije druge, 25. maja 2021. godine), Sud je smatrao da je primarno miješanje u čl. 8 EKLJP bila pretraga, kontrola i upotreba presretnute komunikacije. Navedene faze presretanja sprovele su državne obavještajne službe koje djeluju na teritoriji Ujedinjenog Kraljevstva. Prema zakonu Ujedinjenog Kraljevstva, miješanje u privatnost komunikacije jasno je nastupilo tamo gdje je ta komunikacija presretnuta, kontrolisana, ispitana i upotrijebljena, a posljedično došlo bi do povrede prava na privatnost pošiljaoca i/ili primaoca.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je smatrao da je miješanje u prava podnosioca predstavke iz čl. 8 EKLJP nastupilo u Ujedinjenom Kraljevstvu i zato potpalo pod njenu teritorijalnu nadležnost u smislu čl. 1 EKLJP.

Što se tiče prava podnosioca predstavke na privatnost, Sud je utvrdio da je Ujedinjeno Kraljevstvo prekršilo čl. 8 EKLJP zbog razloga identifikovanih u slučaju *Big Brothers Watch*, i to: i) odustvo nezavisnog ovlašćenja; ii) propust da se identifikuju primaoci i pošiljaoci poruka u zahtjev za izdavanje naloga; iii) i propust da se primaoci i pošiljaoci poruka povezani sa pojedincem podvrgnu prethodnoj internoj kontroli.

L.B. protiv Mađarske [GC], predstavka br. 36345/16, presuda od 9. marta 2023.

Nametanje zakonske obaveze objavljivanja podataka o poreskim dužnicima (uključujući ime i kućnu adresu) na internet stranici poreske uprave predstavlja miješanje u pravo poreskog dužnika na privatni život. Čak i ako to miješanje možda ima legitimne ciljeve (npr. zaštita ekonomskog blagostanja države), državni organi uvijek moraju da izvrše i individualizovanu procjenu srazmjernosti posljedica na ugled poreskih obveznika – *povreda čl. 8 EKLJP (Pravo na privatni život)*.

ČINJENICE: Podnosilac predstavke je bio mađarski državljanin. Mađarski poreski zakoni propisuju da poreska uprava objavi lične podatke poreskih obveznika (uključujući ime i kućnu adresu) čije neizmirene obaveze premašuju deset miliona mađarskih forinti (HUF – približno 26.000 EUR) na onlajn spisku poreskih dužnika. Godine 2006, „veliki poreski dužnici” (oni čiji poreski dugovi premaše deset miliona mađarskih forinti duže od 180 dana) bili su uključeni u program objavljivanja. Amandman je smatran neophodnim da bi se „povećala transparentnost privrede”, jer neplaćeni poreski dugovi nijesu bili samo pitanje kašnjenja, već je i posljedica postupanja koje je u suprotnosti sa obavezama plaćanja poreza.

Poslije poreske inspekcije 2013. godine, nadležni organ je utvrdio da podnosilac predstavke kasni sa plaćanjem poreskih obaveza u iznosu od 227.985,686 HUF (oko 625.000 EUR). Kažnjen je sa 170.883,486 HUF (oko 490.000 EUR) sa kamatama. Poreska uprava je 2014, odnosno 2016. godine, objavila lične podatke podnosioca predstavke (uključujući ime i adresu) na onlajn spiskovima poreskih dužnika i „velikih poreskih dužnika”. Godine 2016, jedan onlajn medij je izradio interaktivnu mapu poreskih dužnika obilježenih crvenim tač-

kama, sa prikazanim imenom i adresom podnosioca predstavke, zbog čega su ti podaci bili dostupni svim čitaocima. Njegovi podaci su 2019. godine uklonjeni sa spiska „velikih poreskih dužnika“, kada su njegova poreska dugovanja zastarjela.

Sud prethodno nije pozivan da razmatra da li je – i u kojoj mjeri – nametanje zakonske obaveze objavljivanja podataka poreskih obveznika, uključujući kućnu adresu, u skladu sa čl. 8 EKLJP.

ZAKLJUČCI: Nije moglo biti isključeno da bi objavljivanje identiteta i kućne adrese podnosioca predstavke na spisku moglo da ima određene negativne posljedice. Uzevši u obzir navedeno, objavljivanje ličnih podataka podnosioca za sobom povlači miješanje u njegovo pravo na poštovanje privatnog života u smislu čl. 8 EKLJP.

Miješanje je bilo zakonito i imalo je legitimne ciljeve (ekonomsko blagostanje zemlje i zaštita prava i sloboda drugih), u skladu sa čl. 8(2) EKLJP. Međutim, Sud je ustanovio da objavljivanje ličnih podataka podnosioca predstavke nije bilo neophodno u demokratskom društvu. S tim u vezi, Sud je preliminarno naglasio da sporna publikacija nije bila stvar individualne odluke poreskog organa, već je spadala pod program sistemskog objavljivanja koji je uspostavio zakonodavac. Država može da usvoji opšte mjere koje se odnose na unaprijed definisane situacije bez obzira na pojedinačne činjenice svakog slučaja (uključujući programe za objavljivanje podataka o poreskim dužnicima), pod uslovom da postupa u skladu sa Konvencijom i da ne prevazilazi široko polje slobodne procjene. Ipak, ta diskrecija nije neograničena. Dakle, Sud mora da bude uvjeren da su nadležni domaći organi uspostavili odgovarajuću ravnotežu između suprotstavljenih interesa.

U ovom slučaju, domaći organi nijesu odmjerili suprotstavljene individualne i javne interese, niti su izvršili individualnu procjenu srazmjernosti. Čak i da je objavljivanje relevantnog spiska odgovaralo legitimnom javnom interesu, zakonodavna istorija amandmana iz 2006. nije otkrila nikakvu procjenu vjerovatnih efekata programa objavljivanja koji su postojali od 2003. na ponašanje poreskih obveznika. Štaviše, nije sadržala nikakvo razmatranje zbog čega je objavljivanje kućne adrese poreskog dužnika bilo neophodno da bi se postigao efekat odvratanja. Nadalje, nije se razmatrao potencijalni domet internet stranice poreske uprave, kojoj je mogao pristupiti svako sa bilo koje lokacije u svijetu. Zato se činilo da prilikom pripreme amandmana 2006. godine pitanje zaštite podataka nije razmatrano u dovoljnoj mjeri, uprkos sve većem broju obavezujućih državnih i EU zahtjeva za zaštitu ličnih podataka (vidi npr. Konvencija+108; Direktiva 95/46/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o zaštiti fizič-

kih lica u pogledu obrade podataka o ličnosti i slobodnom kretanju podataka o ličnosti („GDPR“).

Uzevši u obzir navedeno, Sud je ustanovio da je Mađarska prekršila čl. 8 EKLJP (aspekt „privatnog života“), pošto razlozi za sistematsko objavljivanje podataka o poreskim obveznicima (uključujući kućne adrese) nijesu pokazali da je miješanje na koje je uložena žalba bilo „neophodno u demokratskom društvu“ i da su organi tužene države uspostavili pravičnu ravnotežu između suprotstavljenih interesa.

Glukhin protiv Rusije,⁵ predstavka br. 11519/20, presuda od 4. jula 2023.

Upotreba izuzetno intruzivne tehnologije prepoznavanja lica u upravnim postupcima (uključujući obradu biometrijskih podataka podnosioca predstavke u cilju njegove identifikacije, lociranja, hapšenja i osude) predstavlja ozbiljno miješanje u pravo na privatni život. Domaći organi moraju da usvoje detaljna pravila koja uređuju opseg i primjenu sličnih mjera (a ne uopšteno formulisane zakonske odredbe) i da obezbijede mehanizme zaštite od rizika od zloupotrebe i proizvoljnosti, posebno u slučajevima manjih prekršaja (npr. propust da se unaprijed prijavi miran individualni protest). Nepostupanje na ovaj način predstavlja *povredu čl. 8 EKLJP (Poštovanje privatnog života)*.

ČINJENICE: U avgustu 2019, podnosilac predstavke je putovao moskovskom podzemnom željeznicom sa kartonskom figurom Kotova – demonstranta čiji je slučaj izazvao negodovanje javnosti i privukao veliku medijsku pažnju – u prirodnoj veličini i sa transparentom na kom je pisalo: „Mora da se jebeno šalite. Ja sam Konstantin Kotov. Prijeti mi do pet godina [zatvora] prema [članu] 212.1 zbog mirnih protesta.“

Tokom rutinskog praćenja interneta, policija je otkrila fotografije i video-snimak protesta podnosioca predstavke postavljene javno na Telegram kanalu. Prema podnosiocu predstavke, policija je upotrijebila tehnologiju prepoznavanja lica da ga identifikuje na snimcima ekrana Telegram kanala, prikupila je

⁵ *Uprkos tome što je Rusija prestala da bude članica Savjeta Evrope, ESLJP i dalje ispituje povredu ljudskih prava u Rusiji. Činjenice koje su dovele do navodnog kršenja Konvencije su nastupile prije 16. septembra 2022, kada je Ruska Federacija prestala da bude potpisnica Konvencije. Dakle, Sud je bio nadležan za ispitivanje predstavke (vidi Odluku Evropskog suda za ljudska prava o posljedicama prestanka članstva Ruske Federacije u Savjetu Evrope u smislu čl. 58 Evropske konvencije o ljudskim pravima, 22. mart 2022).*

video-snimke sa kamera za nadzor u moskovskoj podzemnoj željeznici i nekoliko dana kasnije upotrijebila tehnologiju prepoznavanja lica uživo da ga pronađe i uhapsi dok je putovao podzemnom željeznicom.

Osuđen je u upravnom prekršajnom postupku jer nije obavijestio nadležne organe o svom protestu na kojem je koristio „predmet koji se brzo montira/demontira“, što je bila njegova obaveza shodno domaćem zakonu. Kažnjen je iznosom od 20.000 ruskih rubalja (jedna rublja je oko 283 eura). Snimci ekrana Telegram kanala i video-snimci su upotrijebljeni kao dokaz protiv njega. Pošto je na snagu stupila uredba o bezbjednosti prevoza, između 2017. i 2022. godine, u Moskvi je postavljeno više od 220.000 kamera, uključujući i u podzemnoj željeznici. Sve kamere su opremljene tehnologijom za prepoznavanje lica uživo.

ZAKLJUČCI: Sud je primijetio da Vlada nije komentarisala navode podnosioca predstavke da je tehnologija prepoznavanja lica bila upotrijebljena za njegovu identifikaciju, lociranje i hapšenje. Nadalje, domaći zakoni ne propisuju obavezu policije evidentira svoju upotrebu tehnologije prepoznavanja lica niti da licu o kom je riječ omogući pristup toj evidenciji. Pored toga, podnosilac predstavke je identifikovan za manje od dva dana poslije protesta, a nikakvo objašnjenje nije dato za tako brz ishod. Na kraju, Sud je primijetio dostupne javne informacije u vezi sa brojnim slučajevima koji uključuju upotrebu tehnologije prepoznavanja lica radi identifikacije učesnika protesta u Rusiji. U tom kontekstu, ali i u konkretnim okolnostima predmeta, Sud je prihvatio da je upotrijebljena tehnologija prepoznavanja lica i da je obrada ličnih podataka podnosioca predstavke (uključujući upotrebu tehnologije prepoznavanja lica za njegovu identifikaciju, lociranje, hapšenje i osudu) predstavljala miješanje u njegovo pravo na poštovanje privatnog života u smislu čl. 8 EKLJP.

Sud je prilikom utvrđivanja da li je to ograničenje bilo u skladu sa uslovima iz čl. 8(2) EKLJP primijetio da je relevantna zakonska odredba uopšteno formulisana i da ne postoji autoritativno tumačenje koje pojašnjava njen opseg. Zato se čini da omogućava obradu biometrijskih ličnih podataka (uključujući pomoću tehnologije prepoznavanja lica) u vezi sa sudskim postupcima. Nadalje, vlada se nije pozvala ni na kakve procesne mehanizme zaštite od zloupotrebe i proizvoljnosti pri upotrebi tehnologije prepoznavanja lica. Navedene okolnosti mogu da izazovu sumnju u „kvalitet zakona“. Međutim, Sud je pretpostavio da je miješanje u pravo podnosioca predstavke imalo legitiman cilj - da spriječi izvršenje krivičnog djela.

Prilikom procjenjivanja da li je obrada ličnih podataka podnosioca predstavke bila „neophodna u demokratskom društvu“, Sud je primijetio da su mjere koje su usvojili domaći organi bile posebno intruzivne u pogledu prava podnosioca

predstavke na privatnost, a naročito u pogledu tehnologije prepoznavanja lica uživo. Zato je bio potreban visok stepen opravdanosti da bi se smatrale „neophodnim u demokratskom društvu“, takođe uzimajući u obzir da lični podaci podnosioca predstavke otkrivaju njegove političke stavove i zato spadaju u specijalne kategorije osjetljivih podataka koji zahtijevaju veći stepen zaštite. Sud je dalje primijetio da je podnosilac predstavke procesuiran za manji upravni prekršaj koji se sastojao od održavanja individualnog protesta bez prethodne prijave. Nadalje, upotreba izuzetno intruzivne tehnologije prepoznavanja lica za identifikaciju i hapšenje učesnika mirnih protesta mogla bi da ima odvrćajući efekat u pogledu prava na slobodu izražavanja i okupljanja. U opisanim okolnostima, upotreba tehnologije prepoznavanja lica radi identifikacije, lociranja, hapšenja i osude podnosioca predstavke nije predstavljala „hitnu društvenu potrebu“.

Uzevši u obzir navedeno, Sud je ustanovio da je Rusija prekršila čl. 8 EKLJP jer obrada ličnih podataka podnosioca predstavke pomoću tehnologije prepoznavanja lica u okviru upravno-prekršajnog postupka ne bi mogla da se smatra „neophodnom u demokratskom društvu“, već u suprotnosti sa idealima i vrijednostima demokratskog društva uređenog vladavinom prava.

Podnosilac predstavke se takođe žalio da je Rusija prekršila čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja) – u vezi sa ovim, vidi dio IV.

Hurbain protiv Belgije [GC], predstavka br. 57292/16, presuda od 4. jula 2023.

Štampa ima ulogu da pravi i održava arhivu, uključujući onlajn arhivu, tako što prikuplja članke koji su ranijih godina zakonito objavljeni u štampanom formatu. Zahtjevi za izmjenu elektronskih verzija članaka predstavljaju miješanje u slobodu štampe. Posljedično, domaći organi moraju da uspostave pravičnu ravnotežu između slobode saopštavanja informacija (uključujući kontinuiranu dostupnost informacija o krivičnim postupcima), s jedne strane, i prava na zaborav na internetu (povezano sa zaštitom ličnog ugleda), na drugoj strani. Domaći organi (uključujući sudove) mogu da nalože izmjenu elektronskih članaka (npr. njihovu anonimizaciju) ukoliko je to strogo neophodno radi zaštite relevantnog prava na zaborav na internetu; u takvim izuzetnim slučajevima, *ne postoji povreda čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja)*.

Vidi dio IV.

***Sanchez protiv Francuske [GC], predstavka br. 45581/15,
presuda od 15. maja 2023***

Kada političari odluče da koriste javno dostupne društvene mreže (npr. Facebook zid) u političke svrhe (npr. izborna kampanja), imaju dužnosti i odgovornosti, uključujući sprječavanje i suzbijanje „govora mržnje” trećih strana – naročito ako je političar bio upoznat sa zlonamjernim komentarima. Krivična osuda političara predstavlja miješanje u njegovu slobodu saopštavanja informacija. Međutim, ukoliko jezik komentara treće strane jasno podstiče na mržnju i nasilje protiv određene osobe zbog njene religije, takvo miješanje može da se smatra legitimnim jednako uzimajući u obzir i kaznu (npr. mala novčana kazna) i druge posljedice s kojima se suočavaju političari. – *Ne postoji kršenje čl. 10 EKLJP (Sloboda izražavanja).*

Vidi dio IV.

***Yüksel Yaşınkayaprotiv Turske, predstavka br. 15669/20,
presuda od 26. septembra 2023***

Ukoliko je osuđujuća presuda primarno zasnovana na elektronskim dokazima (i to sirovim podacima o korišćenju aplikacije za poruke), odluka suda da ne podijeli dokaze sa odbranom mora da bude potkrijepljena adekvatnim razlozima. Štaviše, u slučaju da domaći zakon ne predviđa konkretne procesne zaštitne mehanizme usmjerene na obezbjeđivanje integriteta elektronskih dokaza do predaje pravosudnim organima, domaći sudovi moraju detaljno da razmotre argumente u vezi sa pouzdanošću tih elektronskih dokaza. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 6(1) EKLJP (*Pravo na pravično suđenje*).

Vidi dio II.A.

Domaći sudovi ne mogu da osude lice za krivično djelo pripadanja nezakonitoj organizaciji (npr. terorističkoj grupi) isključivo na osnovu elektronskih dokaza (prije svega, sirovih podataka o korišćenju aplikacije za razmjenu poruka). Domaći sudovi uvijek moraju da ustanove neophodnu namjeru (mentalnu vezu, subjektivni sastavni element) na individualizovan način. Nepostupanje na ovaj način predstavlja povredu čl. 7 EKLJP. (*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*).

Vidi dio III.

Članstvo u zakonito osnovanom sindikatu i udruženju predstavlja ostvarivanje slobode udruživanja. Domaći sudovi ne mogu da smatraju to članstvo dokazom koji potvrđuje pripadnost osobe naoružanoj terorističkoj organizaciji i, shodno tome, da osude osobu – *povreda čl. 11 EKLJP (Sloboda udruživanja)*.

Vidi dio V.

SPISAK PRESUDA PO DIJELOVIMA

I. NASILJE

- A. *U institucijama pod kontrolom državnih organa (zatvori, policijske stanice)*
S.P. i drugi protiv Rusije,
pred. br. 36463/11 i deset drugih, presuda od 2. maja 2023. 10
M.B. i drugi protiv Slovačke (br. 2),
pred. br. 63962/19, presuda od 7. februara 2023. 12
- B. *Na privatnim lokacijama (kuća)*
A.E. protiv Bugarske, pred. br. 53891/20, presuda od 23. maja 2023. 15
Luca protiv Republike Moldavije,
pred. br. 55351/17, presuda od 17. oktobra 2023. 18

II. SUDSKO PREISPITIVANJE I PROCESNI ZAŠTITNI MEHANIZMI

- A. *Krivični postupak*
Durdaj i drugi protiv Albanije, pred. br. 63543/09 i tri druge,
presuda od 7. novembra 2023. 22
Radonjić i Romić protiv Srbije, pred. br. 43674/16, presuda od 4. aprila 2023. 25
Demirtaş i Yüksekdağ Şenoğlu protiv Turske,
pred. br. 10207/21 i 10209/21, presuda od 6. juna 2023. 27
Yılmaz Aydemir protiv Turske, pred. br. 61808/19, presuda od 23. maja 2023. 30
Repeşcu i Repeşcu protiv Republike Moldavije, pred. br. 39272/15,
presuda od 3. oktobra 2023. 31
Yüksel Yalçinkaya protiv Turske,
pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023. 33
Plechlo protiv Slovačke, pred. br. 18593/19, presuda od 26. oktobra 2023. 36
- B. *Građanski postupak*
Ben Amamou protiv Italije, pred. br. 49058/20, presuda od 29. juna 2023. 38
Alif Ahmadov i drugi protiv Azerbejdžana,
pred. br. 22619/14, presuda od 4. maja 2023. 40
Savjetodavno mišljenje o procesnom statusu i pravima biološkog roditelja
u proceduri usvajanja punoljetnog lica,
Zahtjev br. P16-2022-001, 13. april 2023. 42
- C. *Poseban fokus: Postupci koji se odnose na prava sudija*
Pajqk i drugi protiv Poljske,
pred. br. 25226/18 i još tri, presuda od 24. oktobra 2023. 44

<i>Ovcharenko i Kolos protiv Ukrajine,</i> pred. br. 27276/15 i 33692/15, presuda od 12. januara 2023.	46
<i>Sansu Pehlivan protiv Turske,</i> pred. br. 63029/19, presuda od 6. juna 2023.	49
D. Poseban fokus: Individualno protjerivanje stranaca <i>Poklikayew protiv Poljske,</i> pred. br. 1103/16, presuda od 22. juna 2023.	49
 III. Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege	
<i>Yüksel Yalçınkaya protiv Turske,</i> pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023.	52
 IV. Sloboda izražavanja i saopštavanja informacija	
<i>Macate protiv Litvanije [GC],</i> pred. br. 61435/19, presuda od 23. januara 2023. godine	55
<i>Radio-televizija B92 AD protiv Srbije,</i> pred. br. 67369/16, presuda od 5. septembra 2023.	57
<i>Sansu Pehlivan protiv Turske,</i> pred. br. 63029/19, presuda od 6. juna 2023.	59
<i>Hurbain protiv Belgije [GC],</i> pred. br. 57292/16, presuda od 4. jula 2023.	61
<i>Sanchez protiv Francuske [GC],</i> pred. br. 45581/15, presuda od 15. maja 2023.	65
<i>Glukhin protiv Rusije [GC],</i> pred. br. 11519/20, presuda od 4. jula 2023.	68
 V. Sloboda udruživanja	
<i>Yüksel Yalçınkaya protiv Turske,</i> pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023.	70
 VI. Nediskriminacija	
<i>Pajqk i drugi protiv Poljske,</i> pred. br. 25226/18 i još tri, presuda od 24. oktobra 2023.	72
 VII. Zaštita imovine	
<i>S.C. Zorina International S.R.L. protiv Rumunije,</i> pred. br. 15553/15, presuda od 27. juna 2023.	74
<i>Yordanov i drugi protiv Bugarske,</i> pred. br. 265/17 i 26473/18, presuda od 26. septembra 2023.	75
<i>Alif Ahmadov i drugi protiv Azerbejdžana,</i> pred. br. 22619/14, presuda od 4. maja 2023.	77
 VIII. Nove tehnologije	
<i>Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva,</i> pred. br. 64371/16 i 64407/16, presuda od 12. septembra 2023.	80
<i>L.B. protiv Mađarske [VV],</i> pred. br. 36345/16, presuda od 9. marta 2023.	81
<i>Glukhin protiv Rusije [GC],</i> pred. br. 11519/20, presuda od 4. jula 2023.	83
<i>Hurbain protiv Belgije [GC],</i> pred. br. 57292/16, presuda od 4. jula 2023.	85
<i>Sanchez protiv Francuske [GC],</i> pred. br. 45581/15, presuda od 15. maja 2023.	86
<i>Yüksel Yalçınkaya protiv Turske,</i> pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023.	86

SPISAK PRESUDA PO ČLANOVIMA EKLJP

Član 1

Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva,
pred. br. 64371/16 i 64407/16, presuda od 12. septembra 2023. 80

Član 2

Durdaj i drugi protiv Albanije,
pred. br. 63543/09 i tri druge, presuda od 7. novembra 2023. 22

Član 3

S.P. i drugi protiv Rusije,
pred. br. 36463/11 i deset drugih, presuda od 2. maja 2023. 10
M.B. i drugi protiv Slovačke (br. 2),
pred. br. 63962/19, presuda od 7. februara 2023. 12
A.E. protiv Bugarske, pred. br. 53891/20, presuda od 23. maja 2023. 15
Luca protiv Republike Moldavije, pred. br. 55351/17, presuda od 17. oktobra 2023. 18

Član 5

Radonjić i Romić protiv Srbije, pred. br. 43674/16, presuda od 4. aprila 2023. 25
Demirtaş i Yüksekdağ Şenoğlu protiv Turske,
pred. br. 10207/21 i 10209/21, presuda od 6. juna 2023. 27
Yılmaz Aydemir protiv Turske, pred. br. 61808/19, presuda od 23. maja 2023. 30

Član 6

Repeşco i Repeşcu protiv Republike Moldavije,
pred. br. 39272/15, presuda od 3. oktobra 2023. 31
Yüksel Yalçınkayaprotiv Turske, pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023. 52
Ben Amamou protiv Italije, pred. br. 49058/20, presuda od 29. juna 2023. 38
Pajqk i drugi protiv Poljske,
pred. br. 25226/18 i još tri, presuda od 24. oktobra 2023. 44
Ovcharenko i Kolos protiv Ukrajine,
pred. br. 27276/15 i 33692/15, presuda od 12. januara 2023. 46

Član 7

Yüksel Yalçınkayaprotiv Turske, pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023. 52

Član 8

Luca protiv Republike Moldavije,
pred. br. 55351/17, presuda od 17. oktobra 2023. 18

<i>Plechlo protiv Slovačke</i> , pred. br. 18593/19, presuda od 26. oktobra 2023.	36
<i>Alif Ahmadov i drugi protiv Azerbejdžana</i> , pred. br. 22619/14, presuda od 4. maja 2023.	40
<i>Ovcharenko i Kolos protiv Ukrajine</i> , pred. br. 27276/15 i 33692/15, presuda od 12. januara 2023.	46
<i>L.B. protiv Mađarske [GC]</i> , pred. br. 36345/16, presuda od 9. marta 2023.	81
<i>Wieder i Guarnieri protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i> , pred. br. 64371/16 i 64407/16, presuda od 12. septembra 2023.	80
<i>Glukhin protiv Rusije [GC]</i> , pred. br. 11519/20, presuda od 4. jula 2023.	83
<i>Savjetodavno mišljenje o procesnom statusu i pravima biološkog roditelja u proceduri usvajanja punoljetnog lica</i> , Zahtjev br. P16-2022-001, 13. april 2023.	42

Član 10

<i>Sarisu Pehlivan protiv Turske</i> , pred. br. 63029/19, presuda od 6. juna 2023.	49
<i>Macate protiv Litvanije [GC]</i> , pred. br. 61435/19, presuda od 23. januara 2023.	55
<i>Radio-televizija B92 AD protiv Srbije</i> , pred. br. 67369/16, presuda od 5. septembra 2023.	57
<i>Sanchez protiv Francuske [GC]</i> , pred. br. 45581/15, presuda od 15. maja 2023.	65
<i>Hurbain protiv Belgije [GC]</i> , pred. br. 57292/16, presuda od 4. jula 2023.	85

Član 11

<i>Yüksel Yalçınkaya protiv Turske</i> , pred. br. 15669/20, presuda od 26. septembra 2023.	86
---	----

Član 14

<i>A.E. protiv Bugarske</i> , pred. br. 53891/20, presuda od 23. maja 2023.	15
<i>Luca protiv Republike Moldavije</i> , pred. br. 55351/17, presuda od 17. oktobra 2023.	18
<i>Pajqk i drugi protiv Poljske</i> , pred. br. 25226/18 i još tri, presuda od 24. oktobra 2023. (čl. 14 i čl. 8)	44

Član 1, Protokol br. 1

<i>S.C. Zorina International S.R.L. protiv Rumunije</i> , pred. br. 15553/15, presuda od 27. juna 2023.	74
<i>Yordanov i drugi protiv Bugarske</i> , pred. br. 265/17 i 26473/18, presuda od 26. septembra 2023.	75
<i>Alif Ahmadov i drugi protiv Azerbejdžana</i> , pred. br. 22619/14, presuda od 4. maja 2023.	77

Član 1, Protokol br. 7

<i>Poklikayew protiv Poljske</i> , pred. br. 1103/16, presuda od 22. juna 2023.	49
--	----

Dodatni protokol br. 16

<i>Savjetodavno mišljenje o procesnom statusu i pravima biološkog roditelja u postupku za usvojenje punoljetne osobe</i> , Zahtjev broj P16-2022-001, 13.04.2023.	42
---	----

TEKST EKLJP

(dopunjen Protokolima br. 1, 7 i 16)

Izvodi

Vlade potpisnice ovog dokumenta, kao članice Savjeta Evrope, imajući u vidu Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila 10. decembra 1948;

Imajući u vidu da ova Deklaracija ima za cilj da obezbijedi opšte i stvarno priznanje i poštovanje prava proklamovanih u njoj;

Imajući u vidu da je cilj Savjeta Evrope postizanje većeg jedinstva između njegovih članica i da je očuvanje i razvijanje osnovnih ljudskih prava i sloboda jedan od načina na koji tom cilju treba strijemiti;

Potvrđujući iznova svoju duboku vjeru u osnovne slobode koje su temelj pravde i mira u svijetu i koje se najbolje održavaju stvarnom političkom demokratijom, s jedne strane, i zajedničkim shvatanjem i poštovanjem ljudskih prava od kojih one zavise, s druge strane;

Riješene da, kao vlade evropskih zemalja koje su sličnih pogleda i imaju zajedničko nasljeđe političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava,

preduzmu prve korake za zajedničko ostvarivanje izvjesnih prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji,

Potvrđujući da potpisnice, u skladu sa načelom supsidijarnosti, imaju primarnu odgovornost da obezbijede prava i slobode definisane u Konvenciji i njenim protokolima, kao i da pri tome uživaju polje slobodne procjene, podložno nadzornoj nadležnosti Evropskog suda za ljudska prava ustanovljenog Konvencijom,

Sporazumjele su se o sljedećem:

ČLAN 1

Obaveza poštovanja ljudskih prava

Potpisnice su dužne da obezbijede svima unutar svoje nadležnosti prava i slobode definisane u dijelu I Konvencije.

DIO I. PRAVA I SLOBODE

ČLAN 2

Pravo na život

1. Pravo na život svakog lica zaštićeno je zakonom. Niko ne smije biti namjerno lišen života, osim prilikom

izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.

2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:

(a) radi odbrane lica od nezakonitog nasilja,

(b) da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode,

(c) prilikom zakonitih mjera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

ČLAN 3

Zabrana mučenja

Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

ČLAN 4

Zabrana ropstva i prinudnog rada

1. Niko se ne smije držati u ropstvu ili ropском položaju.

2. Ni od koga se ne može zahtijevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.

3. Za potrebe ovog člana izraz „prinudni ili obavezni rad“ ne obuhvata:

(a) rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5 ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta;

(b) službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savjesti, službu koja se zahtjeva umjesto odsluženja vojne obaveze;

(c) rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja prijeti opstanku ili dobrobiti zajednice;

(d) rad ili službu koji čine sastavni dio uobičajenih građanskih dužnosti.

ČLAN 5

Pravo na slobodu i bezbjednost

1. Svako ima pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

(a) zakonito lišenje slobode lica nakon osude nadležnog suda;

(b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbjeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;

(c) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju;

(d) u slučaju lišenja slobode maloljetnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog

lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu;

(e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica;

(f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije.

2. Svako ko je uhapšen mora biti odmah i na jeziku koji razumije obaviješten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1(c) ovog člana mora bez odlaganja biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i mora imati pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti garancijama da će se lice pojaviti na suđenju.

4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.

5. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

ČLAN 6

Pravo na pravično suđenje

1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se mora izreći javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s cijelog ili s dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbjednosti u demokratskom društvu, kad to zahtijevaju interesi maloljetnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u mjeri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.

2. Svako ko je optužen za krivično djelo mora se smatrati nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.

3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava:

(a) da bez odlaganja, detaljno i na jeziku koji razumije, bude obaviješten o prirodi i razlozima optužbe protiv njega;

(b) da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;

(c) da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno, kada interesi pravde to zahtijevaju;

(d) da ispituje svjedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbijedi prisustvo i saslušanje svjedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svjedoče protiv njega;

(e) da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

ČLAN 7

Kažnjavanje samo na osnovu zakona

1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vrijeme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo po unutrašnjem ili po međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći stroža kazna od one koja je bila propisana u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno.

2. Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vrijeme izvršenja smatralo krivičnim djelom prema opštim pravnim načelima koje priznaju civilizovani narodi.

ČLAN 8

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

1. Svako ima pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Državni organi se neće miješati u ostvarivanje ovog prava osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u

interesu državne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLAN 9

Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti

1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu čovjeka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedanjem, običajima i obredom.

2. Sloboda ispovijedanja vjere ili ubjeđenja može biti podvrgnuta samo zakonom propisanim ograničenjima neophodnim u demokratskom društvu u interesu javne bezbjednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLAN 10

Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti for-

malnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

ČLAN 11

Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i na slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo na osnivanje sindikata i pridruživanje istim radi zaštite svojih interesa.

2. Ostvarivanje navedenih prava ne smije biti ograničeno osim kako je propisano zakonom i kako je neophodno u demokratskom društvu u interesu državne ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovaj član ne sprječava nametanje zakonitih ograničenja ostvarivanja navedenih prava od strane pripadnika oružanih snaga, policije ili državne uprave.

ČLAN 12

Pravo na brak

Muškarci i žene u dovoljne starosti za brak imaju pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice, u skladu sa državnim zakonima koji uređuju ostvarivanje ovog prava.

ČLAN 13

Pravo na djelotvoran pravni lijek

Svako čija su prava i slobode utvrđene ovom konvencijom narušene ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred državnim organima, čak i kada povredu prava počinu lica koja postupaju u službenom svojstvu.

ČLAN 14

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda uspostavljenih u Konvenciji obezbjeđuju se bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnim manjinama, imovina, rođenje ili drugi status.

ČLAN 15

Derogacija u vanrednom stanju

1. U vrijeme rata ili drugih vanrednih situacija koje ugrožavaju život nacije, svaka strana potpisnica može preduzeti mjere koje odstupaju od obaveze prema Konvenciji u mjeri u kojoj je to strogo neophodno zbog hitnosti situacije, pod uslovom da te mjere nijesu u suprotnosti sa njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.

2. Prema ovoj odredbi ne smije biti odstupanja od člana 2, osim u vezi sa smrtnim slučajevima koji nastanu usljed zakonitih ratnih dejstava, kao ni od članova 3, 4 (stav 1) i 7.

3. Svaka strana potpisnica koja koristi

pravo odstupanja obavještava generalnog sekretara Savjeta Evrope u potpunosti o mjerama koje je preduzela i razlozima za to. Takođe obavještava generalnog sekretara Savjeta Evrope kada te mjere prestanu da važe i kada odredbe Konvencije ponovo počnu u potpunosti da se primjenjuju.

ČLAN 16

Ograničenja političkog djelovanja stranaca

Ništa u članovima 10, 11 i 14 ne može se smatrati kao da sprječava potpisnice da nameću ograničenja na političko djelovanje stranaca.

ČLAN 17

Zabrana zloupotrebe prava

Ništa u Konvenciji ne može da se tumači kao da za bilo koju državu, grupu ili lice implicira bilo kakvo pravo da se uključi u ili obavlja aktivnosti koje imaju za cilj uništavanje prava i sloboda navedenih ovdje ili njihovo ograničenje u većoj mjeri od one predviđene Konvencijom.

ČLAN 18

Ograničenje primjene ograničenja prava

Ograničenja navedenih prava i sloboda dozvoljena Konvencijom ne smiju se primjenjivati u svrhe koje nijesu predviđene.

DIO II

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

ČLAN 19

Osnivanje suda

Kako bi se obezbijedilo poštovanje obaveza koje su preuzele potpisnice u Konvenciji i njenim Protokolima, uspostavljen je Evropski sud za ljudska prava, u daljem tekstu „Sud“. Sud se uspostavlja trajno.

[...]

ČLAN 26

Pojedinačne sudije, komisije, vijeća i Veliko vijeće

1. Za razmatranje predmeta pred Sudom, Sud zasjeda u sastavu jednog sudije, u komisijama od tri sudije, u vijećima od sedam sudija i u Velikom vijeću od sedamnaest sudija. Sudska vijeća osnivaju komisije na određeno vrijeme.

2. [...]

3. [...]

[...]

ČLAN 30

Prepuštanje nadležnosti Velikom vijeću

Kada predmet pred vijećem postavlja ozbiljno pitanje koje utiče na tumačenje Konvencije ili njenih protokola, ili kada bi rješavanje pitanja pred Vijećem moglo da ima rezultat koji je u suprotnosti sa presudom koju je prethodno donio Sud, Vijeće može: u svakom trenutku prije nego što do-

nese presudu, da prepusti nadležnost Velikom vijeću.

ČLAN 31
Ovlašćenja Velikog veća
Veliko vijeće

(a) odlučuje o predstavkama podnijetim ili prema članu 33 ili prema članu 34 kada se vijeće odrekne nadležnosti prema članu 30 ili kada mu je predmet proslijeđen prema članu 43;

(b) odlučuje o pitanjima koja Sudu uputi Komitet ministara u skladu sa članom 46 stav 4; i

(c) razmatra zahtjeve za savjetodavna mišljenja podnijete prema članu 47.

ČLAN 32
Nadležnost Suda

1. Nadležnost Suda se proširuje na sva pitanja koja se tiču tumačenja i primjene Konvencije i njenih protokola koja su mu upućena kako je predviđeno članovima 33, 34, 46 i 47.

[...]

ČLAN 42
Presude vijeća

Presude vijeća postaju pravnosnažne u skladu sa odredbama člana 44 stav 2.

ČLAN 43
Upućivanje Velikom vijeću

1. U roku od tri mjeseca od dana presude Vijeća, svaka strana u predmetu može, u

izuzetnim slučajevima, da zatraži da se predmet uputi Velikom vijeću.

2. Vijeće od pet sudija Velikog vijeća prihvatiće zahtjev ako predmet pokreće ozbiljno pitanje koje utiče na tumačenje ili primjenu Konvencije ili njenih Protokola, ili ozbiljno pitanje od opšteg značaja.

3. Ukoliko vijeće prihvati zahtjev, Veliko vijeće odlučuje o predmetu presudom.

ČLAN 44
Pravnosnažne presude

1. Presuda Velikog vijeća je pravnosnažna.

2. Presuda vijeća postaje pravnosnažna (a) kada strane izjave da neće tražiti da se predmet proslijedi Velikom vijeću; ili

(b) tri mjeseca poslije dana presude, ako nije zatraženo prosljeđivanje predmeta Velikom vijeću; ili

(c) kada sudije Velikog vijeća odbiju zahtjev za upućivanje na osnovu člana 43.

3. Pravnosnažna presuda se objavljuje.
[...]

ČLAN 46
Obavezujuća snaga i izvršenje presuda

1. Potpisnice se obavezuju da će se pridržavati pravosnažne presude Suda u svakom predmetu u kom su strane.

2. Pravnosnažna presuda Suda se prosljeđuje Komitetu ministara, koji će prati njeno izvršenje.

3. Ako Komitet ministara smatra da je nadzor nad izvršenjem pravosnažne presude otežan tumačenjem presude, može da uputi predmet Sudu na odlučivanje o tumačenju. Za odluku o upućivanju potrebna je većina glasova od dvije trećine predstavnika koji imaju pravo da budu u komitetu.

4. Ako Komitet ministara smatra da potpisnica odbija da se pridržava pravnosnažne presude u predmetu u kom je ona strana, pošto Komitet uruči toj strani službeno obavještenje i odlukom usvojenom većinom od dvije trećine glasova predstavnika koji imaju pravo da budu u komitetu, Komitet može da uputi Sudu pitanje da li je ta Strana ispunila svoju obavez iz stava 1.

[...]

DIO III

OSTALE ODREDBE

[...]

ČLAN 53

Zaštita postojećih ljudskih prava

Ništa u Konvenciji ne smije da se tumači kao ograničavanje ili odstupanje od ljudskih prava i osnovnih sloboda koje se mogu obezbijediti zakonima bilo koje potpisnice ili drugim sporazumom čija je potpisnica.

[...]

Protokol

uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Pariz, 20. mart 1952.

Vlade potpisnice, kao članice Savjeta Evrope,

Odlučne da preduzmu korake kako bi obezbijedile kolektivno sprovođenje određenih prava i sloboda pored onih iz dijela I Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu „Konvencija”),

Sporazumjele su se o sljedećem:

ČLAN 1

Zaštita imovine

Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na mirno uživanje svoje imovine.

Nikome imovina ne smije biti oduzeta osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da sprovodi zakone koje smatra neophodnim da bi kontrolisala upotrebu imovine u skladu sa opštim interesom ili i da bi obezbijedila plaćanje poreza i drugih doprinosa ili kazni.

Protokol br. 7

uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Države članice Savjeta Evrope, potpisnice ovog dokumenta,

Odlučne da preduzmu dalje korake kako bi obezbijedile kolektivno sprovođenje određenih prava i sloboda putem Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu „Konvencija”),

Sporazumjele su se o sljedećem:

ČLAN 1

Procesni zaštitni mehanizmi u vezi sa protjerivanjem stranaca

1. Stranac koji zakonito boravi na teritoriji države ne smije biti protjeran iz nje osim na osnovu odluke donijete u skladu sa zakonom, a mora mu biti dozvoljeno:

(a) da iznese razloge protiv protjerivanja,

(b) da se njegov slučaj preispita, i

(c) da bude zastupan u ove svrhe pred nadležnim organom ili licem ili licima koje taj organ odredi.

2. Stranac može da bude protjeran prije ostvarivanja prava iz stava 1(a), (b) i (c) ovog člana, kada je protjerivanje neophodno u interesu javnog reda ili zasnovano na državnoj bezbjednosti.

uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz Strazbura,

2. oktobar 2013.

Države članice Savjeta Evrope i druge potpisnice Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu „Konvencija”), potpisnice ovog dokumenta,

Imajući u vidu odredbe Konvencije i, posebno, član 19. kojim se uspostavlja Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu „Sud”);

Uzimajući u obzir da će proširenje nadležnosti Suda da daje savjetodavna mišljenja dodatno unaprijediti interakciju između Suda i državnih organa i tako ojačati primjenu Konvencije, u skladu sa načelom supsidijarnosti;

Imajući u vidu mišljenje br. 285 (2013), koje je usvojila Parlamentarna skupština Savjeta Evrope 28. juna 2013,

Sporazumjele su se o sljedećem:

ČLAN 1

1. Najviši sudovi i tribunali potpisnice, kako je navedeno u skladu sa članom 10, mogu tražiti od Suda savjetodavno mišljenje o načelnim pitanjima koja se odnose na tumačenje ili primjenu prava i sloboda definisanih u Konvenciji ili njenim protokolima.

2. Sud ili tribunal koji je podnio zahtjev može da traži savjetodavno mišljenje samo u kontekstu predmeta koji je pred njim.

3. Sud ili tribunal koji je podnio zahtjev mora dati razloge za zahtjev i relevantan pravni i činjenični kontekst predmeta.

ČLAN 2

1. Vijeće od pet sudija Velikog vijeća odlučuje da li će prihvatiti zahtjev za savjetodavno mišljenje, u smislu člana 1. Komisija je dužna da pruži razloge za svako odbijanje zahtjeva.

2. Ukoliko vijeće prihvati zahtjev, Veliko vijeće je dužno da savjetodavno mišljenje.

3. Sudsko vijeće i Veliko vijeće, kako je navedeno u prethodnim stavovima, po službenoj dužnosti uključuje sudiju izabranog u odnosu na potpisnicu kojoj pripada sud ili tribunal koji je podnio zahtjev. Ukoliko takvog sudije nema ili nije u mogućnosti da zasjeda, u svojstvu sudije će biti lice koje odabere predsjednik Suda sa spiska koju je strana unaprijed dostavila.

ČLAN 3

Komesar Savjeta Evrope za ljudska prava i potpisnica kojoj pripada sud ili tribunal koji je podnio zahtjev imaju pravo da podnesu pismene komentare i učestvuju u raspravama. Predsjednik Suda može, u interesu propisnog sprovođenja pravde, pozvati drugu

potpisnicu ili lice da dostave pismene komentare ili da učestvuju u raspravi.

ČLAN 4

1. Savjetodavna mišljenja moraju biti obrazložena.

2. Ako savjetodavno mišljenje ne predstavlja, u cijelosti ili djelimično, jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese zasebno mišljenje.

3. Savjetodavna mišljenja se dostavljaju sudu ili tribunalu koji je podnio zahtjev i potpisnici kojoj sud ili tribunal pripada.

4. Savjetodavna mišljenja se objavljuju.

ČLAN 5

Savjetodavna mišljenja nijesu obavezujuća.

[...]

ČLAN 10

Potpisnice Konvencije će – u trenutku potpisivanja ili prilikom deponovanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja, putem izjave upućene generalnom sekretaru Savjeta Evrope – navesti sudove i tribunale koje imenuje za potrebe člana 1 stav 1 ovog protokola. To imenovanje može da se kasnije promijeni na isti način.

Ova publikacija je pripremljena u saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore.

CNR

Zemlje članice Evropske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja, zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija poklanja posebnu pažnju razmjeni postignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

www.europa.eu

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama..

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savjet Evrope